

**VI konferencije Dani primenjene psihologije
- knjiga rezimea -**

Programski odbor:

prof. dr Tatjana Stefanović Stanojević, predsednik
prof. dr Joviša Obrenović, član
prof. dr Snežana Stojiljković, član
prof. dr Vladimir Nešić, član
prof. dr Snežana Vidanović, član
prof. dr Marina Hadži Pešić, član

Organizacioni odbor:

doc. dr Vladimir Hedrih, predsednik
ass. Marina Stošić, član
ass. Ivana Simić, član
ass. mr Nebojša Milićević, član
ass. mr Jelena Opsenica Kostić, član
ass. Kristina Ranđelović, član

Urednici knjige rezimea:

prof. dr Tatjana Stefanović-Stanojević
prof. dr Snežana Stojiljković
doc. dr Vladimir Hedrih

Dizajn korica:

ass. mr Jelena Opsenica-Kostić,
Miljan Kostić

Kompjuterska oprema i prelom:

doc. dr Vladimir Hedrih

Izdavač:

Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Za izdavača:

prof. dr Momčilo Stojković, v.d. dekana

Štampa:

Sven, Niš

Tiraž:

150 primeraka

ISBN: 978-86-7379-199-9

Departman za psihologiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Nišu

**VI KONFERENCIJA DANI PRIMENJENE
PSIHOLOGIJE**

- knjiga rezimea -

Niš, 24. i 25. septembar 2010. godine.

Program VI konferencije Dani primenjene psihologije,
Niš, 24. i 25. septembar 2010. godine

Petak – 24.9.2010. godine

Vreme	301 (Amfiteatar, III sprat)	434 (Velika sala, IV sprat)	21 (Amfiteatar, prizemlje)	Mala sala (IV sprat)
12-13	Otvaranje i plenarno predavanje – Ivan Jerković			
13-14	Psihologija ličnosti	Klinička psihologija	Adolescencij a	Telesna psihoterapija - radionica
14-15				
15-16	OSVEŽENJE/PAUZA			
16-17	Ličnost i obrazovno- vaspitni rad	Afektivno vezivanje	Psihologija rada	Transakciona analiza - radionica
17-18				Psihološki instrumenti u proceni dece iz marginalizovanih grupa
18-19				Profesionalna orijentacija učenika i karijerno vođenje
19-20				
20-01	SVEČANA VEČERA Hotel My Place, kej 29. decembar 54 (nišavski kej).			

Subota – 25.9.2010. godine

Vreme	301 (Amfiteatar, III sprat)	434 (Velika sala, IV sprat)	21 (Amfiteatar, prizemlje)	Mala sala (IV sprat)
9:30- 12:00	Ličnost i obrazovno- vaspitni rad	Psihometrija		Psihodrama - radionica
12:00- 12:30	OSVEŽENJE/PAUZA			
12:30- 13:30		Plenarno predavanje – Gordana Jovanović		
13:30– 14:00		Psihologija umetnosti		Protokol za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom
14-15		Svečano zatvaranje		

VI Konferencija Dani primenjene psihologije, Niš 2010 **RASPORED IZLAGANJA**

SVEČANO OTVARANJE I PLENARNO PREDAVANJE

Petak, 24.9.2010
12:00 – 13:00
amfiteatar 301

Ivan Jerković: Problem testovne procene u razvojnom dobu

SEKCIJE

Psihologija ličnosti

Petak, 24.9.2010. godine
13:00 – 15:00
amfiteatar 301
Voditelji: **Snežana Stojiljković i Janko Međedović**

Kristina Randelović i Milica Milojević: Self-orijentacija kao prediktor nekih indikatora dobrobiti

Aleksandra Trogrlić i Dušana Šarčević: Kanoničke i kvazikanoničke relacije samopoštovanja i zadovoljstva životom

Dušana Šarčević i Aleksandar Vasić: Sociodemografske karakteristike i osobine ličnosti kao prediktori zadovoljstva životom

Aleksandra Kostić i Jasmina Nedeljković: Zadovoljstvo životom i vremenska orijentacija

Jasmina Nedeljković i Aleksandra Kostić: Vremenska orijentacija i samoefikasnost

Milena Belić i Aleksandar Anđelković: Povezanost crte veselosti, ozbiljnosti i lošeg raspoloženja sa emocionalnom kompetentnošću studenata

Janko Međedović: Bazične dimenzije ličnosti kao prediktori ponašanja šticećenika u vaspitno-popravnoj ustanovi

Bojana Biserčić, Snežana Vidanović, Vesna Anđelković i Joviša Obrenović: Polna uloga, anksioznost i agresivnost kod osoba koje treniraju sportsko streljaštvo

Nataša Kostić: Nacionalna vezanost i zadovoljstvo životom kao determinante stava o efektima zajedničkog života u BiH

Klinička psihologija

Petak, 24.9.2010. godine

13:00 – 15:00

Velika sala, 434

Voditelji: **Marina Hadži Pešić i Bojana Dimitrijević**

Gordana Stankovska: Psihopatološke karakteristike maloletnih počinioca krivičnih dela

Sanja Radetić-Lovrić: Socijalno-psihološke diskriminante zavisnika od droga

Marina Pančić: Razlike u bazičnim dimenzijama ličnosti adolescenata s psihogenim glavoboljama i adolescenata s drugim oblicima somatizacija

Dijana Đurić i Đorđe Čekrlja: Osobenosti samopoimanja kod osoba sa amputacijom donjih ekstremiteta

Snežana Ivković: Socijalna i emocionalna usamljenosti i zadovoljstvo životom kod korisnika gerontoloških centara

Koviljka Stamenović i Aleksandra Milunović-Petrović: Vrhunska i srodna iskustva i njihov značaj u radu sa traumom i šokom

Gorana Rakić-Bajić i Anida Vrcić-Fazlagić: Da li se o psihoterapiji čuti? Ispitivanje stavova prema psihoterapiji i psihološkog blagostanja mladih u Novom Pazaru

Ivana Zubić, Dušan Todorović i Bojana Dimitrijević: Psihopatološka ispoljavanja kod studenata različitih fakulteta Univerziteta u Nišu

Bojana Dimitrijević i Dušan Randelović: Psihološko savetovalište za studente – šansa i potreba

Adolescencija

Petak, 24.9.2010. godine

13:00 – 15:00

amfiteatar 21

Voditelji: **Snežana Vidanović, Đerđi Erdeš – Kavečan i Jelena Opsenica – Kostić**

Đerđi Erdeš-Kavečan i Artur Bjelica: Porodični kontekst, polne razlike roditelja i procena globalnog zdravlja deteta

Đurđa Soleša-Grijak i Đerđi Erdeš-Kavečan: Porodični odnosi u primarnoj porodici i kvalitet veze sa braćom i sestrama u odrasloj dobi

Ksenija Sekulić: Porodični odnosi i prisnost u prijateljstvu kod adolescenata

Jelena Opsenica–Kostić: Percipirano roditeljsko ponašanje očeva i majki: povezanost sa samopoštovanjem i perfekcionizmom adolescenata

Tatjana Stefanović-Stanojević i Mirjana Vojvodić: Vrednosne orijentacije omladine Niša

Anita Rakita: Perspektivan mladih – personalni stavovi i životne teme

Lepa Babić i Boris Kordić: Domaće serije i nacionalni identitet mladih

Tanja Panić i Jelena Laketić: Subjektivno blagostanje srednjoškolaca

Boris Kordić i Lepa Babić: Tetovaža i pirsing kod beogradskih srednjoškolaca

Vesna Anđelković, Snežana Vidanović, Nebojša Milićević, Tatjana Stefanović-Stanojević i Jelisaveta Todorović: Internet i slobodno vreme mladih iz prigradske i seoske sredine

Nenad Glumbić i Branislav Brojčin: Polne razlike u ovladavanju višim nivoima teorije uma

Branislav Filipović: O nestanku "Nastranog pojedinca"

Elena Ačkovska-Leškovska: Internet, društvene mreže i osećaj usamljenosti kod učenika

Psihologija rada

Petak, 24.9.2010. godine

16:00 – 20:00

amfiteatar 21

Voditelji: **Elisaveta Sardžoska, Joviša Obrenović i Zorica Marković**

Živorad Milenović i Biljana Šćekić: Zadovoljstvo učenika srednjih stručnih škola izabranim zanimanjem

Gordana Lazić, Vesna Sisel i Biljana Pejić: Značaj dimenzija ličnosti u psihološkoj proceni nastavnika

Frosina Denkova i Sofija Arnaudova: Motivation and evaluation of employees

Vesna Mladenović: Emocionalni profil i zadovoljstvo poslom zdravstvenih radnika

Elisaveta Sardžoska: Radno opterećenje i psiho-fizičko zdravlje proizvodnih radnika

Svetlana Čičević, Marjana Čubranić-Dobrodolac: Scenario promene radnog mesta i lične osobine radnika

Sofija Arnaudova i Frosina Denkova: Extraversion, agreeableness, openness to experience and coping with stress on a sample of psychology students

Milkica Nešić i Svetlana Čičević: Trajanje artikulacije kao pokazatelj stresa izazvanog radnim opterećenjem operatora

Joviša Obrenović: "Novi" sindromi u psihologiji rada i pojam stresa

Svetlana Čičević, Marjana Čubranić – Dobrodolac: Uticaj umora vozača na bezbednost u saobraćaju

Milkica Nešić, Svetlana Čičević, Vladimir Nešić: Polne razlike u prozodijskim karakteristikama govora tokom rešavanja zadatka serijskog oduzimanja sedmica

Jelena Uvalin Matić: Povećanje kompetencija zaposlenih kroz obuke

Žaklina Đurić: Savetodavni razgovor sa nezaposlenim licima

Afektivno vezivanje

petak, 24.9.2010. godine

16:00 – 20:00

Velika sala, 434

Voditelji: **Tatjana Stefanović–Stanojević, Ivana Mihić, Jelena Niškanović**

Jelena Niškanović: Afektivna vezanost i emocionalna kompetencija adolescenata u kontekstu srednjoškolskog usmjerenja

Marija Biserčić: Potpunost porodice, vrste usamljenosti i obrasci afektivnog vezivanja studenata

Ivana Mihić, Gordana Vukobrat: Afektivna vezanost žena u odraslom dobu: Značaj uključenosti roditelja u porodici porekla

Aleksandra Hadžić–Krnetić: Bog kao figura afektivne vezanosti – konstruisanje instrumenta

Branimir Vukčević: Jedna verzija revidiranog inventara afektivne vezanosti za roditelje i vršnjake na srpskom jeziku

Jelena Želeskov–Đorić: Partnerska afektivna vezanost hirurga u Srbiji

Maja Delibašić: Obrasci afektivnog vezivanja osoba koje se bave sportskim penjanjem

Milica Tošić, Tatjana Stefanović–Stanojević: Povezanost obrazaca afektivne vezanost i formiranja seksualnih shema kod studentkinja

Stefan Đorić, Milica Zajić, Jelena Stanković, Marija Ilić: Seksualnost muškaraca u svetlu afektivne vezanosti

Marija Kostandinović: Uticaj kvaliteta afektivne vezanosti na razvoj crta emocionalne inteligencije

Boban Stepanović, Malina Manojlović, Miloš Nešić i Nenad Petković: Porodična i prijateljska afektivna vezanost i perfekcionizam kod studenata

Marija Zotović, Jelica Petrović, Ivana Mihić: Učestalost i neki od korelata rizičnih ponašanja kod mladih

Nikić Gordana i Sonja Vukobrat: Afektivna vezanost i posao

SUBOTA

PLENARNO PREDAVANJE

Subota, 25.9.2010. godine

12:30 – 13:30

Velika sala, 434

Gordana Jovanović: Primenjena psihologija u istoriji psihologije

SEKCIJE

Psihometrija

Subota, 25.9.2010. godine

9:30 – 12:00

Velika sala, 434

Voditelji: **Vladimir Hedrih, Marko Milanović, Biserka Rajković**

Elisaveta Sardžoska, Zorica Marković: Faktorska analiza skale kvaliteta radnog života

Milica Vukelić, Marko Milanović: Faktorska struktura revidiranog upitnika o negativnim postupcima: Osvrt na fenomen maltretiranja na radnom mestu

Aleksandar Vasić, Aleksandra Trogrić: Merenje i struktura skale zadovoljstva životom SWLS

Jelena Želeskov-Đorić, Vladimir Hedrih: Struktura profesionalnih interesovanja mladih u Sloveniji – pilot studija

Vladimir Hedrih: Profesionalna interesovanja i sedmofaktorski model ličnosti

Bojana Đurić: Provera konstruktne validnosti PGI inventara putem ispitivanja profesionalnih interesovanja studenata ekonomskog fakulteta

Biserka Rajković, Nenad Petković: Ekvivalentnost mera Singelisove skale ličnih konstrukata u Srbiji i Makedoniji

Sanja Cvejić, Boban Stepanović, Malina Manojlović: Ekvivalentnost mera Singelisove skale ličnih konstrukata u Srbiji i Bugarskoj

Nataša Cvijan: Potencijali tehnike Perceiver Element Grid u istraživanju konstrukata i implicitnih teorija nastavnika

Boban Petrović, Janko Međedović: Evaluacija instrumenata za ispitivanje socijalnih stavova "Pregled na rečniku zasnovanih izama" na srpskom govornom području

Psihologija umetnosti

Subota, 25.9.2010. godina

13:30-15:00

Velika sala, 434

Voditelji: **Vesna Anđelković, Nebojša Milićević i Biljana Pejić**

Biljana Pejić: Najnovije tendencije u empirijskoj estetici

Davor Džalto: Ekstaza kao kognitivni aspekt ličnosti: ogled u onto-antropologiji

Tamara Milenković: Povezanost straha od nastupa i perfekcionizma kod muzičara

Marija Miletić, Vesna Anđelković, Snežana Vidanović i Snežana Stojiljković: Empatičnost, jačina Ega i regresija u službi Ega kod profesionalnih glumaca i studenata glume

Nebojša Milićević: Empirijska estetika i tumačenje geneze umetničkog dela

Branislav Đorđević: Temperament, karakter i sklonost ka traženju senzacija kod muzičara

Tamara Milenković: Povezanost perfekcionizma i samokritičnosti kod muzičara

RADIONICE

Mala Sala

Petak, 24.9.2010. godine

13:00 – 15:00 - **Telesna psihoterapija**

16:00 – 18:00 - **Transakciona analiza**

Subota, 25.9. 2010. godine

9:30 – 12:00 - **Psihodrama**

Ostale radionice navedene u programu su deo simpozijuma "Ličnost i obrazovno-vaspitni rad".

SIMPOZIJUM "LIČNOST I OBRAZOVNO-VASPITNI RAD"

Realizatori: **Snežana Stojiljković, Jelisaveta Todorović, Gordana Đigić i Valentina Rančić**
Amfiteatar 301

Petak, 24. 9. 2010.

16:00 – 20:00

Amfiteatar 301

Voditelji: **Snežana Stojiljković i Dragana Bjekić**

Snežana Stojiljković: Shvatanje procesa moralizacije u okviru aktuelnih teorija ličnosti

Snežana Stojiljković: Načini podsticanja moralnog razvoja učenika

Vitomir Jovanović i Danijela Petrović: Samoprocena inteligencije i postavljanje obrazovnih ciljeva

Violeta Arnaudova: Percepcija roditeljskog ponašanja, akademska motivacija i uspeh u školi.

Blagica Zlatković, Jelena Trajković: Samopoštovanje i školski uspeh učenika osnovne škole

Lidija Zlatić, Dragana Bjekić: Status kategorija komunikacione kompetentnosti u studijskim programima učiteljskih fakulteta i stilovi rešavanja konflikata

Radionice

Petak, 24.9.2010. godine

Mala Sala

18:00 – 19:00 - **Gordana Đigić, Valentina Rančić:** Psihološki instrumenti u proceni dece iz marginalizovanih grupa

19:00 – 20:00 - **Marija Radovanović, Marina Ostojić, Valerija Živković i Jelena Dimitrijević:** Profesionalna orijentacija učenika - Pet koraka do odluke o školi i zanimanju

Subota, 25. 9. 2010.

9:30 – 12:00

Amfiteatar 301

Voditeljji: **Jelisaveta Todorović i Aleksandra Đurić-Zdravković**

Istraživanja karakteristika dece sa razvojnim smetnjama

Mirjana Stanković – Đorđević: Psihološko-pedagoški aspekti rada sa decom sa razvojnim smetnjama

Dragana Stanimirović i Luka Mijatović: Rezilijentnost slepih adolescenata

Aleksandra Đurić Zdravković i Lazar Aničić: Konstruktivne sposobnosti i nivo edukacije kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću

Aleksandra Đurić-Zdravković, Dragana Maćešić-Petrović, Mirjana Japundža-Milisavljević: Održavanje pažnje i usvojenost programskih sadržaja Merenje i mere kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću.

Mirjana Japundža-Milisavljević, Aleksandra Đurić-Zdravković, Dragana Maćešić-Petrović: Ocenjivanje u nastavi prirode i društva kod dece sa lakšim oblicima intelektualne ometenosti

Boban Petrović, Katarina Tadić: Kvalitet života osoba sa intelektualnim teškoćama – mogućnosti samoprocene putem upitnika

Nenad Glumbić, Branislav Brojčin, Ivona Milačić-Vidojević: Stavovi nastavnika iz različitih lokalnih zajednica prema inkluzivnom obrazovanju

Zorica Stanisavljević-Petrović, Gorica Lukić: Inkluzivno obrazovanje u očima nastavnika

Nasilničko ponašanje u školi i u porodici

Ivana Simić: Činioci i oblici nasilničkog ponašanja u školi

Jelisaveta Todorović i Jelena Arsov: Porodični činioci nasilnog ponašanja učenika

Neda Vojinović i Jelisaveta Todorović: Agresivnost i emocionalna kompetentnost adolescenata

Dragana Bošnjak i Suzana Vasić: Pojačan vaspitni rad sa učenicima u osnovnoj školi

Radionica

Mala sala

13:30 – 15:00 - **Gordana Đigić, Snežana Stojiljković**: Protokol za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom

SVEČANO ZATVARANJE

Subota, 25.9.2010. godine

15:00 – 16:00

Velika sala, 434

TEKSTOVI APSTRAKATA

PLENARNO PREDAVANJE

Problemi testovne procene u razvojnom dobu

Ivan Jerković

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet Novi Sad

Primena psihološkog instrumentarijuma na deci ima izvesna ograničenja koja ne srećemo kod odraslih. Ta ograničenja prizilaze iz osobenosti razvoja dece, kao što su ograničena introspektivnost, limitiran rečnik, problem motivacije za psihološko ispitivanje kod dece, problem odnosa sadržaja i strukture u psihološkim ispitivanjima, problem ograničenog trajanja fenomena specifičnih za detinjstvo, eksternalizujuća priroda dečijih problema.

Neki od problema procene u razvojnom dobu proističu i iz karakteristika instrumenata za procenu, kao što su zastareli ajtemi, arhaične formulacije, problem kriterijuma za proveru prediktivne vrednosti instrumenata, problem pristrasnosti testova.

Iako je psihologija doživela profesionalnu i naučnu afirmaciju zahvaljujući uspehu koji je Alfred Bine postigao svojim testovima, danas uvažavanje i poverenje prema psihološkom instrumentarijumu više pokazuju laici nego profesionalci. Tako (ne)razvijenost struke i njena nedovoljna društvena prepoznatljivosti takođe mogu doprineti problemu. U tom smislu posebno su značajna pitanja profesionalnih standarda obuke, regulisanog tržišta psiholoških mernih instrumenata, zaštita autorskih prava, zaštita profesije i klijenata.

Jedan od odgovora na ove probleme može biti kontinuirana produkcija kvalitetnih instrumenata. Skala IVJER za preadolescentni uzrast je pokušaj odgovora na potrebe psihologa u praksi. Ona se sastoji od 18 ajtema koji predstavljaju bihejvioralne indikatore hiperkinetičkog poremećaja i 5 ajtema njegove pervazivnosti. Proverena je na deci iz pripremnog predškolskog programa kao i na deci iz prvog i drugog razreda osnovne škole. Procenitelji su bili učitelji, odnosno vaspitači. Prikupljeni su podaci za 1079 dece, raspona uzrasta od 5 godina i 6 meseci do 10 godina i 3 meseca. Faktorska analiza skale dala je dva faktora. Prva komponenta okuplja ajteme koji izražavaju hiperaktivnost/impulsivnost i ona objašnjava 53% ukupne varijanse, a druga izdvojena komponenta objašnjava oko 18% varijanse i odnosi se na nedostatak

pažnje. Korelacija među komponentama je .423. Pouzdanost skale je visoka, kako za celokupnu skalu (.946), tako i za subskale (problemi pažnje .940, hiperaktivnost/impulsivnost .947).

Ključne reči: testovna procena, razvojno doba.

PSIHOLOGIJA LIČNOSTI

Self-orijentacija kao prediktor nekih indikatora dobrobiti¹

*Kristina Randelović i Milica Milojević
Filozofski fakultet; Niš, Učiteljski fakultet, Vranje*

Teorijsku osnovu self-orijentacije predstavlja taksonomija self-sistema, koja je predložena od strane Hodgins-a i Kneea. Reč je o organizmičko-humanističkoj konceptualizaciji selfa čiji je okvir teorija samoodređenja. Self-orijentacija je pojam koji objašnjava individualne razlike u regulisanju ego-stanja. S obzirom na self-orijentaciju i stepen integrisanosti selfa, postoje tri tipa ego-sistema: integrisani self, ego-investirani self i impersonalni self. Način ego funkcionisanja umnogome determiniše odnos prema realnosti, kao i zdravlje i dobrobit ljudi. Stoga, osnovni cilj rada je ispitivanje prediktivnosti globalnog samopoštovanja, zadovoljstva životom i smisla života, kao pojedinih indikatora dobrobiti, na osnovu pojedinih tipova ego-sistema ili self-orijentacija.

Uzorak je obuhvatio 398 studenata (168 mladića i 230 devojaka), svih godina osnovnih akademskih studija različitih fakulteta iz Niša, Kragujevca i Kosovske Mitrovice, starosti od 18 do 36 godina ($AS=21,14$; $SD=2,43$). Korišćeni su sledeći instrumenti: Upitnik ego funkcionisanja, Rozenbergova skala globalnog samopoštovanja, Skala zadovoljstva životom i Skala smisla života. Rezultati regresione analize pokazuju da se kao značajni prediktori globalnog samopoštovanja izdvajaju sva tri tipa selfa, od kojih je samo impersonalni self u negativnoj korelaciji sa pomenutim kriterijumom ($R=0.60$; $R^2=0.36$). Sva tri tipa selfa su, takođe, značajni prediktori i zadovoljstva životom ($R=0.57$; $R^2=0.33$) i smisla života ($R=0.66$; $R^2=0.44$). Osim toga, integrisani i ego-investirani self su u pozitivnoj korelaciji sa zadovoljstvom životom i smislom života, dok je impersonalni self negativno povezan sa pomenutim indikatorima dobrobiti. Rezultati se mogu interpretirati u pravcu potvrde jedne od pretpostavki teorije samoodređenja, tj. da su pojedini tipovi selfa ili self-orijentacija prediktori dobrobiti čoveka.

¹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Ključne reči: teorija samoodređenja, self-orijentacija, globalno samopoštovanje, zadovoljstvo životom, smisao života, dobrobit.

Kanoničke i kvazikanoničke relacije samopoštovanja i zadovoljstva životom

Aleksandra Trogrlić i Dušana Šarčević
Filozofski fakultet, Novi Sad; Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad

Jedno od osnovnih pitanja aktuelne psihološke koncepcije ličnog blagostanja je i pitanje odnosa zadovoljstva životom sa samopoštovanjem individue. Dosadašnja istraživanja relativno usaglašeno upućuju na značajne, ali osrednje korelacije između mera ova dva konstrukta, koje se kreću u širokom rasponu oko ,50. U ovom istraživanju problem odnosa samopoštovanja i zadovoljstva životom razmotren je na nivou početnih indikatora ovih konstrukata, putem multivarijantnih postupaka koji eventualno mogu doprineti rasvetljavanju njihove strukturalne međuzavisnosti. Pri tome je uzeto u obzir shvatanje samopoštovanja koje, iako ističe da je tu reč o globalnom samopoimanju, razlikuje i samodopadanje i samoefikasnost kao njegove zasebne aspekte. Kanoničkom korelacionom i kanoničkom analizom kovarijansi analizirane su relacije jedne klasične skale samopoštovanja (RSES – Rosenberg, 1965) i jedne novije skale koja razlikuje pomenute komponente samopoštovanja (SLCS – Tafarodi & Swan, 1995) na jednoj, i zadovoljstva životom (SWLS – Diener i sar., 1985) na drugoj strani. U svakoj analizi dobijen je jedan par značajnih kanoničkih, odnosno kvazikanoničkih faktora, sa kanoničkim i kvazikanoničkim korelacijama u rasponu od ,452 do ,708, čije strukture predstavljaju manje ili više solidne replikacije prvih glavnih predmeta merenja primenjenih instrumenata. Dakle, nezavisno od modela analize i skale samopoštovanja, ispostavlja se da su relacije samopoštovanja i zadovoljstva životom jednostavne i da zaista dele negde od jedne trećine do najviše jedne polovine varijanse. Iako su samopoštovanje i zadovoljstvo životom u znatnoj međuzavisnosti, može se zaključiti da su to ipak relativno zasebni konstrukti individualnog funkcionisanja koji, najverovatnije, opisuju to funkcionisanje na globalnom, integrativnom nivou.

Ključne reči: samopoštovanje, zadovoljstvo životom, kanonička korelaciona analiza, kanonička analiza kovarijansi

Sociodemografske karakteristike i osobine ličnosti kao prediktori zadovoljstva životom

*Dušana Šarčević i Aleksandar Vasić
Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad*

U okviru nomološke mreže jedne šire prihvaćene koncepcije ličnog blagostanja, kao značajni korelati zadovoljstva životom posebno se ističu neke sociodemografske karakteristike i pojedine osobine ličnosti. Hijerarhijskom višestrukoum regresionoum analizoum proverene su pretpostavke o značajnosti pola, uzrasta, obrazovnog i radnog statusa, kao i osobina ličnosti iz Velike petorke, u objašnjenju individualnih razlika u zadovoljstvu životom. Podaci o osobinama ličnosti generisani su primenom upitnika BFI (John & Srivastava, 1999), a podaci o zadovoljstvu životom skaloum SWLS (Diener i sar., 1985), na prigodnom uzorku od 505 ispitanika (52% ispitanica). U prvoum od tri testirana modela prediktori su bili pol i uzrast, u drugoum su dodate varijable obrazovnog i radnog statusa, a u trećem modelu uključene su i mere osobina ličnosti. Rezultati ukazuju na značajne dodatne i ukupne doprinose ovih grupa prediktora u razumevanju zadovoljstva životom. Takođe, rezultati upućuju i na zaključak da su tvrdnje o nesvodivosti mere ovog na mere standardnih psiholoških konstrukata, kao što su osobine ličnosti, sasvim opravdane. Višestruka korelacija za treći model ($R^2 = ,256$; $Ra^2 = ,240$; $F = ,16,576$; $p < ,001$) govori da se ovim skupoum prediktora objašnjava približno jedna četvrtina ukupne varijanse individualnih razlika u zadovoljstvu životom. Saglasno očekivanjima nomološke mreže ličnog blagostanja, značajni korelati su obrazovni status, ekstraverzija i neuroticizam, odnosno emocionalna stabilnost, dok pol nije značajan korelat zadovoljstva životom. Međutim, za razliku od očekivanja, kao i rezultata većine dosadašnjih istraživanja obavljenih na uzorcima iz drugih populacija, značajnim korelatima ove komponente ličnog blagostanja ispostavljaju se i uzrast i prijatnost, dok radni status nije značajan. Takvo odstupanje od relativno solidno empirijski utemeljene pretpostavke tentativno se može pripisati specifičnostima domaće populacije.

Ključne reči: sociodemografske karakteristike, osobine ličnosti, zadovoljstvo životom, višestruka regresiona analiza.

Zadovoljstvo životom i vremenska orijentacija

*Aleksandra Kostić, Jasmina Nedeljković
Filozofski fakultet, Niš; Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad*

Zadovoljstvo životom se obično definiše kao subjektivna, globalna ocena kvaliteta života neke osobe u skladu sa kriterijumima koje je ona odabrala. To

znači da procena zadovoljstva životom podrazumeva komparaciju okolnosti u kojima se ona nalazi u odnosu na standarde koje smatra odgovarajućim. To su standardi koji nisu nametnuti i ne dolaze iz spoljašnjeg sveta, već ih osoba sama sebi postavlja. Možemo se pitati da li izgradnja i izbor standarda zavisi od odnosa koji osoba ima prema vremenu? Da li zadovoljstvo životom zavisi od preneglašavanja vremenskih okvira u koje smeštamo delove svog iskustva kako bismo ih uredili i odredili njihov smisao? U kakvom su odnosu zadovoljstvo životom i primarna orijentacija prema prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti? Istraživanje je, dakle, posvećeno ispitivanju odnosa subjektivne procene zadovoljstva životom i dominantne vremenske orijentacije ispitanika. Subjekti u istraživanju su bili studenti Filozofskog fakulteta u Nišu (N=133). Za merenje zadovoljstva životom korišćena je skala koju su konstruisali Dajner i saradnici (SWLS,1985), koja sadrži pet ajtema i pokazuje odlične psihometrijske karakteristike, uključujući visoku unutrašnju konzistentnost i vremensku pouzdanost. Mera lične orijentacije prema prošlom, sadašnjem i budućem vremenu, ostvarena je uz pomoć inventara (ZTPI, 1999), koji su konstruisali Zimbardo i Bojd. ZTPI sadrži pet dimenzija: negativno sagledavanje prošlosti, hedonistički pristup sadašnjosti, generalnu orijentaciju ka budućnosti i planiranje budućih ciljeva i postignuća, pozitivan, sentimentalni odnos prema prošlosti i fatalistički odnos prema budućnosti i životu, koji je potkrepljen verovanjem da je sve unapred određeno i nezavisno od čovekove aktivnosti. Rezultati istraživanja su pokazali negativnu korelaciju procenjenog zadovoljstva životom sa dimenzijom Negativna prošlost (-0.37) i pozitivnu korelaciju sa naglašenim Pozitivnim odnosom prema prošlosti (0.33).

Ključne reči: zadovoljstvo životom, vremenska orijentacija

Vremenska orijentacija i samoefikasnost

Jasmina Nedeljković, Aleksandra Kostić

Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad; Filozofski fakultet, Niš

Cilj ovog istraživanja je bio da se ustanovi uspešnost predviđanja razlike u samoefikasnosti u zavisnosti od pet dimenzija vremenske orijentacije. Zimbardo i Bojd (1999) smatraju da je vremenska orijentacija relativno stabilna osobina ličnosti koju određuju kultura, obrazovanje, religija, socijalna klasa i porodica pojedinca. Prema ovim autorima, postoje pet faktora vremenske orijentacije: negativna prošlost, hedonistička sadašnjost, budućnost, pozitivna prošlost i fatalistička sadašnjost. Konstrukt samoefikasnosti odražava optimističko samoverovanje (Švarcer, 1992) koje olakšava postavljanje ciljeva, naporno investiranje, istrajavanje pred preprekama i oporavak od neuspeha. Može se posmatrati kao pozitivan faktor otpornosti. Ispitano je 135 studenata oba pola. U istraživanju su primenjeni upitnici „Zimbardo Time Perspective Inventory“ (Zimbardo i Bojd, 1997) i „The General Self-efficacy Scale“ (Jerusalem i Švarcer, 1979). Rezultati su pokazali da je koeficijent multiple korelacije od 0.59 statistički značajan. Između

skupa prediktora uzetih zajedno, sa jedne strane, i samoefikasnosti sa druge strane, postoji linearna povezanost u populaciji. Deo ukupnog varijabiliteta kriterijumske varijable koji se može objasniti na osnovu razlika studenata u pogledu vremenske orijentacije je 32% (prilagođeni koeficijent multiple determinacije je 0.319). Najveći parcijalni doprinos objašnjenju individualnih razlika u pogledu samoefikasnosti ima „hedonistička sadašnjost“. Zatim slede „orijentacija ka budućnosti“, „fatalistička sadašnjost“ i „negativna prošlost“. Jedini prediktor koji nema parcijalni doprinos je „pozitivna prošlost“. Zaključak je da je samoefikasnost izraženija kod energičnih, nereligioznih, veoma organizovanih i posvećenih ispitanika sa bogatim interpersonalnim odnosima koji ne veruju u sudbinu.

Ključne reči: pet faktora vremenske orijentacije, samoefikasnost, ZTPI, GSE

Povezanost crte veselosti, ozbiljnosti i lošeg raspoloženja sa emocionalnom kompetentnošću kod studenata

*Milena Belić, Aleksandar Anđelković
Državni univerzitet, Novi Pazar; Filozofski fakultet, Niš*

U ovom radu istraživali smo povezanost humora, odnosno njegove afektivne osnove koju čine crte veselosti, ozbiljnosti i lošeg raspoloženja, sa emocionalnom kompetencijom kod studenata. Zanimalo nas je da utvrdimo da li su i na koji način povezane ove crte sa sposobnošću studenata da svoje emocije uočavaju, izražavaju i regulišu. Pokazala se ispravnom zdravorazumska hipoteza da vesele osobe lakše izražavaju i kontrolišu svoja osećanja. Naime, rezultati istraživanja potvrđuju da oni studenti koji imaju izraženiju crtu veselosti poseduju veću emocionalnu kompetentnost u sva tri merena aspekta. Naročito je zanimljiv podatak da studenti sa izraženom crtom lošeg raspoloženja izrazito podbacuju na skali regulacije i upravljanja emocijama. Ovi zanimljivi nalazi dobijaju na značaju, pre svega, zbog njihove uočljive upotrebne vrednosti, kako u praksi savetovanja i terapije, tako i kao dodatak korpusu istraživanja u oblasti pozitivne psihologije koja je u našoj zemlji u povu.

Ključne reči: humor, crta veselosti/ozbiljnosti/lošeg raspoloženja, emocionalna kompetentnost

Bazične dimenzije ličnosti kao prediktori ponašanja štićenika u vaspitno-popravnoj ustanovi

Janko Međedović

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Teorijska i empirijska građa koja se bavi problemom odnosa bazičnih dimenzija ličnosti i delinkventnog ponašanja je vrlo obimna. U ovom radu smo ispitivali da li procena bazične strukture ličnosti može da pomogne u predikciji ponašanja delinkvenata u adolescentskom dobu, tokom boravka u vaspitno-popravnoj ustanovi.

Istraživanje je izvršeno u Vaspitno-popravnom domu u Kruševcu. Ispitanicima su zadati upitnici samoprocene koji su merili sledeće konstrukte: Bazična struktura ličnosti - Velikih pet i Dezintegracija (rekonceptualizacija Ajzenkovog faktora Psihoticizma). Uzorak se sastojao od 54 ispitanika prosečnog uzrasta 18.65 godina, sa standardnom devijacijom od 1.69. Takođe, vaspitačima koji rade sa štićenicima doma dat je upitnik sa zadatkom da na 18 ajtema opišu ponašanje štićenika za vreme boravka u ustanovi. Faktorskom analizom upitnika dobijene su tri komponente koje su potom rotirane u Promax poziciju. Prvi faktor se bazira na niskoj toleranciji na frustraciju, impulsivnosti i verbalnoj agresivnosti, te je imenovan Iritabilnost ($\alpha=.906$). Drugi faktor je opisan dobrim intelektualnim funkcionisanjem, nedostatkom agresivnosti i visokom motivacijom za učestvovanje u vaspitno-obrazovnim programima. Zbog toga je nazvan Promišljenost ($\alpha=.820$). Treći faktor predstavljaju manipulativna i sebična ponašnja orjentisana na dominaciju prema drugima i nazvan je Manipulacija ($\alpha=.750$). Nakon toga su izvršene tri analize hijerarhijske multiple regresije sa dobijenim faktorima kao kriterijumskim varijablama. U prvom koraku regresionih analiza kao prediktori su korišćeni Velikih pet faktora ličnosti, da bi u drugom koraku bili dodati pojedinačni modaliteti Dezintegracije. Dobijeni nalazi ističu ulogu faktora Saradljivosti u objašnjenju kriterijumskih ponašanja, ali i ulogu Neuroticizma i Ekstraverzije. Modaliteti Dezintegracije koji doprinose predikciji su: Socijalna anhedonija, Somatoformna disregulacija i Generalna egzekutivna disfunkcija. Rezultati govore o visokom inkrementu u objašnjenju varijansi koji se dobija kada se modaliteti Dezintegracije uvedu u prediktorski skup. U praktičnom smislu, potvrđena je validnost i značaj procene bazične strukture ličnosti u radu sa delinkventnim osobama.

Ključne reči: Velikih pet, Dezintegracija, delinkvencija, predikcija ponašanja u instituciji

Polna uloga, anksioznost i agresivnost kod osoba koje treniraju sportsko streljaštvo

*Bojana Biserčić, Snežana Vidanović, Vesna Anđelković, Joviša Obrenović
Filozofski fakultet, Niš*

Ovim istraživanjem smo želeli da utvrdimo da li postoje razlike u usvojenoj polnoj ulozi, anksioznosti i agresivnosti između osoba koje treniraju sportsko streljaštvo i osoba koje se ne bave sportom. Uzorak je činilo 90 ispitanika koji su svrstani u dve grupe, osnovnu i kontrolnu, od po 45 ispitanika ujednačenih po polu, starosti i nivou obrazovanja. Kriterijum svrstavanja u osnovnu grupu bio je da osoba aktivno trenira streljaštvo, kao i da je osvajala medalje na državnim ili međunarodnim takmičenjima. Za prikupljanje podataka korišćeni su sledeći instrumenti: Inventar polne uloge - BSRI (Bem, 1977), STAI forma Y-1 i Y-2 (Spielberger i sar..1970), Sigma test izdvojen iz Kibernetičke baterije konativnih testova - KON6 (Momirović, Wolf i Džamonja, 1992), kao i upitnik posebno konstruisan za potrebe istraživanja. Jedan od najvažnijih rezultata koji smo dobili tiče se izražene androgenosti kod ovih sportista u odnosu na kontrolnu grupu, kao i povišene androgenosti kod strelaca muškog pola u odnosu na strelce ženskog pola. Takođe, poredeći strelce na dimenzijama anksioznosti, koristeći kao kriterijum podele njihovo sopstveno zadovoljstvo postignutim rezultatima, pokazalo se da su zadovoljniji pojedinci ujedno i manje anksiozni. Dobili smo rezultate koji ukazuju na to da je opšta anksioznost manja kod strelaca koji duže treniraju, a trenutna anksioznost je manja kod onih koji su uspešniji. Generalno, u nivou agresivnosti između strelaca i nesportista nema razlika, ali je sam skor na agresivnosti znatno povišen u celom uzorku. Jedini značajan rezultat koji smo dobili tiče se razlika u nivou agresivnosti kod strelaca s obzirom na dužinu treniranja i rezultati ukazuju da strelci sa dužim "stažom" imaju više skorove na agresivnosti, u poređenju sa strelcima sa kraćim «stažom».

Ključne reči: polna uloga, anksioznost, agresivnost, sportsko streljaštvo

Nacionalna vezanost i zadovoljstvo životom kao determinante stava o efektima zajedničkog života u BiH

*Nataša Kostić
Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu*

Cilj istraživanja prezentovanog u ovom radu je ispitivanje odnosa između nacionalne vezanosti i zadovoljstva životom, s jedne strane, i stava prema efektima zajedničkog života u Bosni i Hercegovini, s druge strane. Metod je empirijsko-neeksperimentalni, a uzorak na kome je sprovedeno

istraživanje čini 414 studenata, od kojih 227 (54,83%) studira u Republici Srpskoj i 187 (45,17%) u Federaciji Bosne i Hercegovine. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna razlika između ispitanika različitog nivoa nacionalne vezanosti i zadovoljstva životom i njihovog stava prema efektima zajedničkog života u Bosni i Hercegovini. Završna razmatranja ovog rada obuhvataju diskusiju o dobijenim rezultatima, kao i zaključke koji se odnose na prijedloge za dalja istraživanja.

Ključne reči: nacionalna vezanost, zadovoljstvo životom, stavovi, BiH

KLINIČKA PSIHOLOGIJA

Psihopatološke karakteristike maloletnih počionica krivičnih dela

*Gordana Stankovska
Državni Univerzitet, Tetovo, Republika Makedonija*

Adolescencija je specifični razvojni period između detinjstva i odraslog životnog doba u okviru koga dolazi do najburnijih promena u biološkom, socijalnom, moralnom i etičkom smislu tokom odrastanja. Karakteriše ga dovođenje u sumnju svih ranijih životnih konstanti, naglašena potreba za rušenjem autoriteta, traženje svog mesta u društvu i porodici, kao i pronalaženje sopstvenog smisla življenja. Adolescencija je period tokom koga se formira karakter i često uključuje visokorizična, čak i kriminalna ponašanja. U ovom istraživanju uzorak sačinjava 100 adolescenata počionilaca krivičnih dela protiv kojih se vodi sudski postupak. Istraživanja herediteta u porodici adolescentnih delinkvenata ukazuje na hereditarnu opterećenost alkoholizmom, narkomanijom i kriminalitetom u porodicama delikvenata. Ujedno kod njih su prisutne ranije mentalne poteškoće (pavor nocturnus), poremećaji aktivnosti i pažnje, kao i poremećaji ponašanja gde do izražaja dolazi njihova agresivnost. Zabrinjavajuća je činjenica da su njihovi odnosi u porodici neadekvatni i narušeni, što sigurno ostavlja duboke posledice pri formiranju njihove ličnosti. Nedostatak empatije, osećanja krivice, hostilnost i impulsivnost, govore u prilog njihove specifične psihopatske strukture ličnosti. Rezultati pokazuju da preko 40% maloletnih adolescenata koristi jednu ili više vrsti psihoaktivnih supstanci, kao i alkohol.

Smatramo da rezultati ovog istraživanja predstavljaju doprinos u sveobuhvatnijem razumevanju korelata i potencijalnih etioloških faktora odgovornih za nastanak ove složene problematike kod adolescenata.

Ključne reči: adolescencija, identitet, hereditet, agresivnost, kriminalno ponašanje

Socijalno-psihološke diskriminante zavisnika od droga

Sanja Radetić-Lovrić

Studijska grupa za psihologiju, Filozofski fakultet, Banjaluka, Republika Srpska

U celoživotnom procesu socijalizacije pojedinca posredstvom socijalnog učenja nastaju mnogobrojni socijalno-psihološki konstrukti ponašanja. Nepovoljni uslovi socijalizacije generišu određene konstrukte koji mogu biti veoma značajni za razumevanje određenih socijalno-psiholoških pojava. Ovo istraživanje ispituje razlikuju li se u pogledu pojedinih socijalno-psiholoških konstrukata ponašanja mladi koji su zavisni od droga i mladi koji nemaju iskustva sa drogama (nezavisnici). Ispitani su sledeći socijalno-psihološki konstrukti: doživljaj naučene bespomoćnosti, doživljaj smislenosti vlastitog života, osećaj usamljenosti kao stanja, poverenje i komunikacija na relaciji mladi-roditelji, doživljaj psihofizioloških blokada na neprijatna uzbuđenja, te prioriternost u zadovoljenju potreba. Sve korišćene skale istraživanja su pokazale zadovoljavajući nivo pouzdanosti. Uzorak je činilo 760 mladih, uzrasta od 18 do 30 godina, od toga 200 mladih zavisnika od droga i 560 mladih koji nemaju iskustva sa drogama. Rezultati primenjene diskriminacione analize (deskriptivni aspekt) su pokazali da je dobijeni koeficijent kanoničke korelacije statistički značajan ($r=0.64$, $p < .001$), te da je na osnovu skupa merenih kvantitativnih varijabli, linearno kombinovanih u diskriminativnu funkciju, moguće u 83.4% slučajeva izvršiti tačnu predikciju iskustva mladih sa drogama. Najveći doprinos diskriminativnoj funkciji pripada doživljaju smislenosti vlastitog života i odnosu poverenja na relaciji mladi-roditelji, pri čemu ni uticaj drugih ispitivanih varijabli nije zanemarljiv. Dobijeni rezultati potvrdili su shvatanje da ljudska iskustva u datim uslovima socijalizacije generišu socijalno-psihološke konstrukte koji pogoduju ulasku mladih u svet droga.

Ključne reči: zavisnost od droga, mladi, socijalizacija, socijalno-psihološki konstrukti

Razlike u bazičnim dimenzijama ličnosti adolescenata s psihogenim glavoboljama i adolescenata s drugim oblicima somatizacija

*Marina Pančić,
Klinički centar, Niš*

Ovim istraživanjem su prezentovani rezultati ispitivane komparacije bazičnih dimenzija ličnosti adolescenata s tenzionim glavoboljama i adolescenata bez glavobolja, a sa izraženim tegobama po tipu drugih somatizacija. Ispitano je ukupno 69 ispitanika u dobi od 15 do 18 godina, 38 ispitanika s tenzionim glavoboljama i 31 s ponavljajućim somatizacijama, ali bez glavobolja. Interesovalo nas je da li postoji bitna, statistički značajna razlika između ove dve grupe, a u odnosu na njihove bazične dimenzije ličnosti. Primenjen je Eysenckov upitnik EPQ za ispitivanje osnovnih tipova. Rezultati istraživanja su pokazali da obe grupe ispitanika imaju slične osnovne dimenzije ličnosti. Prosečni rezultati na skalama upitnika ispitivanih grupa upoređivani su i međusobno, ali je data i hipotetička interpretacija u odnosu na prosečne rezultate pretpostavljenog normativnog uzorka. Rekurentni, telesni simptomi bez jasne organske etiologije, odn. somatizacije, su česta pojava kod dece i adolescenata u kliničkoj psihološkoj, ali i pedijatrijskoj praksi. Pacijenti se najčešće žale na glavobolje, pri čemu su opisi simptoma tipa: stezanje, "tesan obruč oko glave" ili "šetajuća" bol koja često ne reaguje na aplikaciju analgetika i koja se javlja u sličnim, precipitirajućim okolnostima. Tegobe se vezuju i za druge bolne simptome, koji ukazuju na pojačanu uzbuđenost autonomnog nervnog sistema, vezane za različite organe po principu stezanja u grudima, ubrzani rad srca, osećaj gubljenja vazduha, vrtoglavice, povraćanje, slabost, a nekada i gubitak svesti. Zapaža se da ispitanici sa somatizacijama pokazuju povišene znakove emocionalne nestabilnosti, a njihovo ponašanje je skrupuloznije, moralno odgovornije i manje agresivno (statistički značajno niži rezultati na skali psihoticizma, a viši na skali neuroticizma). Deca sa somatizacijama su ambicioznija, s višim aspiracijama u pogledu školskog uspeha, ali i uspeha u životu generalno.

Namena i cilj ovog rada je da, između ostalog, navede na veću primenu instrumenata u psihološkoj proceni dece sa somatizacijama, a rezultati ispitivanja mogu koristiti i u kliničkoj psihološkoj, ali i pedijatrijskoj dijagnostici kao i u savetodavno-terapijskom radu.

Ključne reči: somatizacije, tenzione glavobolje, ekstraverzija, introverzija, neuroticizam, psihoticizam.

Osobnosti samopoimanja kod osoba sa amputacijom donjih ekstremiteta

*Dijana Đurić, Đorđe Čekrlija
Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju "Dr Miroslav Zotović"; Filozofski
fakultet, Banja Luka*

Rad se bavi razmatranjem eventualnih razlika u samopoimanju kod amputiraca u odnosu na normativni uzorak. Pri tome će se poređenje vršiti u pogledu šest primarnih domena hijerarhijskog multidimenzionalnog samopoimanja koje je opisao Bracken (kompetencijsko, akademsko, socijalno, emocionalno, fizičko i porodično samopoimanje). Razlog za izbor istraživačkog problema je nastojanje da se identifikacijom stabilnih, postojećih razlika utvrde aspekti samopoimanja na kojima bi trebalo insistirati u praktičkom psihološkom radu sa subpupulacijom amputiraca.

U istraživanju je korišćena skraćena verzija upitnika SC-2 (Čekrlija, 2004) koja broji 47 stavki. Skala je data u Likertovom formatu sa petostepenom skalom procene tačnosti tvrdnji. Ukupan uzorak ispitanika je brojao 2439 (od čega je njih 2351 iz okvira normativnog uzorka dok njih 88 pripada uzorku amputiraca). Na početku analize su identifikovane prve glavne Hotellingove komponente šest subskala skale samopoimanja. Nakon toga je izvršeno poređenje amputiraca sa normativnim uzorkom. Prvo poređenje je izvršeno primenom t-testa za nezavisne uzorke. Nakon ove preliminarne provjere razlika, primenjena je i diskriminativna analiza koja daje mogućnost i za utvrđivanje strukturalnih razlika u pogledu pojedinih domena između amputiraca i normativnog uzorka.

Ključne reči: samopoimanje, amputacija, SC-2

Socijalna i emocionalna usamljenost i zadovoljstvo životom kod korisnika gerontoloških centara

Snežana Ivković

Cilj ovog istraživanja je da se ispita zadovoljstvo životom i socijalna i emocionalna usamljenost korisnika gerontološkog centra i starih lica van doma. Korišćena je skala socijalne i emocionalne usamljenosti, kao i skala zadovoljstva životom, na uzorku koji obuhvata 40 osoba u domu i 40 osoba van doma, sastavljenog od 31 muškarca i 49 žena, starosti od 60 do 89 godina na teritoriji Niša i Bora. Prilikom obrade podataka korišćen je t-test i analiza varijansi na celom uzorku i na poduzorku koji obuhvata samo korisnike gerontološkog centra. Nije potvrđena postavljena nulta hipoteza da ne postoji razlika u pogledu socijalne i emocionalne usamljenosti i zadovoljstva životom između korisnika gerontološkog

centra i osoba van doma. Dobijeni su viši skorovi kod korisnika gerontološkog centra u odnosu na osobe van doma na subskalama usamljenost u ljubavi i usamljenost u porodici, što pokazuje da su ispitanici iz doma, usled boravka van porodične sredine, usamljeniji zbog nezadovoljene potrebe za emocionalnom bliskošću i intimnošću sa partnerom i članovima porodice.

Ključne reči: socijalna i emocionalna usamljenost, zadovoljstvo životom, korisnici gerontološkog centra

Vrhunska i srodna iskustva i njihov značaj u radu sa traumom i šokom

*Koviljka Stamenović, Aleksandra Milunović-Petrović
Udruženje telesnih psihoterapeuta*

Vrhunska i njima srodna iskustva su pod različitim imenima proučavali brojni autori tokom istorije. Maslov se smatra autorom koji ih je prvi sistematski proučio u okviru teorije o samoaktualizaciji. Kasnija empirijska istraživanja su naučno verifikovala ovaj koncept i on je dobio značajno mesto u humanističkoj i pozitivnoj psihologiji, traumatologiji, transpersonalnoj i integrativnoj psihologiji. Tokom ove decenije, u okviru integrativnih pristupa proučavanju traumatskog poremećaja, validacije koncepta posttraumatskog rasta, kao i spiritualnih resursa u prevladavanju traume, vrhunska iskustva dobijaju značajno mesto u psihoterapiji. Telesno orijentisane psihoterapijske škole razvijaju nove pristupe radu sa traumatizovanim klijentima, čiju samu srž čini dovođenje doživljaja vrhunskog iskustva do nivoa svesnog doživljaja i korišćenje ogromne količine energije ovog iskustva u izlaženju na kraj sa negativnim posledicama traumatskog i/ili šok iskustva.

Ključne reči: vrhunsko iskustvo, Maslov, telesna psihoterapija, intervju o vrhunskom iskustvu

Da li se o psihoterapiji čuti? Ispitivanje stavova prema psihoterapiji i psihološkog blagostanja mladih u Novom Pazaru

*Gorana Rakić-Bajić, Anida Vrcić-Fazlagić
Državni univerzitet, Novi Pazar*

Osnovni cilj prikazanog istraživanja je ispitivanje psihološkog blagostanja i stavova prema psihoterapiji mladih u Novom Pazaru. Kao mera psihološkog blagostanja korišćena je njegova kognitivna komponenta, odnosno zadovoljstvo kvalitetom života. Uzorak je obuhvatio 170 studenata: 105 studentkinja (61.8%) i 65 studenata (38.2%). Rezultati pokazuju da su studenti pretežno zadovoljni životom, da imaju neutralan do blago negativan stav prema psihoterapiji, te da nema statistički značajne povezanosti zadovoljstva životom i stavova prema psihoterapiji. Nije utvrđena statistički značajna razlika između studenata i studentkinja u stavovima prema psihoterapiji. Takođe, za razliku od dosadašnjih istraživanja koja pokazuju viši stepen psihološkog blagostanja žena u odnosu na muškarce, u ovom istraživanju nije utvrđena značajna razlika među ispitanicima muškog i ženskog pola u stepenu zadovoljstva životom.

Ključne reči: psihoterapija, zadovoljstvo životom, mladi

Psihopatološka ispoljavanja kod studenata različitih fakulteta Univerziteta u Nišu

*Ivana Zubić, Dušan Todorović, Bojana Dimitrijević
Filozofski fakultet, Niš*

Tokom adolescencije i mladosti pod uticajem kompleksnih spoljašnjih uslova, sve je učestalija pojava da mladi razvijaju osećanje lične dezorganizacije usled kojeg pribegavaju različitim oblicima autodestruktivnog i devijantnog ponašanja. Većina ovih poremećaja je ireverzibilna i predstavlja model ponašanja i funkcionisanja osobe tokom čitavog života. Za ovaj uzrast specifična psihopatologija manifestuje se kroz veliki dijapazon teškoća adolescentnog procesa, vezanih za formiranje stabilnog identiteta, depresivna stanja i poremećaje ponašanja. Trećina srednjoškolske populacije pokazuje znake mentalnih problema. Slični podaci dobijeni su i u istraživanjima studentske populacije. Posledice se u manjoj meri mogu sanirati višegodišnjim psihoterapijskim procesom, ali je ipak najbitnija adekvatna i pravovremena detekcija, dijagnostikovanje i prevencija, i to u periodu adolescencije, periodu samopronalaženja i stvaranja sopstvenog identiteta.

Osnovni cilj istraživanja je bio utvrditi da li postoje razlike u stepenu pojedinih psihopatoloških ispoljavanja kod studenata različitih fakulteta. Ispitane su razlike u stepenu ispoljavanja sledećih simptoma: somatizacije, opsesivno-kompulzivnih, interpersonalne senzitivnosti, depresivnosti, anksioznosti, hostilnosti, fobične anksioznosti, paranoidne ideacije i psihoticizma.

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 508 studenata, oba pola, sa jedanaest fakulteta Univerziteta u Nišu. Uzorkom su obuhvaćeni studenti prve, druge, treće i četvrte godine studija. Za ispitivanje stepena prisustva pojedinih psihopatoloških simptoma korišćen je Simptomatski test SCL-90 (Leonard R. Derogatis).

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje razlike u stepenu ispoljavanja pojedinih psihopatoloških simptoma kod studenata različitih fakulteta. Utvrđeno je da studenti prava, ekonomije, medicine, umetnosti i arhitekture ostvaruju više skorove na pojedinim skalama SCL-90, u odnosu na studente ostalih fakulteta.

Ključne reči: studenti, psihopatološka odstupanja, formiranje identiteta

Psihološko savetovalište za studente - šansa i potreba

*Bojana Dimitrijević, Dušan Randelović
Filozofski fakultet, Niš; Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica*

Rezultati najnovijih istraživanja u Srbiji ukazuju na to da mladi, prema zvaničnim evidencijama i samoproceni adolescenata, karakteriše loše mentalno zdravlje sa sve višom stopom poremećaja ponašanja, bolesti zavisnosti, depresije i samoubistava. Iz kliničkog iskustva i rezultata mnogobrojnih istraživanja u Srbiji, takođe se zaključuje o značajnom psihološkom trpljenju populacije mladih. Deca odrasla u nesigurnim i nestrukturisanim sredinama, izložena različitim uticajima bez pozitivnih i jasnih stavova i vrednosti, tokom života razvijaju niz psihičkih odstupanja, poremećaja i bolesti. Naše istraživanje je imalo za cilj da ispita objektivne (primarna agresivnost i podložnost stresu) i subjektivne (stavovi studenata) pokazatelje potrebe studenata za korišćenjem usluga psihološkog savetovališta. Ispitano je 988 studenata koji studiraju na Univerzitetima u Južnoj Srbiji (Niš i Kosovska Mitrovica). Korišćeni su subtest SIGMA testa KON6, Bensabin Opšti test stresa i Upitnik za ispitivanje potreba studenata za korišćenjem usluga psihološkog savetovališta. Od tehnika obrade podatka korišćena je deskriptivna statika, t-test značajnosti razlika i ANOVA.

U pogledu objektivnih pokazatelja, rezultati ukazuju da su ispitani studenti veoma podložni stresu, te da imaju statistički značajno viši nivo izraženosti primarne agresivnosti u odnosu na prosečne vrednosti. Većina studenata (81.2%) smatra da je potrebno da postoji psihološko savetovalište za studente, i da bi verovatno koristili (60.1% ukupnog uzorka) usluge koje bi ovakav besplatni studentski servis pružao. Uprkos činjenici da je 62.4% studenata bar nekada osetilo potrebu da o svojim problemima priča sa psihologom, i da postoji spremnost

da koriste usluge besplatnog psihološkog savetovalita, do sada se nedovoljan broj zaista i javio za pomoć. Studenti koji su izjavili da nikada nisu osetili potrebu da o svojim problemima razgovaraju sa psihologom imaju statistički značajno viši nivo primarne agresivnosti i da su podložniji stresu, od onih koji su tu potrebu osetili, i koji su iskazali spremnost da koriste usluge psihološkog savetovaništa.

Iskustva Psihološkog savetovaništa u Nišu, pokazuju trend porasta broja studenata koji se odlučuju na javljanje psihologu.

Ključne reči: psihološko savetovanište, primarna agresivnost, podložnost stresu

ADOLESCENCIJA

Porodični kontekst, polne razlike roditelja i procena globalnog zdravlja deteta

*Đerđi Erdeš-Kavečan, Artur Bjelica
Državni univerzitet, Novi Pazar*

Posmatrajući zdravlje bilo iz perspektive sistemske, sociodinamske ili neke druge teorije, dolazimo do saznanja da porodica predstavlja najuži izvor socijalizacije i da su odnosi u njoj osnova psihofizičkog zdravlja svakog pojedinca. Ovaj rad prvenstveno ima za cilj da se ispita zastupljenost i učestalost tegoba u psihosocijalnom i fizičkom funkcionisanju dece na predškolskom i osnovnoškolskom uzrastu, kao i da se ispita da li postoje razlike u proceni pojedinih dimenzija zdravlja s obzirom na porodični kontekst i pol roditelja. Istraživanjem je obuhvaćeno 305 ispitanika, roditelja sa teritorije Novog Sada. Podatke smo sakupili pomoću modifikovane verzije Upitnika za ispitivanje zdravlja dece (CHQ/Child Health Questionnaire, Landgraf & Ware Jr.,1996). Rezultati su pokazali da samohrani roditelji procenjuju zdravlje svoje dece kao globalno lošije u odnosu na roditelje iz dvoroditeljskih porodica. Kada je psihosocijalno zdravlje u pitanju, značajne razlike se ogledaju u svim posmatranim komponentama zdravlja: samopoštovanje, mentalno zdravlje, ostvarivanje socijalne uloge zavisno od emocionalnog stanja i ponašanje deteta. Dalja analiza podataka ukazuje na razlike u proceni dve dimenzije fizičkog zdravlja deteta: prisustvo hroničnih zdravstvenih problema i učestalost pojave telesne boli. Majke i očevi se ne razlikuju u proceni psihosocijalnog zdravlja deteta, ali se razlike ogledaju u proceni globalnog zdravlja deteta, gde očevi procenjuju da je globalno zdravlje dece lošije u odnosu na majke. Kada je učestalost i raspodela pojedinih zdravstvenih tegoba u našem uzorku u pitanju, svako četvrto dete ima problem sa održavanjem pažnje (25%), a roditelji procenjuju da 14,52% dece ima problem sa ponašanjem i učenjem i da se kod identičnog broja pojavljuju hronični koštani ili

zglobni problemi. Sledeće najčešće tegobe, koje se pojavljuju u celokupnom uzorku, vezuju se za hronične alergijske probleme i probleme sa sinusima, a problemi sa vidom se pojavljuju kod 12,5% dece. Redosled učestalosti i procentualna zastupljenost posmatranih zdravstvenih tegoba u jednoroditeljskim i dvoroditeljskim porodicama je različit.

Ključne reči: komponente zdravlja, porodica, polne razlike roditelja, učestalost zdravstvenih tegoba

Porodični odnosi u primarnoj porodici i kvalitet veze sa braćom i sestrama u odraslom dobu

*Đurđa Soleša-Grijak, Đerđi Erdeš-Kavečan
Državni univerzitet, Novi Pazar*

Savremena istraživanja ističu odnos između braće i sestara kao veoma značajan izvor podrške (Bedford, 1995; Eriksen & Gerstel, 2002), druženja (Connidis & Davies, 1990) i izvor opšteg blagostanja pojedinca (O'Briant, 1988). Objašnjenje za ovo stručnjaci vide u dugovečnosti relacija brat-sestra, kao i činjenici da braće i sestre predstavljaju stalne članove socijalne mreže ljudi tokom života. Jedna od ključnih pretpostavki teorije afektivnog vezivanja je da iskustvo afektivne vezanosti u detinjstvu ima značajan uticaj na doživljaje i ponašanje u bliskim emotivnim odnosima u odraslom dobu. Po ovoj teoriji, ponašanje prema braći/sestrama rezultat je ranog razvoja bliskih odnosa u okviru porodice. Istraživanje predstavljeno ovim radom imalo je za cilj da se ispita na koji način porodični kontekst, tj. odnosi u primarnoj porodici, imaju efekte na kvalitet veze sa braćom i sestrama u odraslom dobu. Istraživanje je sprovedeno na uzorku koji je činilo 155 porodica sa teritorije Sandžaka. Uzrast ispitanika je obuhvatao raspon od 18 do 37 godina. U okviru istraživanja upotrebljeni su sledeći instrumenti: Upitnik za procenjivanje porodične afektivne vezanosti (Brenan, Clark & Shaver, 1995), Skala kvaliteta porodičnih interakcija - KOB (Vulić-Prtorić, 2006) i Upitnik kvaliteta odnosa sa braćom i sestrama u odrasloj dobi - KOBS (Ćubela-Adorić & Jurkin, 2004).

Rezultati istraživanja su pokazali da postoji značajna korelacija između stilova vezanosti za porodicu i procene generalnog zadovoljstva porodicom, kao i da je kvalitet odnosa sa majkom sličniji sa kvalitetom odnosa sa bratom ili sestrom u odraslom dobu od kvaliteta odnosa sa ocem. Veći broj dece u porodici je asociran sa većim rivalstvom i negativnim razmenama među braćom i sestrama u mlađem odraslom dobu (od 18 do 25 godina). Takođe, pružanje socijalne podrške od strane braće i sestara na uzrastu od 25 do 37 godina je veće u odnosu na raniji uzrast, a žene pružaju veću emotivnu podršku svojim braćama i sestrama od muškaraca.

Ključne reči: porodica, afektivna vezanost, odnosi između braće i sestara, podrška

Porodični odnosi i prisnost u prijateljstvu kod adolescenata

*Ksenija Sekulić
Filozofski fakultet, Niš*

Predmet ovog istraživanja predstavlja ispitivanje povezanosti porodičnih odnosa i prisnosti u prijateljstvu kod adolescenata. Naime, želeli smo utvrditi da li postoji povezanost funkcionalnosti porodičnih interakcija, kroz dimenzije kohezivnosti i fleksibilnosti u istim, sa spremnošću adolescenata da stupe u prisne prijateljske odnose, što smo utvrdili preko dimenzija: poznavanja i deljenja, privrženosti i poverenja i odanosti u prijateljstvu.

U tu svrhu, za ispitivanje funkcionalnosti porodičnih odnosa, korišćen je upitnik FACES III (Olson, Portner & Lavoc, 1985), za ispitivanje bliskosti u prijateljstvu upotrebili smo Skalu prisnosti u prijateljstvu – PUP (Sharabany, 1974), a u cilju prikupljanja opštih informacija o ispitanicima korišćen je Upitnik sociodemografskih podataka. Ovaj posebno konstruisan upitnik odnosi se na karakteristike uzorka i obuhvata: pol, školski uspeh, procenu stepena zadovoljstva materijalnim statusom porodice, sredinu iz koje ispitanici potiču (selo ili grad), veličinu porodice (nuklearna ili proširena, broj dece). Ispitivanje je sprovedeno na grupi od 300 ispitanika iz kompletnih porodica. Uzorak su činili učenici druge i treće godine srednjih škola u Nišu.

Dobijeni rezultati potvrdili su postojanje značajne pozitivne korelacije između porodičnih odnosa i prisnosti u prijateljstvu kod ispitivanih adolescenata. Drugim rečima, porodice u kojima postoji emotivna bliskost, toplina, poverenje i razumevanje među članovima, pružaju dobar model za učenje socijalnih veština, pomažući svojoj deci da izgrade visoko kvalitetne i prisne odnose sa prijateljima. Uz to valja napomenuti da sposobnost porodice da promeni liderstvo, uloge i pravila u relacijama, ne igra bitnu ulogu u formiranju bliskih prijateljskih veza kod adolescenata.

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti u praktičnom savetodavnom radu ili kreiranju preventivnih programa za porodice sa adolescentima, kreiranju adekvatnog pristupa asocijalnoj deci, u podržavanju daljeg razvoja pozitivnih, trajnijih i čvršćih emotivnih i prijateljskih veza, a time i jačanja ličnosti samog adolescenta.

Ključne reči: porodični odnosi, prisnost u prijateljstvu, adolescenti

Percipirano roditeljsko ponašanje očeva i majki: povezanost sa samopoštovanjem i perfekcionizmom adolescenata²

*Jelena Opsenica-Kostić
Filozofski fakultet, Niš*

Ovo istraživanje ispituje povezanost percipiranog roditeljskog ponašanja (predstavljenog preko dimenzija Nege i Prezaštićivanja/Kontrole) sa samopoštovanjem i perfekcionizmom adolescenata, kao i to da li je Nega, odnosno emocionalna toplina roditelja, značajnije povezana sa ispitivanim karakteristikama ličnosti (u odnosu na Prezaštićivanje).

Ispitanici su adolescenti, njih 466 (mladići i devojke, podeljeni u četiri uzrasne grupe, raspon godina 16-25). Primenjen je Parental Bonding Instrument, koji daje procene Nege i Prezaštićivanja za majku i oca posebno, Rozenbergova Skala globalnog samopoštovanja i FMPS, za merenje dimenzija perfekcionizma. Rezultati pokazuju da su majke procenjene kao roditelj koji više neguje i više prezaštićuje. Povezanost Nege sa ispitivanim varijablama nije viša, u odnosu na povezanost Prezaštićivanja. Postoji viša povezanost procenjenih dimenzija roditeljskog ponašanja majke, u odnosu na ponašanje oca. Rezultati kanoničkih korelacionih analiza na poduzorcima po polu i uzrastu pokazuju da se iz domena procenjenog roditeljskog ponašanja, u najvećem broju slučajeva, nedvosmisleno i kao prvi faktor može identifikovati toplo-popustljivi roditeljski stil, odnosno visoka Nega i niska Kontrola, a nosilac ovog stila je, pre svega, majka. Iznenaduje da sa ovim stilom, koji se označava kao optimalan, nije uduženo Globalno samopoštovanje adolescenata. Iz domena dimenzija perfekcionizma sa ovom konstelacijom roditeljskog ponašanja udružuje se nepostojanje pritiska Roditeljske Kritike i Roditeljskih očekivanja, bez viših Ličnih Standarda. Sledeći faktor iz domena roditeljskog ponašanja koji se javljao više puta je hladno-popustljiv stil, odnosno neangažovano roditeljstvo. Karakteristike ličnosti, upadljivo povezane sa ovim stilom, su relativno do izrazito odsustvo očekivanja roditelja u pogledu postignuća deteta i relativno do izrazito nisko Globalno samopoštovanje adolescenata.

Na osnovu rezultata možemo zaključiti da optimalno roditeljsko ponašanje nije ono što u najvećoj meri određuje samopoštovanje adolescenata, ali ga neangažovano roditeljstvo značajno narušava. Ne čini se da je roditeljsko ponašanje, bar ne shvaćeno preko Nege i Kontrole, značajnija odrednica perfekcionizma. Ne može se reći ni da je Nega, bar ne Nega oba roditelja, izrazitija odrednica ponašanja odgajanja. Roditeljsko ponašanje majke, njena Nega i njena Kontrola, su, generalno gledano, jače povezani sa ispitivanim karakteristikama ličnosti adolescenata.

² Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Ključne reči: percipirano roditeljsko ponašanje, samopoštovanje, perfekcionizam, adolescenti.

Vrednosne orijentacije omladine Niša

*Tatjana Stefanović-Stanojević, Mirjana Vojvodić
Filozofski fakultet, Niš; Odbor za građansku inicijativu, Niš*

Cilj istraživanja je prikupljanje informacija o vrednosnim orijentacijama mladih ljudi, njihovom stavu prema radu, politici, budućnosti, kao i brojnim segmentima slobodnog vremena (kulturna potrošnja, sport, mediji koje preferiraju), a za potrebe izrade Strategije za mlade grada Niša. Uzorak je činilo 992 ispitanika, prosečne starosti 19.87 godina. Struktura uzorka je sledeća: 400 srednjoškolaca, 400 studenata, 100 zaposlenih i 92 nezaposlena ispitanika.

Rezultati pokazuju da mladi dominantno biraju životne ciljeve koji spadaju u oblast intrinzičnih (biti zdrav, voleti i biti voljen, biti pošten, upoznati i prihvatiti sebe i biti kovač svoje sreće), ali tek nešto manje od polovine uzorka ima uzore. Najčešći su uzori iz privatnog života, slede političari i sportisti. Takođe, u ispitanom uzorku dominiraju pozitivni stavovi prema radu, kao i prema učenju i znanju kao najčešćim radnim aktivnostima ispitanika/ca. Za politiku je zainteresovana trećina uzorka u kojoj preovladavaju mladići. Primetna je i korelacija sa uzrastom u smislu da se sa godinama sve veći broj mladih ljudi opredeljuje za glasanje na političkim izborima. U proseku mladi imaju 2.59 sati slobodnog vremena dnevno. Na pitanje čime se u slobodno vreme bave ispitanici/ce su odgovorili sledećim redosledom po učestalosti: muzika, druženje, kafići, internet, knjige, sport, koncerti. Pažnju zaslužuje nalaz da su muzika, filmovi i edukativni program najčešće birani sadržaji kako na internetu, tako i na TV-u. U budućnosti planiraju uglavnom uspešnu karijeru, pri čemu više od polovine ispitanika/ca namerava da ostane u Srbiji, trećina u Nišu.

Dobijenom nalazu o pozitivnim životnim stavovima ispitivanog uzorka doprinosi i uloga porodice, procenjavana preko kulturno-pedagoškog nivoa.

Ključne reči: omladina, grad Niš, vrednosne orijentacije, politika, rad, slobodno vreme

Perspektiva mladih- personalni stavovi i životne teme

*Anita Rakita,
Fakultet za pravne i poslovne studije, Departman za poslovnu psihologiju –
master studije*

Personalni stavovi neposredno iskazuju vrednosni sud o sadržajima ličnog iskustva, relevantnim za svakog pojedinca. To su stavovi individue prema životnim aspektima, kao što su porodica, prijatelji, autoritet, identitet, perspektiva, definisani kao životne teme (prema Berger,2002).

Cilj istraživanja baziran je na ispitivanju razlika personalnih stavova mlade populacije prema skupu životnih tema perspektiva u odnosu na polnu strukturu, uzrast i stepen obrazovanja.

Istraživanje je sprovedeno 2009.godine, na području Novog Sada, na prigodnom uzorku od 217 ispitanika, koji obuhvata 65 muškog i 152 ženskog pola, odnosno 102 studenta i 115 učenika, koji pohađaju Karlovačku gimnaziju i Poljoprivrednu školu.

Za potrebe istraživanja je primenjen psihodijagnostički instrument Inventar personalnih stavova IPS/110(Berger,1993). Skup perspektiva, podrazumeva stav prema iskustvima iz prošlosti, proaktivnom ponašanju i očekivanjima pojedinca, a obuhvata životne teme budućnost, prošlost i ciljevi. Podaci su analizirani primenom postupaka statističke deskripcije, frekvencije i analize varijanse. Osnovni nalazi ne impliciraju značajne razlike u odnosu na pol. Reprezentativniji su stavovi mlađih ispitanika, u najvećoj meri o svojoj budućnosti, zatim ciljevima, a manje su nezadovoljni svojom prošlošću.

Rezultati ukazuju na izraženiji stav srednjoškolaca prema skupu perspektiva, procenjuju svoju prošlost i ono što su postigli kao pozitivno, usmereniji su ka svojoj budućnosti, na koju gledaju sa većom dozom optimizma i samouverenosti. Takođe, u većoj meri streme ka ciljevima, verovatno kao proizvod želja i planova za budućnost.

Uporedivši intragrupne razlike, učenici poljoprivrednog usmerenja su u većoj meri zadovoljni proaktivnim ponašanjem, smatraju da idu ka ostvarenju postavljenih ciljeva i vide svetliju budućnost.

Evidentno, postoji niz determinanti koje mogu uticati na personalne stavove uopšteno, kao i među mladom populacijom. Svako je predisponiran u određenoj meri, ali i podložan uticajima okruženja, što indicira na stalnu dinamiku unutar i oko nas samih. Dobijeni nalazi ostavljaju prostor za nova istraživanja na ovu temu, koja nije u velikoj meri implementirana u aktuelnim diskusijama, a može pospešiti psihološku praksu.

Ključne reči: personalni stav, životne teme, mladi, perspektiva

Domaće serije i nacionalni identitet mladih

Lepa Babić, Boris Kordić
Univerzitet Singidunum, Beograd; Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu

Poznato je da tinejdžeri i mladi odrasli prolaze period formiranja identiteta na prelazu između detinjstva i odraslog doba. Poseban deo identiteta čini nacionalni identitet. Nas je interesovalo da ispitamo uticaj domaćih serija kao popularnog sadržaja tv-programa domaćih tv-stanica na formiranje nacionalnog identiteta mladih. Napravljen je upitnik u kojem su navedene sve popularne domaće serije koje su se davale u poslednjih godinu dana, a izdvojene su i uzrečice iz serija koje su postale deo svakodnevnog govora. Pored nabrojanih serija, sastavljene su stavke koje ispituju uverenja mladih o uticaju serija na formiranje identiteta, kao i stavke koje direktnije govore o nacionalnom identitetu mladih. Rezultati ukazuju na povezanost pojedinih serija sa formiranjem nacionalnog identiteta kod mladih u Srbiji.

Ključne reči: domaće serije, nacionalni identitet, mediji, komunikacija

Subjektivno blagostanje srednjoškolaca

Tanja Panić, Jelena Laketić
O.Š. Sveti Sava, Sremska Mitrovica

Subjektivno blagostanje (engl. subjective well-being) je pojam koji se odnosi na to kako ljudi evaluiraju sopstveni život i uključuje varijable kao što su zadovoljstvo životom, pozitivna raspoloženja i nedostatak depresije i anksioznosti. Procena subjektivnog blagostanja može da bude kognitivna, kada osoba iznosi sudove o sopstvenom zadovoljstvu životom globalno ili kada se ta procena odnosi na pojedine segmente života. Evaluacija koju osoba daje o svom životu, prema Dieneru (1984) može da bude i u vidu afekta, kada se dobija izveštaj o prijatnim ili neprijatnim emocijama koje osoba doživljava kao reakciju na svoj život. Subjektivno blagostanje je najlakše opisati, ali i ispitati, preko njegovih sastavnih komponenti. Ove komponente predstavljaju raščlanjen pojam blagostanja i nalaze se u međusobnoj korelaciji, a to su: zadovoljstvo životom, kao globalna evaluacija ili kao procena zadovoljstva pojedinim aspektima života, učestalost doživljavanja prijatnih emocija i učestalost doživljavanja neprijatnih emocija. Ovo istraživanje je sprovedeno da bi se stekao uvid u subjektivno blagostanje adolescenata, učenika srednjoškolskog uzrasta. Od instrumenata je korišćena Skala za procenu zadovoljstva životom - Satisfaction with Life Scale - SWLS (Pavot & Diener, 1983) kao i je skala Opšteg blagostanja, koja predstavlja sastavni

deo složenog instrumenta - Child Health Questionnaire (CHQ-CF87, Landgraf i sar., 1996). Uzorak je sačinjavalo 163 učenika više srednjih škola: 60 učenika muškog pola (36,8 %) i 103 učenika ženskog pola (63,2 %). Uzrast ispitanika je između 16 i 19 godina (M=17,15, SD=0,804). Rezultati koji su dobijeni upućuju na to da ne postoji statistički značajna razlika u nivou zadovoljstva životom između mladića i devojaka srednjoškolskog uzrasta, ali da postoji statistički značajna razlika (na nivou $p < .05$) u doživljaju opšteg blagostanja. Potvrđena je statistički značajna ($p < .000$) korelacija srednjeg inteziteta ($r = .339$) između dve primenjivane skale.

Ključne reči: subjektivno blagostanje, zadovoljstvo životom, srednjoškolci

Tetovaža i pirsing kod beogradskih srednjoškolaca

Boris Kordić, Lepa Babić
Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu; Univerzitet Singidunum,
Beograd

Tetovaža i pirsing su oblici dekoracije tela koji postoje od rane istorije pa do današnjih dana. Usko su povezani sa kulturom u kojoj se primenjuju i nose različita značenja - od označavanja statusa u društvu do iskazivanja lične istorije. Danas tetovaža i pirsing predstavljaju sastavni deo modnih trendova. S obzirom na to da modni trendovi imaju jak uticaj na formiranje modnih ukusa kod mladih, sprovedi smo istraživanje na prigodnom uzorku srednjoškolaca II ekonomske škole u Beogradu kako bismo utvrdili njihov odnos prema tetovaži i pirsingu. Sastavljen je upitnik kojim se ispituje odnos srednjoškolaca prema tetovaži i pirsingu. Rezultati govore da više od polovine srednjoškolaca pozitivno gleda na tetovažu i pirsing, iako je mali broj onih koji su praktično sprovedi takav način dekoracije tela.

Ključne reči: tetovaža, pirsing, kultura tinejdžera

Internet i slobodno vreme mladih iz prigradske i seoske sredine

Vesna Anđelković, Snežana Vidanović, Nebojša Milićević, Tatjana Stefanović-
Stanojević, Jelisaveta Todorović³
Filozofski fakultet, Niš

³ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Ovim istraživanjem želeli smo da odgovorimo na pitanje koliko nova tehnološka era u oblasti komunikacija utiče na promene načina na koji mladi provode slobodno vreme, odnosno da li elektronski mediji preuzimaju vodeću ulogu, ne samo u informisanju, već i u obrazovanju i zabavi mladih. Budući da su istraživanja uglavnom rađena u gradskim sredinama, nameće se pitanje da li je slična situacija u pogledu slobodnog vremena i korišćenja interneta i u seoskim i prigradskim sredinama.

Uzorku od 450 ispitanika, starosti od 13 do 17 godina, iz pet seoskih i pet prigradskih škola u okolini Niša, zadati su sledeći instrumenti: Upitnik o korišćenju računara i interneta (Young, 1998) i Upitnik o korišćenju slobodnog vremena (Andjeloković, 2010).

Obrada rezultata je u toku.

Ključne reči: internet, slobodno vreme, mladi, prigradska i gradska sredina.

Polne razlike u ovladavanju višim nivoima teorije uma

*Nenad Glumbić, Branislav Brojčin
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju*

Teorija uma je sposobnost razumevanja vlastitih i tuđih mentalnih stanja kao što su emocije, želje, verovanja i namere. Osoba sa razvijenom teorijom uma može da reprezentuje mentalna stanja drugih i da koristi te reprezentacije za razumevanje, ali i za predviđanje ponašanje drugih osoba. U literaturi su opisani brojni testovi kojima se procenjuje sposobnost teorije uma. Viši nivoi teorije uma mogu se, između ostalog, proceniti na osnovu stepena razumevanja nenamernih socijalnih prestupa. Veruje se da osobe ženskog pola imaju bolje razvijenu teoriju uma, ali su empirijske potvrde za navedeni stav relativno retke.

Otuda je i cilj ovog istraživanja utvrđivanje eventualnih polnih razlika u ovladavanju višim nivoom teorije uma. Inicijalni uzorak su činila 104 ispitanika, starosti od 7,3 do 12,3 godina. Pošto su iz uzorka eliminisani ispitanici koji nisu rešili zadatak teorije uma I reda (N=9) i drugog reda (N=21), finalni uzorak je sastavljen od 74-oro ispitanika (36 dečaka i 38 devojčica), uzrasta između 7 god. i 3 meseca i 12 god. i 3 meseca (AS=9,61; SD=1,373). Za potrebe ovog istraživanja ispitanici su podeljeni u četiri uzrasne grupe. Između dečaka i devojčica nije nađena razlika u prosečnoj hronološkoj starosti ($p=0,631$). Zadatak teorije uma III reda se sastoji iz 10 faux pas priča (priče sa socijalnim prestupom). Priče su emitovane sa lap-topa. Narator u pričama je osoba sa višegodišnjim iskustvom spikera nacionalne televizije. Posle svake priče postavljena su četiri pitanja, pri čemu je jedno pitanje kontrolno i služi za proveru razumevanja sadržaja priče. Za uspešan odgovor na sva četiri pitanja dobija se jedan poen.

Ako posmatramo uzorak u celini, dečaci u proseku postižu 5,75 (SD=2,579), a devojčice 7,26 (SD=2,344) poena na faux pas pričama. Jednofaktorska analiza varijanse pokazuje da su devojčice značajno uspešnije od dečaka ($F(1,72)=6,988$; $p=0,010$), a post hoc Tukey test pokazuje da je razlika prisutna u sve četiri uzrasne grupe.

Navedeni rezultati sugerišu da se u procesu normiranja navedenog testa značajna pažnja mora posvetiti i polnim razlikama u rešavanju zadataka teorije uma višeg reda.

Ključne reči: teorija uma, devojčice, faux pas

O nestanku "nastranog pojedinca"

*Branislav Filipović,
Otvoreni univerzitet Subotica*

Pornografski režim digitalnog doba značajno je uticao na dekonstrukciju tradicionalnog određenja pojma seksualne perversije. Kako je kiberprostor okruženje visoke ekonomske konkurentnosti i surovih pravila tržišne igre, vizuelna prezentacija nekadašnjih formi perverzno ponašanja je postala uobičajeni deo tržišne ponude, a istorijski prepoznatljive subverzivne komponente pornografije efektno su transponovane u hiperkonzumerističku unificiranost beskrajne mreže informacija.

Ključne reči: seksualna perversija, internet, pornografija, hiperkonzumerizam

Internet, društvene mreže i osećaj usamljenosti kod učenika

*Elena Ačkovska-Leškovska
Institut za psihologija, Filozofski fakultet, UKIM-Skopje, R.Makedonija*

Kao što Internet postaje glavni medij komunikacije i sredstvo za dolaženje do informacija, ljudi, posebno mladi, puno vremena provode ispred računara, a neki su postali pravi zavisnici o Internetu. Kada virtuelni život mladih postane zamena za realni, neizbežno se postavlja pitanje o razlozima koji dovode do prekomerne upotrebe Interneta. Jedna pretpostavka je da se takvo ponašanje zasniva na određenim psihološkim teškoćama lične, porodične ili profesionalne prirode.

Cilj istraživanja prikazanom u ovom radu je da se ispita odnos vremena provedenog na Internetu i socijalnim mrežama sa osećajem usamljenosti kod

učenika viših razreda osnovne škole. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 202 ispitanika iz petog i sedmog razreda, a kao meri instrumenti upotrebljeni su Test zavisnosti o Internetu (Internet Addiction Test) Kimberly Young i Skala za merenje usamljenosti kod dece (Children's Loneliness Scale), čiji autori su Asher, Hymel & Renshaw. Rezultati su pokazali da učenici provedu u proseku po tri sata dnevno uključeni na Internetu, pri čemu dečaci provode znatno više vremena nego devojčice, a i njihovo osećanje usamljenosti je izraženije. Pokazalo se da postoji značajna pozitivna povezanost vremena provedenog na Internetu i socijalnim mrežama sa osećajem usamljenosti ($r=0,27$; $p<0,01$). Ovaj nalaz je u skladu sa većinom rezultata sličnih istraživanja, koji su pokazali da Internet zavisnici imaju viši nivo emocionalne usamljenosti, niže samopoštovanje i siromašnije socijalne veštine nego umereni korisnici.

Glavne reči: internet, učenici, usamljenost, društvene mreže

PSIHOLOGIJA RADA

Zadovoljstvo učenika srednjih stručnih škola izabranim zanimanjem

*Živorad Milenovic i Biljana Ščekić
Uciteljski fakultet, Leposavić; Nacionalna služba za zapošljavanje, Filijala u
Nišu*

U radu su izneseni rezultati teorijsko-empirijskog istraživanja zadovoljstva učenika završnih razreda srednjih stručnih škola izabranim zanimanjem. Sa jedne strane, većina učenika je izabrala željeno zanimanje prema svojim interesovanjima, ali i uspehu u osnovnoj školi i na prijemnom ispitu za upis u srednju školu. Sa druge, jedan deo učenika nije upisao željeno zanimanje jer za to nije imao potreban broj ostvarenih poena, pa je školovanje u srednjoj školi nastavio u obrazovnom profilu i zanimanju koji nije primarno želeo da upiše. Polazeći od ovih pretpostavki, u periodu maj-jun 2010. godine, sprovedeno je istraživanje na uzorku učenika završnih razreda srednjih stručnih škola na području grada Niša. Podaci prikupljeni Skalerom – SZUSSŠIZ, obrađeni su dvofaktorskom univarijantnom ANOVA analizom. Rezultati istraživanja su pokazali da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu učenika završnih razreda srednjih stručnih škola izabranim zanimanjem u zavisnosti od njihovih razloga izbora upisanog zanimanja i da su zadovoljniji izabranim zanimanjem učenici kojima je to bila primarna želja, u odnosu na učenike kojima upisano zanimanje nije bila primarna želja. Rezultati istraživanja su takođe pokazali da su učenici bolji po uspehu zadovoljniji upisanim zanimanjem, od po uspehu slabijih učenika, bez obzira što im to nije bila primarna želja.

Ključne reči: srednja stručna škola, učenik srednje škole, profesionalna orijentacija, zanimanje učenika srednje škole, zadovoljstvo izabranim zanimanjem

Značaj dimenzija ličnosti u psihološkoj proceni nastavnika

*Gordana Lazić, Vesna Sisel, Biljana Pejić
Nacionalna služba za zapošljavanje, Beograd*

Značaj rada nastavnika proističe iz njegovog položaja i uloge u nastavnom procesu. Kvalitet rada nastavnika je uslov za podizanje kvaliteta učenja, rada i obrazovanja u celini. Stoga je problem predikcije uspešnosti rada nastavnika veoma važan. Većina autora navodi veliki broj osobina koje su važne u obavljanju različitih uloga nastavnika u školi.

Cilj rada je bio da se utvrdi po kojim dimenzijama ličnosti se razlikuju kandidati razvrstani u različite kategorije («u potpunosti zadovoljava», «u većoj meri zadovoljava», «u manjoj meri zadovoljava» i «ne zadovoljava») u postupku selekcije za rad u nastavi. Uzorak je činilo 200 nastavnika srednjih i osnovnih škola, različitog pola i uzrasta. Svi ispitanici su testirani u Odeljenju za profesionalnu orijentaciju i planiranje karijere, u periodu 2009/2010. godine. Dimenzije ličnosti su ispitivane testom ličnosti NEO PI-R.

Rezultati istraživanja pokazuju da je dobijena statistički značajna razlika između kandidata različitih kategorija jedino na dimenziji neuroticizam. Razlike postoje po svim aspektima ove dimenzije. Kandidati koji su svrstani u kategoriju «u potpunosti zadovoljava» pokazuju veću emocionalnu stabilnost, staloženost, relaksiranost i sposobnost da se suoče sa stresom od drugih kategorija kandidata.

Aspekt ličnosti koji značajno odvaja ovu grupu kandidata od drugih je druželjubivost, pričljivost i spontanost. Takođe, ispoljavaju veći stepen poverenja, što ukazuje na miroljubiv odnos sa drugim ljudima i sklonost davanju, i popustljivost, što ukazuje na tolerantnost i dobro inhibiranje agresije. Imaju izraženu kompetentnost, što govori o njihovoj spremnosti da se suoče sa različitim situacijama, da budu efikasni i pouzdani, i samodisciplinu, što podrazumeva da su istrajni i spremniji da završe posao, precizniji i temeljniji. S druge strane, snižena skromnost kod ovih kandidata ukazuje na veru u sopstvenu superiornost i otvara mogućnost za ispoljavanje sujete ili arogancije.

Ključne reči: dimenzije ličnosti, nastavnik, selekcija

Motivation and evaluation of employees

*Frosina Denkova, Sofija Arnaudova
Filozofski fakultet, Skopje, Republika Makedonija*

According to Gareth R. Jones and Jennifer M. George's book, "Contemporary Management," motivation is defined as "psychological forces that determine the direction of a person's behavior in an organization, a person's level of effort and a person's level of persistence." Two types of behaviors can occur during motivation: intrinsically motivated behavior and extrinsically motivated behavior. Intrinsically motivated behavior is when an employee performs a behavior for its own sake. Many employees are intrinsically motivated, especially within non-profit organizations where employee's individual ethics are interwoven with the organization's mission statement. Extrinsic motivation is behavior performed to acquire material or social rewards or to avoid punishment.

We conducted a research with 172 employees in the private sector in Macedonia which yielded data about the best motivators for the employees. On the first place is the salary, then good management, good relationship with colleagues, permanent and secure job, responsibilities, working conditions, job satisfaction and learning through working.

An employee evaluation is the assessment and review of a worker's job performance. Most companies have an employee evaluation system wherein employees are evaluated on a regular basis (often once a year). A regular employee evaluation helps remind workers what is expected of them in the workplace, and provides employers with information to use when making employment decisions, such as promotions, pay raises, and layoffs.

Concerning the evaluation of the employees, most of them said that the most common problems that they had faced during their evaluation were reduced objectivity, halo effect, prejudices and stereotypes of the evaluator.

Ključne reči: motivation, evaluation

Emocionalni profil i zadovoljstvo poslom zdravstvenih radnika

Vesna Mladenović

Zadovoljstvo poslom je sve češća tema istraživanja u oblasti psihologije rada i sve se jasnije ističe njegov uticaj na produktivnost i osećanje ispunjenosti ljudi na poslu.

Predmet ovog istraživanja je povezanost dimenzija ličnosti i zadovoljstva poslom kod zdravstvenih radnika. Naime, želja je bila da se utvrdi da li postoji povezanost između određenih dimenzija emocionalnog profila i zadovoljstva poslom. U tu svrhu korišćen je Plučikov indeks emocija (PIE) i Brajfield-Rotova skala za merenje opšteg zadovoljstva poslom. Ispitivanje je izvršeno na uzorku od 70 ispitanika/ca, od toga 35-oro lekara i 35-oro zdravstvenih tehničara iz više ustanova u Nišu. Rezultati su pokazali da postoji povezanost između zadovoljstva poslom i dimenzija reprodukcije i lišenosti, kao i da donekle takva povezanost postoji i sa dimenzijom inkorporacije.

Ključne reči: zadovoljstvo poslom, emocionalni profil, zdravstveni radnici

Radno opterećenje i psiho-fizičko zdravlje proizvodnih radnika

Elisaveta Sardžoska
Filozofski fakultet, Skopje, Republika Makedonija

Rad se bavi odnosom subjektivnog blagostanja zaposlenih i izvora radnog opterećenja u proizvodnoj industriji Makedonije. Uzorak sačinjavaju 35 ispitanika oba pola, različitog uzrasta, obrazovanja i radnog staža. Primenjeni su upitnik Rusinove i sar. za ispitivanje psiho-fizičkog zdravlja (24 ajtema) i modifikovani upitnik Kupera za procenu radnog opterećenja (40 ajtema) na osam indikatora: težina posla, međuljudski odnosi, balans radnog i ličnog života, stil rukovođenja, lična odgovornost, priznanje na poslu, organizacija rada i mogućnost za profesionalni razvoj. Korelaciono-regresiona analiza je pokazala sledeće nalaze. Postoji povezanost psiho-fizičkog zdravlja i indikatora radnog opterećenja koja se kreće od $r=.338$ ($p<.05$) do $r=.640$ ($p<.01$) za $df=33$. Radno opterećenje determiniše 48% varijanse fizičkog zdravlja ($F=3.006$ sig .016) pri čemu je udeo lične odgovornosti najveći i iznosi 41% ($F=22.876$ sig .000). U varijansi psihičkog zdravlja, radno opterećenje učestvuje sa 40% ($F=2.145$ sig .068) pri čemu priznanje na poslu ima najveći doprinos od 36% ($F=18.835$ $p<.000$). Predlaže se kontrola radnog opterećenja jer nalazi ukazuju na njegov značaj za subjektivno blagostanje radnika u proizvodnji.

Ključne reči: indikatori radnog opterećenja, subjektivno blagostanje, proizvodnja

Scenario promene radnog mesta i lične osobine radnika

*Svetlana Čičević, Marjana Čubranić-Dobrodolac
Saobraćajni fakultet, Beograd*

Kao što je poznato, naše društvo prolazi kroz bolan proces tranzicije i pokušaja privatizacije raznih institucija. U ovom istraživanju, radnicima zaposlenim u preduzeću „Telekom Srbija“ (N=40) predstavljen je scenario promene radnog mesta koji je podrazumevao da je kompanija prodana i da će doći do organizacionih promena koje imaju za cilj poboljšanje efikasnosti poslovanja. Zbog uvođenja tehnoloških inovacija potrebna je dodatna obuka zaposlenih u trajanju od tri meseca. Ispitanici su se prilikom popunjavanja upitnika izjašnjavali koliko su voljni ili pak, koliki otpor imaju prema uvođenju promena na radnom mestu. Svrha istraživanja bila je da se utvrdi povezanost između ličnih osobina i motivacije radnika da učestvuju u promenama na radnom mestu koje će doneti poboljšanja, ali ne u materijalnom smislu. Najveći broj zaposlenih pripadao je starosnoj grupi od 35-40 godina. Što se polne strukture tiče, u ukupnom uzorku 63% ispitanika je muškog pola. Ispitanici su popunjavali Upitnik o promeni radnog mesta koji se sastoji od liste 45 uobičajenih ljudskih osobina i skale odgovora od 1 do 9. Zadatak ispitanika bio je da daju odgovor opisujući sebe u sadašnjem trenutku, a ne onako kako bi eventualno želeli da vide sebe u budućnosti. Najznačajniji zaključci pokazuju da zaposleni u najvećem procentu sebe procenjuju kao energične, zainteresovane, praktične, organizovane, osećajne, razumne, temperamentne, sistematične, empatične i kooperativne osobe.

Ključne reči: promena radnog mesta, lične osobine, samopercepcija

Extraversion, agreeableness, openness to experience and coping with stress on a sample of psychology students

*Sofija Arnaudova, Frosina Denkova
Filozofski fakultet, Skopje, Republika Makedonija*

The main problem in this research was to examine if there is an influence of extraversion, agreeableness and openness to experience on strategies for

coping with stress in psychology students. The research was conducted with 70 psychology students (mostly females), with the average age of 19 years.

We used NEO-PI-R (Revised NEO Personality inventory; Costa & McCrae, 1992) and COPE (Coping Orientation to Problems Experienced; Carver, Scheier & Weintraub, 1989).

Based on the processed data we can conclude the following:

- Psychology students that have higher scores on extraversion show higher tendency to choose the strategies directed to the problem (M= 12,77) and lower tendency to avoid solving the problem (M=8,5)
- Psychology students that have higher scores on openness to experience show higher tendency to choose the strategies directed to the problem (M= 12,52) and lower tendency to avoid solving the problem (M=8,77)
- Psychology students that have higher scores on agreeableness show higher tendency to choose the strategies directed to the problem (M= 12,63) and lower tendency to avoid solving the problem (M=8,43)

Ključne reči: extraversion, agreeableness, openness to experience, coping with stress

Trajanje artikulacije kao pokazatelj stresa izazavanog radnim opterećenjem operatora

*Milkica Nešić, Svetlana Čičević⁴
Medicinski fakultet, Niš, Saobraćajni fakultet, Beograd*

Proces produkcije govora podrazumeva specifične obrasce transmisije nervnih impulsa na mišiće koji učestvuju u kontroli ponašanja respiratornog sistema i vokalnog trakta. Stres karakterišu različiti adaptivni odgovori autonomnog nervnog sistema. Povećanje brzine respiracije usled povišene potrebe za kiseonikom u uslovima stresa i povećane aktivacije utiče na vokalnu ekspresiju, između ostalih fizioloških parametara. Trajanje laringealnog impulsa, brzina otvaranja i zatvaranja glotisa, spektralna struktura ili oblik glotalnog impulsa, su značajni pokazatelji stresnog stanja. U stanju povišene emocionalne aktivacije filogenetski stariji neuralni mehanizmi dominiraju nad višim kortikalnim funkcijama, što dovodi do narušavanja delikatne kontrole vokalne produkcije, a ispoljava se promenom brzine artikulacije i pojavom disfluentnosti u govoru. Osnovni cilj istraživanja bilo je ispitivanje efekata stresa prouzrokovanog radnim opterećenjem operatora – kontrolora letenja, na trajanje artikulacije. Za akustičku analizu registrovanih uzoraka govora kontrolora korišćena je posebno kreirana aplikacija. Rezultati su pokazali značajne razlike u trajanju izgovora test-reči zavisno od

⁴ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

dužine radnog intervala (od veoma kratkog 1h, do dugog, 4h). Izgovor finalnog segmenta reči se skraćuje, odnosno, dolazi do ubrzanja ritma govora. Otuda zaključujemo da je trajanje izgovora indikator osetljiv na neprekidan rad kratkog trajanja.

Ključne reči: stres, radno opterećenje, kontrolor letenja, brzina artikulacije

”Novi” sindromi u psihologiji rada i pojam stresa

*Joviša Obrenović
Filozofski fakultet, Niš*

U radu se komentariše o relativno novim psihološkim pojmovima (sindromima). U novije vreme pojavio se priličan broj novih pojmova koji se tiču sindroma u psihologiji, čiji je konačan status u nauci nejasan i neizvestan. Ovde smo se ograničili na dva, koji u užem smislu pripadaju psihologiji rada, i to na Sindrom izgaranja na poslu (Burn out sindrom) i Sindrom hroničnog zamora (SHZ). Mišljenja smo da se ova dva pojma - sindroma, po svojim ispoljavanjima u značajnoj meri preklapaju sa klasičnim pojmom stresa, iako se u jednom delu naučne javnosti njima barata kao sa novootkrivenim pojavama koje samostalno egzistiraju.

Ključne reči: Burn out sindrom, SHZ, stres

Uticaj umora vozača na bezbednost u saobraćaju

*Svetlana Čičević, Marjana Čubranić-Dobrodolac
Saobraćajni fakultet, Beograd*

Umor vozača je, svakako, jedan od najznačajnijih faktora koji uzrokuju nizak nivo bezbednosti u saobraćaju. Istraživanja pokazuju da je čak 20-30 procenata saobraćajnih nezgoda sa fatalnim ishodom uslovljeno dejstvom umora na vozače. Ovakva statistika ukazuje na neophodnost istraživanja efekata umora na vozačeve sposobnosti. Analiza ove problematike predstavlja veliki izazov za istraživače iz više razloga. Najpre, umor ima mnogobrojne uzroke i najrazličitije pokazatelje. Zatim, većina vozača pokazuje sklonost ka zanemarivanju efekata koje umor ima na upravljanje motornim vozilom. Sa druge strane, policijski izveštaji o nezgodama retko sadrže informacije koje bi ukazivale na umor vozača kao uzrok nastanka nezgode. Cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje dejstva umora na profesionalne vozače autobusa. U istraživanju je učestvovalo 34 vozača autobusa muškog pola,

uzrasta od 24 do 47 godina, koji su dobrovoljno pristali da popune test selektivne pažnje u dva različita vremenska perioda. Prvi put, ispitanici su popunjavali test nakon noćne smene, pod dejstvom umora. Drugi put vozači su radili test nakon odmora, posle nekoliko dana rada u jutarnjoj smeni, pod istim eksperimentalnim uslovima u laboratoriji za saobraćajnu psihologiju. Papir-olovka test selektivne pažnje sastoji se od stranice sa 100 velikih brojeva u crnoj boji, nasumično poređanih, pored kojih se nalaze mali brojevi crvene boje (indeks jedinice). Zadatak ispitanika sastoji se u što bržem pronalaženju brojeva od 1 do 100, redom, tj. u pronalaženju indeks jedinica velikih brojeva. Prilikom eksperimenta vrši se vizuelna pretraga stranice sa brojevima. Broj uočenih indeks jedinica u minutu predstavlja značajan pokazatelj vozačevih trenutnih sposobnosti. Dobijeni rezultati ukazuju na pogoršanje vozačkih karakteristika nakon rada u noćnoj smeni, u poređenju sa ispitanicima koji su test radili nakon odmora. Zanimljivo je istaći da se deveti minut rada pokazao kao najkritičniji za ispitanike, što bi se moglo uzeti u obzir prilikom definisanja prediktora umora.

Ključne reči: umor vozača, test selektivne pažnje, bezbednost u saobraćaju

Polne razlike u prozodijskim karakteristikama govora tokom rešavanja zadatka serijskog oduzimanja sedmica

*Milkica Nešić, Svetlana Čičević, Vladimir Nešić⁵
Medicinski fakultet, Niš; Saobraćajni fakultet, Beograd; Filozofski fakultet, Niš*

Značajne razlike govora među polovima su u nesegmentalnim korelatima, tj. u prozodiji i paralingvistici. Razlike u izgovoru muškaraca i žena su mnogo brojnije nego razlike u gramatičkoj formi. Cilj ovog istraživanja je da se detektuju vremenski prozodični obrasci i istraže polne razlike pri rešavanju zadatka serijskog oduzimanja sedmica (SSO). U cilju ispitivanja funkcije govora subjektima je zadata modifikovana verzija Lottig-ovog testa čiste svesti, kao zadatak serijalnog oduzimanja sedmica (SSO). Zadatak subjekta je da počev od broja 1000 sukcesivno oduzima po sedam, glasno izgovarajući rezultat, uz istovremeno ispisivanje brojeva, u vremenskom trajanju od 5 minuta. Originalni program za analizu digitalnih signala (ADS) uzorke govornog signala u procesu uzorkovanja pretvara u digitalni zapis. MANOVA je pokazala značajne razlike po polu za grupu obeležja testa serijalnog oduzimanja: $F(11, 75) = 4,06, p=0,000$. Broj uzoraka za svaki minut posebno, kao i ukupan broj uzoraka za svih pet minuta, veći je za muški nego za ženski pol. Prosečna dužina izgovora trocifrenog broja, prosečna dužina izgovora i prosečno trajanje pauze između lingvističkih jedinica, kao i

⁵ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

između uzoraka, kraće je za muški pol za svaki od pet minuta, kao i za „prosečan” minut. Maksimalni intenzitet izgovora veći je za muški pol, za svih pet minuta. Prosečno trajanje pogrešnih izgovora, kada je krajnji rezultat tačan, duže je za ženski nego za muški pol i to u prvoj, drugoj i četvrtoj minuti, kao i za prosečni minut. Može se zaključiti da kraće trajanje izgovora i pauza osoba muškog pola govori o prednosti ovog pola pri rešavanju SSO zadatka, a ne o izraženijoj verbalnoj fluentnosti uopšte za muški pol.

Ključne reči: prozodija, serijsko oduzimanje sedmica, pol

Povećanje kompetencija zaposlenih kroz obuke

*Jelena Uvalin Matić,
Nacionalna služba za zapošljavanje*

U radu su razmatrana pitanja usaglašenosti potreba zaposlenih za povećanjem kompetencija u odnosu na procenu učinka zaposlenih, ali prioritet ovog rada nije objektivna procena usaglašenosti, već potreba sagledavanja mogućnosti zajedničkog delovanja menadžmenta, psihologa i internih trenera u realizaciji internih obuka.

Sve više organizacija se angažuje na razvoju svojih kadrova, u cilju povećanja kompetencija zaposlenih za obavljanje posla definisanog kroz opis poslova i interne procedure, ali i za osnaživanje zaposlenih kroz lični razvoj da bi se što uspešnije prilagodili promenama u organizacionoj kulturi i adaptirali na aktuelnu životnu situaciju.

Psiholozi u ovom procesu učestvuju u proceni potreba za obukama, dizajniranju programa internih obuka i njihovom izvođenju u cilju povećanja opštih kompetencija zaposlenih (posebno socio-komunikacijskih veština) i evaluaciji ishoda učenja realizovanih programa usavršavanja. U oblasti edukacije sa ciljem unapređenja operativnih procesa rada, psiholozi učestvuju češće kao edukatori trenera koji izvode obuke koje su usmerene na povećanje uže stručnih kompetencija zaposlenih (stručno-metodološka znanja i veštine potrebne za realizaciju operativnih zadataka vezanih za osnovnu delatnost organizacije). U tom slučaju je psiholog angažovan kao trener, predavač, moderator, instruktor... u cilju povećanja metodološko-didaktičnih znanja i veština i davanju suporta internim trenerima stručnih obuka zbog nedostatka kompetencija za edukaciju odraslih i realizaciju grupnog rada.

Na osnovu iskazanih potreba (3020), zaposleni u Nacionalnoj službi za zapošljavanje (uzorak od 1713) su zainteresovani za stručno usavršavanje prvenstveno kroz povećanje stručno-metodoloških kompetencija (29,27%). To je razumljivo usled sprovođenja procesa ocenjivanja učinka i potrebe za realizacijom ciljeva definisanih kroz individualni plan zaposlenog. Korelacije između dobijenih ocena na kriterijumu kvantitet, kvalitet i organizovanost posla u odnosu na

spremnost za usavršavanje su pozitivne i iznose od 0,561 do 0,666, što znači da što bolji rezultati rada, veća spremnost na dalje stručno usavršavanje.

Zainteresovanost za lični razvoj (28,41%) kroz sticanje i povećanje, uglavnom, socijalno-komunikacijskih kompetencija, veština prevazilaženja stresa i upravljanja vremenom je objašnjivo iz potrebe da se odgovori na izazove savremenog života i rada.

Učešće rukovodilaca u ukupnom opsegu obuka je 10,46%, visokoobrazovanih stručnih saradnika 70,96%, a srednjestručnog kadra 18,58%.

Rezultati dobijeni u ovom radu pružaju dodatna saznanja o izraženosti motivacije zaposlenih za povećanjem kompetencija i predstavljaju dobar osnov za trajan proces profesionalnog i ličnog razvoja kojem stremljenost i zaposleni u NSZ.

Ključne reči: razvoj kadrova, povećanje kompetencija, edukacija odraslih, metodološko-didaktička znanja

Savetodavni razgovor sa nezaposlenim licima

Žaklina Đurić

Nacionalna služba za zapošljavanje

Vođenje razgovora u cilju procene zapošljavanja i definisanja individualnog plana zapošljavanja nezaposlenih lica je ključna odgovornost savetnika za zapošljavanje u procesu posredovanja za zapošljavanje.

Procena zapošljivosti je aktivnost tokom koje se vrši pažljiva analiza usklađenosti karakteristika tražioca zaposlenja (profila kompetencija - osposobljenosti za obavljanje konkretnih poslova, očekivanja od uslova na tržištu, interesovanja i motivacije) sa zahtevima tržišta rada. Rezultat ove aktivnosti je određivanje nivoa zapošljivosti nezaposlenog lica.

Individualni plan zapošljavanja sadrži konačni cilj, a to je uvek zaposlenje, i podciljeve – mere kojima je definisana pomoć koja je licu potrebna radi realizacije zapošljavanja. Polaznu osnovu za definisanje individualnog plana zapošljavanja predstavljaju potrebe nezaposlenog lica, utvrđene u postupku procene zapošljivosti i procena ostvarivosti postavljenog cilja od strane savetnika za zapošljavanje.

Psiholog koji se bavi profesionalnom orijentacijom i planiranjem karijere predstavlja svojevrstog instruktora, mentora, trenera... savetniku za zapošljavanje u razvoju savetodavnih veština neophodnih za unapređenje individualnog savetodavnog razgovora. Razvoj kompetencija je usmeren na:

utvrđivanje značaja socijalizacije za ponašanje nezaposlenih

utvrđivanje značaja komunikacije za savetodavni rad

razvoj veština komunikacije koji uključuje savladavanje tehnika komunikacije: adekvatno postavljanje pitanja, aktivno i empatičko slušanje, parafraziranje i sažimanje, suočavanje-konfrontacija, preoblikovanje - sagledavanje situacije iz drugog ugla, neverbalna komunikacija...

vršenje uticaja i motivisanje klijenata
prevencija konflikta i rad sa klijentima «teških» ponašanja
vođenje dijagnostičkog i proaktivnog intervjua

Ipak ima situacija kada nezaposleno lice ne želi da prihvati ponuđenu meru savetovanja i ne preuzima ličnu odgovornost za plan i realizaciju aktivnosti u cilju zaposlenja. Za lica koja imaju nerealnu samoprocenu kompetencija i nerealna očekivanja od posla, koja su duže vreme odsutna iz sveta rada, nisu sigurna šta bi uopšte mogla da rade, krajnje su nemotivisana, bez inicijative i sposobnosti da se suoče sa vlastitim profesionalnim ograničenjima, vrši se upućivanje psihologu.

Na prezentaciji će biti predstavljene usluge koje je psiholog realizovao u okviru savetovanja u periodu od januara do juna 2010. godine za ova lica. Uzorak čini 525 savetovanja od čega je 27,62% savetovanje nezaposlenih lica, 28,57% osoba sa invaliditetom, od čega je samo kod 30% već izvršena procena preostale radne sposobnosti i 43,81% učenika.

Ključne reči: savetnik za zapošljavanje, procena zapošljivosti, individualni plan zapošljavanja, planiranje karijere, kompetencije

AFEKTIVNO VEZIVANJE

Afektivna vezanost i emocionalna kompetencija adolescenata u kontekstu srednjoškolskog usmjerenja

*Jelena Niškanović,
Institut za zaštitu zdravlja Republike Srpske, Banja Luka, Republika Srpska*

Cilj rada jeste ispitati emocionalne karakteristike adolescenata različitog srednjoškolskog okruženja, tačnije, ispitati postoji li razlika u zastupljenosti obrazaca afektivne vezanosti i nivoa razvoja emocionalne kompetencije adolescenata srednjih mešovitih, tehničkih i stručnih/opštih usmerenja. Ispitivanjem je ukupno obuhvaćeno 4006 ispitanika prvih i drugih razreda srednjih škola, tj. 1842 dečaka i 2164 devojčica starosti 15 i 16 godina. Reč je o stratifikovanom, sistematski slučajnom uzorku.

U istraživanju je primenjen upitnik za za merenje porodične afektivne vezanosti (Brenan, Clark i Shaver, 1995), kao i upitnik za ispitivanje emocionalne kompetencije (UEK-15, Takšić, 2002).

Primjenom χ^2 - testa utvrđeno je da su adolescenti sigurnog obrasca afektivne vezanosti statistički značajno zastupljeniji u stručnim/opštim školama (gimnazija, ekonomska, medicinska i muzička), u odnosu na tehničke i mešovite škole, dok je zastupljenost bojažljivog obrasca statistički značajno veća u mešovitim i tehničkim školama u odnosu na grupu stručnih/opštih usmerenja ($\chi^2=85.087$, $p=.000$). Primenom analize varijanse na pojedinačnim dimenzijama

afektivne vezanosti (anksioznost, izbegavanje) utvrđeno je da adolescenti mešoviten škola ispoljavaju veći stepen anksioznosti i izbegavanja u poređenju sa učenicima koji pohađaju gimnaziju, ekonomsku, medicinsku i muzičku školu. Takođe, veći stepen emocionalne kompetencije je statistički značajno prisutniji među adolescentima stručnih/opštih usmerenja, u poređenju sa njihovim vršnjacima tehničkih i mešoviten škola.

Navedeni rezultati ukazuju na povezanost konteksta srednjih škola i razvoja adolescenata, te aktuelizuju pitanje postojanja povratne sprege između emocionalnog razvoja i školskog postignuća. Emocionalna (ne)stabilnost determiniše akademsko postignuće i na taj način usmerava mladu osobu ka određenom tipu srednje škole, ali otvara i mogućnost razmatranja uticaja školskog konteksta (nastavnog plana i programa, profesora i vršnjaka) na emocionalni razvoj adolescenta.

Ključne reči: afektivna vezanost, emocionalna kompetencija, adolescencija, srednje škole

Potpunost porodice, vrste usamljenosti i obrasci afektivnog vezivanja studenata

Marija Biserčić

Ovim istraživanjem smo ispitivali da li postoje razlike u usvojenim obrascima afektivne vezanosti, kao i nivou doživljene usamljenosti kod studenata u odnosu na to da li potiču iz potpunih ili nepotpunih porodica. U istraživanju je učestvovalo 120 ispitanika svrstanih u dve grupe: osnovnu i kontrolnu od po 60 studenata ujednačenih po polu i starosti. Kriterijum za svrstavanje u osnovnu grupu bio je da je student dete razvedenih roditelja, kao i to da nakon razvoda živi sa majkom. Prosečna starost ispitanika u uzorku je od 23 do 25 godina. U prikupljanju podataka korišćeni su sledeći instrumenti: Skala socijalne i emocionalne usamljenosti (Čubela-Adorić & Nekić, 2004), Upitnik za procenjivanje porodične afektivne vezanosti (Brenan, Clark & Shaver, 1995), Upitnik za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Brenan, Clark & Shaver, 1995), kao i upitnik posebno konstruisan za potrebe istraživanja. Dobijeni rezultati su pokazali da postoji razlika u pogledu izraženosti nivoa porodične afektivne vezanosti između studenata iz potpunih i studenata iz nepotpunih porodica. Naime, porodična usamljenost je značajno izraženija kod studenata čiji su roditelji razvedeni. Zatim, stepen doživljene usamljenosti je veći, što su odnosi u porodici gori. Jedan od najznačajnijih rezultata koji je dobijen tiče se razlike između tipova usamljenosti i obrazaca afektivne vezanosti studenata. Osobe sa bojažljivim obrascima afektivne vezanosti imaju najviše rangove za sva tri tipa usamljenosti, dok su ispitanici sa sigurnim obrascem uspešniji u regulaciji emocija i prilagođavanju. Ovaj rezultat je u skladu sa našim pretpostavkama, kao i sa teorijom afektivnog vezivanja.

Ključne reči: razvod braka, usamljenost, obrasci porodične i partnerske afektivne vezanosti

Afektivna vezanost žena u odraslom dobu: Značaj uključenosti roditelja u porodici porekla

*Ivana Mihić, Gordana Vukobrat
Filozofski fakultet, Novi Sad; Filozofski fakultet, Novi Sad*

Istraživanje predstavljeno ovim radom ima za cilj da ispita i opiše povezanost kvaliteta afektivne vezanosti žena u mlađem odraslom dobu sa procenjenom uključenosti oba roditelja u njihovim porodicama porekla.

Uzorak istraživanja obuhvata 194 ženu uzrasta 23-35 godina. Uzorak je ujednačen po roditeljskom iskustvu žena (57,7% majki i 42,3% žena bez dece) . Sve žene uključene u uzorak imaju iskustvo aktuelne partnerske veze, od čega je 58,8% u braku, a 41,2% u partnerskoj vezi.

Afektivna vezanost ispitanica procenjivana je Upitnikom o vezama (RQ, Relationship Questionnaire; Bartolomew i Horowitz, 1991), dok je uključenost roditelja u porodici porekla ispitivana modifikovanom verzijom upitnika Prisustvo oca u porodici porekla (Father Presence Questionnaire; Krampe i Newton, 2006) tako da su dimenzije pretpostavljene modelom (Krampe, 2009) merene i za odnos sa majkom i za odnos sa ocem. Obuhvaćene su sledeće teorijski pretpostavljene dimenzije prisutnosti roditelja: Osećanja prema ocu/majci; Koroditeljska podrška i saradnja; Percepcija uključenosti oca/majke.

Rezultati istraživanja ukazuju na značajne korelacije kvaliteta afektivne vezanosti sa precepcijom kvaliteta uključenosti roditelja. Pri tom su uočene razlike u doprinosima odnosa sa majkom i ocem: izraženija je korelacija između uključenosti oca i modela sebe i značajnih drugih, u odnosu na korelaciju uključenosti majke sa obe dimenzije unutrašnjeg radnog modela afektivne vezanosti. Takođe, nisu ustanovljene značajne relacije između percipirane uključenosti majke i modela značajnih drugih.

Rezultati su diskutovani u kontekstu teorije afektivne vezanosti, ali i istaživačkih saznanja i teorijskih postavki o činiocima adaptacije pri prelasku u odraslo doba.

Ključne reči: afektivna vezanost, prisustvo roditelja, uključenost oca

Bog kao figura afektivne vezanosti – konstruisanje instrumenta

*Aleksandra Hadžić-Krnetić
Filozofski fakultet, Banja Luka*

U radu je predstavljen novi instrument kojim se afektivna vezanost (AV) određuje u odnosu na relaciju vernika sa bogom – Intervju za procenu afektivne vezanosti prema bogu i razlika u distribuciji obrazaca AV prema bogu, adolescenata i odraslih osoba. Mera AV prema bogu predstavlja reprezentaciju relacije sa bogom, a operacionalizovana je kroz jedan od obrazaca vezanosti: sigurna, odbacujuća, okupirana i plašljiva vezanost za boga. Intervju, kao i proces klasifikacije odgovora ispitanika, sačinjen je prema modelu AAI (Hesse, 1999; George, Kaplan & Main, 1985, prema Stefanović – Stanojević, 2005), a pri klasifikaciji su korišćeni sadržaj i kvalitet narativa ispitanika.

Uzorak je činilo 224 ispitanika, 113 adolescenata, prosečnog uzrasta 16,9 godina, koji su tokom osnovnoškolskog obrazovanja sistematski sticali saznanja o religiji, kroz nastavu veronauke i 111 odraslih ispitanika, prosečnog uzrasta 40,1 godina, koji nisu sistematski sticali saznanja o religiji.

Ispitujući odnos prema bogu Intervjuom za procenu afektivne vezanosti prema bogu, dobijaju se 4 kategorije: sigurna, odbacujuća, okupirana i plašljiva vezanost za boga, koje odlikuje sličan sadržaj i kvalitet narativa koji se dobija kada se ispituje odnos prema roditeljima primenom AAI (Hesse, 1999; George, Kaplan & Main, 1985, prema Stefanović – Stanojević, 2005).

Sigurno vezane odlikuje koherentan narativ, pozitivno viđenje relacije sa bogom, prisustvo ličnih primera, saradljivost i sloboda istraživanja tokom razgovora. Odbacujuće odlikuje idealizacija i poštovanje boga, bez emocionalnog uključivanja. Okupirano vezane odlikuje slabiji kvalitet narativa, konfuzija, opširnost i preplavljenost emocijama prilikom opisivanja relacije. Plašljivo vezane odlikuje najniži kvalitet narativa, konfuzija i nepovezanost iskaza, te nedosledno i podeljeno viđenje boga.

Distribucija obrazaca ukazuje na najviše sigurno vezanih (40%), manje odbacujuće (35%), okupirano (19%) i najmanje plašljivo (6%) vezanih za boga. Značajna razlika u distribucijama između odraslih i adolescenata ukazuje na više sigurno vezanih kod odraslih i više odbacujuće vezanih kod adolescenata. Rezultati upućuju na to da i određen broj nereligioznih ispitanika ispoljavaja nesigurnu AV prema bogu.

Ključne reči: afektivna vezanost prema bogu, intervju, adolescenti, odrasli

Jedna verzija revidiranog inventara afektivne vezanosti za roditelje i vršnjake na srpskom jeziku

*Branimir Vukčević,
Ugostiteljsko-turistička škola sa domom učenika, Vrnjačka Banja*

U ovom radu ispitivali smo valjanost i pouzdanost instrumenta IPPA-R (Inventory of parent and peer attachment) koji su konstruisali Armsden i Greenberg (1987). Uzorak je činilo 327 ispitanika starosti od 14 do 19 godina. Inventar se sastoji iz tri upitnika u kojima se ispituju elementi afektivne vezanosti adolescenta za majku, oca i bliske prijatelje. Svaki upitnik se sastoji iz tri skale kojima se ispituju procena komunikacije, poverenja i otuđenja u relaciji sa figurom vezanosti. Po ugledu na konstruktore inventara ispitali smo faktorsku strukturu svakog upitnika i povezanost skala komunikacije, poverenja i alijenacije sa dimenzijama self-koncepta koji smo merili upitnikom samopoimanja (Opačić, 1995), kao i povezanost sa elementima školskog postignuća (školski uspeh i vladanje). Ispitivanjem smo utvrdili da skale koje su date od strane autora nemaju prihvatljivu pouzdanost i povezanost sa aspektima self-koncepta i školskim postignućem. Zato smo odlučili da reskaliramo upitnike. Pošli smo od pretpostavke da prevedena verzija može da ima drugačija značenja stavki za naše ispitanike, nego za ispitanike engleskog govornog područja. Pošto se sve stavke svakog upitnika tiču odnosa sa figurom vezanosti, smatrali smo da treba proveriti da li su stavke shvaćene od strane ispitanika dominantno kao odnos poverenja, komunikacije ili otuđenja. Analizom delovanja faktora uspehi smo da rekonstruišemo prvobitne skale kombinujući njihove stavke. U novoj verziji instrumenta skale su delimično drugačije i postoji prihvatljiva ili visoka pouzdanost skala: Kronbahov (Cronbach) koeficijent α se kreće od 0,7 do 0,9. Postoji i značajna povezanost sa elementima self-koncepta, pre svega sa osećanjem globalne kompetentnosti, kao i školskim postignućem.

Ključne reči: afektivna vezanost za roditelje i vršnjake, self-koncept, školsko postignuće

Partnerska afektivna vezanost hirurga u Srbiji

*Jelena Želeskov-Đorić
Medicinski fakultet, Beograd*

Smatra se da teorija afektivnog vezivanja predstavlja dobar teorijski okvir za ispitivanje radnog ponašanja zdravstvenih radnika, naročito za razumevanje odnosa lekara i pacijenta. Iako je odnos sa partnerom kod lekara, naročito hirurga, značajan je za prevazilaženje stresa na poslu, kao i radni učinak i efikasnost na

radnom mestu, veoma je malo istraživanja koja su se bavila ovom temom. Istraživanja pokazuju i da lekari koji imaju sigurne obrasce afektivne vezanosti mogu lakše da prepoznaju i odgovore na potrebe pacijenata, kao i da obrazac afektivnog vezivanja može uticati na tretman koji lekar ima prema pacijentu. Istraživanjem koje je obavljeno želeli smo da ispitamo kakva je distribucija obrazaca partnerske afektivne vezanosti kod zdravstvenih radnika u Srbiji, kao i da li se hirurzi razlikuju od lekara drugih specijalnosti u pogledu obrazaca partnerske afektivne vezanosti. Uzorak je činilo 110 hirurga i 110 lekara drugih specijalnosti. Za procenu partnerske afektivne vezanosti korišćena je Skala za ispitivanje bliskih odnosa (Experience in Close Relationship Scale - ECR; Brennan, Clark & Shaver, 1998). Rezultati pokazuju da je kod hirurga najučestaliji sigurni partnerski afektivni obrazac, a kod lekara drugih specijalnosti preokupirani partnerski obrazac. Interesantno je da je procenat plašljivog afektivnog obrasca iznad 15%. Pored toga, rezultati pokazuju da se hirurzi razlikuju od lekara drugih specijalnosti u pogledu obrazaca partnerske afektivne vezanosti.

Ključne reči: partnerska afektivna vezanost, hirurzi, lekari drugih specijalnosti

Obrasci afektivnog vezivanja osoba koje se bave sportskim penjanjem

Maja Delibašić

U okviru ovog istraživanja pokušali smo da jedno specifično ponašanje osoba koje se bave sportskim penjanjem, sagledamo kroz okvir teorije afektivnog vezivanja. S obzirom na to da, koliko je nama poznato, slična istraživanja nisu rađena, cilj nam je bio da pre svega dokumentujemo distribucije različitih obrazaca porodičnog i partnerskog afektivnog vezivanja kod penjača i da ih uporedimo sa kontrolnom grupom koja se ne bavi sportom. Pored toga, interesovali su nas i radni modeli sebe i drugih koji su dominantni u penjačkoj populaciji. Zbog zahteva koje sportsko penjanje nameće, prepostavili smo da su penjači osobe koje imaju ili razvijaju pozitivan model drugih ljudi značajno učestalije nego ne-sportska populacija, što bi uticalo i na različite distribucije obrazaca afektivne vezanosti u ove dve grupe. Koristili smo prigodni balansirani uzorak sačinjen od 90 osoba starosti od 20 do 30 godina. Kao kontrolne varijable smo koristili, pored različitih demografskih podataka, depresiju i anksioznost.

Dobijeni rezultati, pored toga što upućuju na relativnu stalnost radnih modela, pokazuju da u grupi koja se bavi penjanjem preovladava pozitivan radni model drugih i u porodičnoj i u partnerskoj afektivnoj vezanosti. U korišćenom uzorku, utvrdili smo i postojanje razlika u obrascima partnerske vezanosti i nepostojanje takvih razlika u obrascima porodične afektivne vezanosti.

Ključne reči: afektivno vezivanje, sportsko penjanje, unutrašnji radni model, anksioznost, depresija

Povezanost obrazaca afektivne vezanosti i formiranja seksualnih shema kod studentkinja

*Milica Tošić, Tatjana Stefanović-Stanojević⁶
Filozofski fakultet, Beograd, Filozofski fakultet, Niš*

Problem istraživanja je pokušaj razumevanja odnosa dveju komponenti ljubavnih odnosa: afektivne vezanosti i seksualnosti (Shaver, Collins & Clark, 1996). Očekuje se da će postojati razlike između obrazaca afektivne vezanosti u pogledu samoprocene vlastite seksualnosti i da će osobe različitog obrasca vezanosti imati različite seksualne šeme, tj. različitu kognitivnu generalizaciju o sopstvenim aspektima seksualnosti.

Uzorak istraživanja činile su studentkinje Univerziteta u Nišu (N=123). Afektivna vezanost ispitanica procenjena je RQ upitnikom (The Relationship Questionnaire; Bartholomew and Horowitz, 1999.), na osnovu koga su ispitanice razvrstavane u jedan od četiri obrasca afektivne vezanosti: sigurni, izbegavajući, preokupirani i bojažljivi. Dimenzije seksualne šeme procenjene su Skalom za procenu seksualne sheme žena (Sexual Self-Schema Scale; Andersen and Cyranowski, 1994). Postoje posebne skale i faktori za opis seksualne sheme oba pola, a mi smo koristili skalu za procenu ženske seksualnosti koja sadrži faktore: strastveno-romantična, otvorena-direktna, zbunjena-konzervativna, duž kojih se može opisati seksualna šema žene.

Rezultati analize varijanse ukazuju na postojanje razlika između obrazaca afektivnog vezivanja u pogledu samoprocene vlastite seksualnosti. Statistički značajne razlike dobijene su na dimenzijama strastvena-romantična, ($F=8,109$, sig.=000), otvorena-direktna, ($F=3,160$, sig.=,027) i ukupna seksualnost ($F=7,296$, sig.=000).

Detaljnijom analizom, pomoću t-testa utvrđeno je da se nesigurni obrasci vezivanja, u pogledu izgrađene seksualne sheme, međusobno ne razlikuju statistički značajno. Sa druge strane, sigurno vezani ispitanici se statistički značajno razlikuju od nesigurno vezanih. Konkretno, izbegavajuće vezane devojke, za razliku od sigurnih, imaju statistički značajno niže skorove na dimenziji strastveno-romantična i na ukupnoj samoproceni vlastite seksualnosti. Statistički značajne razlike su dobijene i između sigurno i preokupirano vezanih ispitanica, i to na dimenzijama: otvorena - direktna, zbunjena - konzervativna, i na skali ukupne ženske seksualnosti. U stvari, one su manje otvorene, daju slabiju procenu vlastite seksualnosti, a više su zbunjene od sigurno vezanih ispitanica. U odnosu na

⁶ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

sigurno vezane ispitanice bojažljive ispitanice imaju statistički značajno niže rezultate na dimenzijama strastvena - romantična, otvorena - direktna i na ukupnoj ženskoj seksualnosti.

Ključne reči: partnerski afektivni odnosi, seksualna shema, faktori seksualne sheme

Seksualnost muškaraca u svetlu afektivne vezanosti

Stefan Đorić, Milica Zajić, Jelena Stanković, Marija Ilić

Brojna istraživanja pokazuju da su glavne komponente svake partnerske veze, pored afektivne vezanosti, seksualnost i pažnja (Shaver, Clark & Collins, 1996). Svaka od ove tri komponente ima svoju funkciju i razvojni put. Teoretičari, međutim, pretpostavljaju da će afektivna vezanost kao razvojno najstarija komponenta delimično uticati na nastanak i oblikovanje seksualnosti koja se razvija znatno kasnije (Shaver, Clark & Collins, 1996). Ova pretpostavka odredila je naše istraživanje.

U radu će biti prikazani rezultati istraživanja koje proverava povezanost specifičnih obrazaca afektivne vezanosti sa doživljajem seksualnosti. Cilj istraživanja je utvrditi da li postoje značajne razlike u doživljaju sopstvene seksualnosti u odnosu na četiri vrste obrazaca afektivne vezanosti kojima ispitanici pripadaju.

Uzorak istraživanja čini 193 ispitanika muškog pola starosti od 20 do 25 godina. Za ispitivanje partnerske afektivne vezanosti korišćen je upitnik Close relationship questionnaire (Bartholomew i Shaver, 1988), dok je za ispitivanje seksualnosti korišćen Multidimenzionalni upitnik seksualnosti (Multidimensional sexuality questionnaire; Snell, 2006).

Rezultati ukazuju na prisustvo statistički značajnih veza između subskala: seksualno samopoštovanje, unutrašnja seksualna kontrola, seksualna osvešćenost, seksualna anksioznost, seksualna depresija, spoljna seksualna kontrola, seksualni monitoring, strah od seksa i seksualno zadovoljstvo. Sve dobijene razlike su značajne na nivou 0.05.

Ključne reči: obrasci afektivne vezanosti, dimenzije seksualnosti, muški pol

Uticaj kvaliteta afektivne vezanosti na razvoj crta emocionalne inteligencije

Marija Kostandinović

Osnovna svrha istraživanja je da utvrdi da li postoji povezanost između obrazaca afektivne vezanosti i crta emocionalne inteligencije. Povezanost se očekuje usled velikog broja sličnih odlika ličnosti uočenih prilikom razvrstavanja pojedinaca u kategorije sigurno privrženih i emocionalno inteligentnih, što naravno implicira i povezanost u negativnom smeru. Osim ovoga, ispitivana je i korelacija između opšte i emocionalne sposobnosti. Hipoteza kojom je istraživanje započeto je potvrđena, a osim nje i pretpostavka o nepostojanju korelacije između emocionalne inteligencije i intelektualnih umeća.

Zaključci idu u prilog pretpostavci da će se osnovne crte emocionalne inteligencije steći u najranijem životnom periodu - onom kada se razvija afektivna privrženost. Zavisno od njenog sigurnog ili nesigurnog kvaliteta, koji će biti formiran u skladu sa nivoom majčine rezonivnosti, osoba će razviti ili ne, emocionalno inteligentne crte ličnosti. Izveden je zaključak da su ovi konstrukti u ličnosti međusobno povezani i da se emocionalno umeće uči kroz blisku interakciju sa majkom.

Ključne reči: afektivna vezanost, crte emocionalne inteligencije, opšta inteligencija

Porodična i prijateljska afektivna vezanost i perfekcionizam kod studenata

*Boban Stepanović, Malina Manojlović, Miloš Nešić, Nenad Petković
Filozofski fakultet, Niš*

Ovo istraživanje se bavi pitanjem povezanosti porodične afektivne vezanosti, afektivne vezanosti u prijateljstvu i perfekcionizma. Cilj je nam je bio da utvrdimo da li se afektivni obrasci formirani u porodičnom okruženju prenose i primenjuju i na prijateljske odnose koji se uspostavljaju kod studenata. Takođe nas je interesovao odnos porodične i prijateljske afektivne vezanosti sa perfekcionizmom usmerenim ka sebi. Uzorak je prigodan i čine ga 102 ispitanika – studenata Filozofskog i Pravnog fakulteta u Nišu. Za merenje porodične afektivne vezanosti koristili smo upitnik za procenjivanje porodične afektivne vezanosti (Brenan, Clark & Shaver, 1995), koji smo prilagodili i za merenje prijateljske afektivne vezanosti, a za merenje perfekcionizma usmerenog ka sebi smo koristili Burnsovu skalu perfekcionizma usmerenog ka sebi. Rezultati koje smo dobili ukazuju na postojanje povezanosti porodičnih afektivnih obrazaca sa prijateljskim afektivnim obrascima što delimično potvrđuje jednu od naših pretpostavki, dok

pretpostavka o povezanosti perfekcionizma sa negativnim afektivnim obrazcima je delimično potvrđena samo kod porodičnih afektivnih obrazaca.

Ključne reči: afektivno vezivanje, prijateljstvo, perfekcionizam, adolescencija

Učestalost i neki od korelata rizičnih ponašanja kod mladih

*Marija Zotović, Jelica Petrović, Ivana Mihić
Filozofski fakultet, Novi Sad*

U okviru istraživanja ispitivana je, na nivou celokupnog uzorka, učestalost rizičnih ponašanja u okviru sledećih kategorija: agresivnost i viktimizacija, rizično seksualno ponašanje, nekonstruktivno provođenje slobodnog vremena, upotreba duvana, alkohola i psihoaktivnih supstanci i poremećaj ishrane. Pored toga, ispitivana je učestalost rizičnih ponašanja u grupama ispitanika koji se razlikuju po osnovnim sociodemografskim karakteristikama, kao i povezanost rizičnih ponašanja sa kvalitetom socijalnih odnosa ispitanika. Uzorak je činilo 526 učenika srednjih škola u Vojvodini. Uzorak je bio ujednačen po osnovnim sociodemografskim varijablama. Dobijeni su podaci o učestalosti ispitivanih rizičnih ponašanja. Rezultati pokazuju da su kategorije rizičnih ponašanja međusobno povezane. Sklonost ka konzumiranju duvana, alkohola i psihoaktivnih supstanci povezana je sa nekonstruktivnim načinima provođenja slobodnog vremena. Agresivnost je povezana sa svim ostalim ispitivanim aktivnostima.

Za sve oblike rizičnog ponašanja, osim konzumiranja psihoaktivnih supstanci, registrovane su razlike s obzirom na pol ispitanika. Poremećaj ishrane je više zastupljen među devojkama. Ostala ponašanja zastupljenija su kod mladića. Pokazalo se da su učenici iz gradskih sredina skloniji zloupotrebi duvana, alkohola i psihoaktivnih supstanci.

Učenici čiji su roditelji završili osnovnu školu skloniji su nekonstruktivnom provođenju slobodnog vremena, a oni čiji su očevi završili osnovnu školu češće se upuštaju u rizične seksualne odnose u poređenju sa ostalim ispitanicima. Ispitanici iz imućnijih porodica najviše su skloni nekonstruktivnom provođenju slobodnog vremena, kao i rizičnim seksualnim odnosima, a najmanje skloni pomenutim oblicima ponašanja su ispitanici iz siromašnih porodica. Konzumiranje psihoaktivnih supstanci zastupljenije je kod učenika koji žive u nepotpunim porodicama u poređenju sa onima koje potiču iz potpunih porodica.

Rezultati pokazuju da je kvalitet porodičnih odnosa, od svih ispitivanih rizičnih ponašanja, povezan najviše sa agresivnošću. Agresivnije ponašanje povezano je sa većom zastuplenošću negativnih interakcija sa majkom, ocem i braćom/sestrama. Manje kvalitetan odnos sa članovima porodice, posebno braćom/sestrama, karakterističan je i za one ispitanike koji su često žrtve vršnjačke agresije.

Ključne reči: rizična ponašanja, sociodemografske karakteristike, kvalitet socijalnih odnosa

Afektivna vezanost i posao

*Nikić Gordana, Sonja Vukobrat
Fakultet za menadžment, Novi Sad*

Ovaj rad razmatra pitanje proširenja torije afektivne vezanosti na radne odnose i organizacionu dinamiku. Bowlby (1988) i Ainsworth (1991) su uvrstili odnose na poslu u svoje koncepcije mogućih afektivnih veza, a Hazan i Shaver (1990) prvi razmatraju pretpostavku da se stilovi afektivne vezasti mogu dovesti u vezu sa ponašanjem na poslu. Novija istraživanja podržavaju ove pretpostavke kada su u pitanju odnosi autoriteta (Kahn, 1996), rešavanje problema zaposlenih (Hutt, 1991), strategije kounikacije (Kummel, 1999), razvoj karijere (Blustein et al., 1995), uspešnost menadžera (Nelson & Quick 1990) i lidera (Manning,2003), kapacitet za liderstvo (Berso, Dan, Yammarino, 2006; Popper, Amit, 2009).

Atmosfera u našim radnim organizacijama, usled pojačanog stresa, takmičenja za napredak i priznanje, potrebe za dobro obavljenim poslom kako bi se zaradile plate, idealno je mesto za aktiviranje ponašanja afektivne vezanosti, što je, zajedno sa razmatranjem pitanja emocionalnih kompetencija menadžera, osnovna tema ovog rada.

Ključne reči: afektivna vezanost, menadžment, emocionalne kompetencije menadžera

PLENARNO PREDAVANJE

Primenjena psihologija u istoriji psihologije

*Gordana Jovanović
Filozofski fakultet, Beograd*

Predmet ovog rada je ispitivanje određenja i statusa primenjene psihologije kroz istoriju psihologije. Polazi se od uverenja da je za razumevanje primenjene psihologije, njenih pretpostavki, funkcija i implikacija nužno istorijsko i socio-kulturno kontekstualizovanje psihologije.

Mada u istoriografiji psihologije preovlađuju internalističke ili čak autonomističke koncepcije razvoja nauke, institucionalizovanje psihologije bilo je i

odgovor na potrebe i naloge društva u kome je subjektivnost individualnih aktera postala predmet sve diferenciranije socijalne pažnje i brige. Moglo bi se stoga reći da je psihologija kao posebna naučna disciplina bila područje svojevrstne primene socijalne pažnje i interesa.

Sa druge strane, ni u prvoj naučnoj psihologiji Vilhelma Vunta, ni u osnivačkom mitu psihologije, koji je uveliko izgrađen na odstupanjima ili čak preokretanju Vuntovih stavova, nije bilo mesta za primenjenu psihologiju. I Tičener je, u novom svetu, očuvao purizam vuntovske psihologije. Ali već sa razvojem američkog bihevizma, psihologija počinje da se orijentiše na primenu, odgovarajući tako na rastuće društvene potrebe i promenjenim shvatanjem sebe kao nauke.

Međutim, u samom konstrukt primenjene psihologije sačuvana je dihotomija čisto-primenjeno, a samim tim i autonomistička koncepcija razvoja naučnog znanja.

O ograničenjima i teškoćama takve pozicije svedoče ponavljane dijagnoze o krizi psihologije, koje su, između ostalog, postavljale pitanja o relevantnosti naučno stečenog znanja za razumevanje iskustava ljudi u realnom životu. Postavljanje zahteva za ekološkom valjanošću takođe svedoči o tome. Kvalitativna "metodološka revolucija", koja je poslednjih decenija 20. veka značajno izmenila metodološki repertoar socijalnih nauka, imala je posledice i za razumevanje primenjene psihologije. Kvalitativna istraživačka paradigma razvija drugačiju koncepciju naučnog znanja i odnosa naučnog znanja prema ne-naučnim oblicima znanja. S jedne strane se naučno znanje kontekstualizuje u svetu života, s druge strane rehabilituje se laičko znanje (npr. kroz zahtev za komunikativnom validacijom).

Time se tradicionalno jednosmerno kretanje od nauke do primene usložnjava i postaje dinamičan recipročan odnos, koji omogućava i ravnopravnu distribuciju moći znanja.

Ključne reči: primenjena psihologija, istorija psihologije, kvalitativna paradigma, komunikativna validacija, kriza psihologije

PSIOMETRIJA

Faktorska analiza skale kvaliteta radnog života

*Elisaveta Sardžoska, Zorica Marković
Filozofski fakultet, Skoplje, Filozofski fakultet, Niš*

Urađena je eksploratorna faktorska analiza skale Bearfildove (16 ajtema) na uzorku od 231 ispitanika koji su zaposleni u javnom i privatnom sektoru (105 u Makedoniji i 126 u Srbiji). Primenom metoda ekstrakcije Principal Axis Factoring

(PAF) i rotacije Varimax dobijaju se četiri faktora koji uključuju ajteme sa minimalnim faktorskim zasićenjem od 0.30, a koji objašnjavaju 59% varijanse kvaliteta radnog života. Prvi faktor sadrži devet ajtema, drugi i treći faktor obuhvataju po tri ajtema, dok četvrti faktor uključuje samo jedan ajtem. Zbog zahteva da svaki faktor sadrži najmanje tri ajtema, treći i četvrti faktor su spojeni u jedan faktor. Prvi faktor je nazvan "opšte karakteristike posla". Drugu faktor je "komunikacija". Treći faktor je imenovan kao "uslovi za rad".

Ključne reči: radni život, ajtemi, faktor, zasićenje

Faktorska struktura revidiranog upitnika o negativnim postupcima: Osvrt na fenomen maltretiranja na radnom mestu

*Milica Vukelić, Marko Milanović
Filozofski fakultet, Beograd*

Osnovni cilj istraživanja je analiza faktorske strukture i utvrđivanje osnovnih psihometrijskih karakteristika Revidiranog upitnika o negativnim postupcima (NAQ-R) na uzorku zaposlenih iz Srbije. Povod za istraživanje je sve veća upotreba upitnika NAQ-R u Evropi i činjenica da je kreiran na Bergenskomsom univerzitetu u Norveškoj, zemlji sa visokim standardima zaštite prava zaposlenih, što otvara pitanja primene i tumačenja rezultata upitnika u uslovima u kojima rade zaposleni u tranzicionoj privredi u Srbiji. Istraživanje je sprovedeno na uzorku zaposlenih u javnim i privatnim kompanijama (N=216). Sam upitnik se sastoji od 22-e tvrdnje u formi petostepene Likertove skale. Dobijeni alfa koeficijent od 0.94 pokazuje da se radi o instrumentu sa visokom pouzdanošću. Eksplorativnom faktorskom analizom glavnih komponenti ekstrahovana su tri faktora koja objašnjavaju 60% varijanse: „otvoreno uznemiravanje“, „zakulisno maltretiranje“, „eustresna radna atmosfera“. Svi faktori imaju visoku pouzdanost, redom 0.89, 0.84 i 0.87. Otvoreno uznemiravanje se odnosi na zadirivanje, ruganje, kinjenje, zastrašivanje i pretnju fizičkim zlostavljanjem u ličnom kontaktu. Ova komponenta pozitivno korelira sa drugom dobijenom komponentom koju smo imenovali kao zakulisno maltretiranje i koja se odnosi na: indirektni pritisak, dekvifikaciju i degradaciju osobe kroz stvaranje nepovoljnih uslova za rad. Poslednja komponenta, eustresna radna atmosfera, objašnjava značajno manje varijanse i ne tiče se direktno maltretiranja na radnom mestu, već se odnosi na neke, moguće, protektivne faktore. Zanimljivo je da je u istrživanju dobijeni smisao dimenzija skoro isti kao i u originalnom, norveškom istraživanju, ali da se njihova struktura blago razlikuje, što otvara pitanja istraživanja uticaja kulturnih razlika, kao i mogućnosti generalizacije koncepcije fenomena maltretiranja na radnom mestu.

Ključne reči: latentne strukture, maltretiranje na radnom mestu, NAQ

Merenje i struktura skale zadovoljstva životom SWLS

*Aleksandar Vasić, Aleksandra Trogrlić
Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, Filozofski fakultet, Novi Sad*

Zadovoljstvo životom, osnovna komponenta osećanja ličnog blagostanja kao jednog od centralnih pojmova tzv. pozitivne psihologije, određuje se kao globalna samoprocena kvaliteta života u odnosu na svojstvene kriterijume, nezavisno od pojedinih, idiosinkratičnih vrednosti, normi i ciljeva. U okviru inicijalne faze istraživanja, usmerenog ka proveru empirijske zasnovanosti aktuelne psihološke koncepcije ličnog blagostanja u domaćoj populaciji, proverene su i interne metrijske karakteristike Skale zadovoljstva životom (SWLS – Satisfaction With Life Scale; Diener et al., 1985). Skala SWLS sadrži pet ajtema kojima su, u srpskoj verziji, pridodate petostepene skale Likertovog tipa. Ajtemi skale formulisani su kao tvrdnje koje indikuju realizaciju postavljenih ciljeva ili ideala, kvalitet uslova života, opšte zadovoljstvo i osvrt na dosadašnji život. Skala je, zajedno sa još nekim psihološkim instrumentima, primenjena na prigodnom uzorku od 505 ispitanika oba pola (52% ispitanica), uzrasta od 17 do 69 godina i različitog obrazovnog statusa. Kao i na uzorcima iz drugih, uglavnom anglosaksonskih populacija, skala ima prihvatljive metrijske karakteristike. Skala je zadovoljavajuće diskriminativnosti i ne odstupa značajno od normalne raspodele. Procene homogenosti su relativno visoke ($H1 = ,486$; $H2 = ,939$), dok je pouzdanost, bez obzira na način izračunavanja ukupnog rezultata, uglavnom prihvatljiva ($\alpha = ,826$; $\beta = ,829$; $r_o = ,821$). Struktura glavne komponente, koja obuhvata gotovo 60% ukupne varijanse, ukazuje na pregnantno definisan prvi glavni predmet merenja skale. Projekcije indikatora zadovoljstva životom na prvi glavni predmet merenja kreću se u rasponu od ,638 do ,830. Rezultati konfirmatorne faktorske analize dodatno potkrepljuju zaključak da je prostor merenja ove skale vrlo verovatno proste, jednodimenzionalne strukture.

Ključne reči: zadovoljstvo životom, metrijske karakteristike, faktorska analiza

Struktura profesionalnih interesovanja mladih u Sloveniji – pilot studija⁷

*Jelena Želeskov-Dorić, Vladimir Hedrih
Medicinski fakultet, Beograd; Filozofski fakultet, Niš*

Holandov heksagonalni model profesionalnih interesovanja pretpostavlja postojanje 6 tipova profesionalnih interesovanja koji su međusobno u cirkumpleksnom odnosu i mogu se prostorno predstaviti kao tačke na temenima jednakostraničnog šestougonoika u dve dimenzije. Proširujući obuhvat Holandovog modela, Trejsi je predložio novi model koji, pored dve dimenzije koje su već obuhvaćene Holandovim modelom, obuhvata i treću dimenziju koju je Trejsi nazvao Prestiž. Ovaj model pretpostavlja postojanje 18 tipova interesovanja raspoređenih u obliku sfere u ove tri dimenzije, zbog čega je nazvan sferični. Praktična upotrebljivost podataka dobijena instrumentima koji predstavljaju operacionalizaciju ova dva modela zavisi od toga koliko se empirijski dobijeni podaci uklapaju u pretpostavke modela. Provera usklađenosti empirijskih rezultata sa pretpostavkama Holandovog modela sprovedena je u velikom broju zemalja i rezultati nisu bili jednaki u svim zemljama. Usklađenost empirijskih podataka sa pretpostavkama Trejsijevog modela takođe je do sada proveravana u više zemalja, s tim da su rezultati znatno uniformniji. Cilj ovog istraživanja bio je inicijalno ispitivanje slovenačke verzije PGI inventara i provera nekih inicijalnih nalaza o usklađenosti empirijskih podataka dobijenih na uzorku iz slovenačke populacije sa pretpostavkama Holandovog i sferičnog modela. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 50 studenata Filozofskog fakulteta u Ljubljani, Slovenija. Adaptaciju PGI inventara na slovenački urađena je metodom povratnog prevoda. Adaptaciju, kao i zadavanje testa uzorku, sproveo je dr Velko Rus sa Filozofskog fakulteta u Ljubljani, sa saradnicima. Ispitana je pouzdanost interne konzistencije primenjenih skala, kao i usklađenost odnosa između testovnih mera sa pretpostavkama Trejsijevog, odnosno Holandovog modela. Rezultati pokazuju da sve mere iz Holandovog modela imaju zadovoljavajuću pouzdanost (preko 0,7), a da na ovom uzorku mere 14 od 18 tipova interesovanja iz sferičnog modela imaju zadovoljavajuću pouzdanost interne konzistencije. Prva tri faktora ekstrahovana iz mera Holandovog modela interesovanja objašnjavaju oko 85% varijanse, što je slično nalazima iz drugih istraživanja u regionu, dok faktori ekstrahovani iz mera Trejsijevog modela objašnjavaju nešto preko 71% varijanse. Dobijene orijentacije i struktura zasićenja faktora podržavaju pretpostavke o odnosima između tipova i Holandovog i Trejsijevog modela. Provera usklađenosti odnosa između tipova postupkom multidimenzionalnog skaliranja sa fiksiranim koordinatama pokazala je nešto veća odstupanja empirijskih mera od teorijski zadatih pozicija, u odnosu na rezultate dobijene na drugim uzorcima (normalizovani sirovi stress – 0,07 za Holandov i 0,14 za Trejsijev model, u poređenju sa 0,03 i 0,05 dobijenim na

⁷ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Hedrihovu srpskom uzorku). Rezultati ukazuju na slaganje između dobijenih podataka i pretpostavki proveranih teorijskih modela, te adekvatnost slovenačke verzije PGI inventara. Međutim, zbog malog uzorka ove rezultate treba uzeti samo kao orijentacione.

Ključne reči: profesionalna interesovanja, sferični model, Trejsi, Holand, PGI, Slovenija

Profesionalna interesovanja i sedmofaktorski model ličnosti⁸

*Vladimir Hedrih
Filozofski fakultet, Niš*

Istraživanja povezanosti Holandovih tipova profesionalnih interesovanja i osobina ličnosti obuhvaćenih Big Five modelom su brojna i dosadašnji rezultati su relativno konzistentni. Ova istraživanja pokazala su relativno stabilnu, ali slabu povezanost između profesionalnih interesovanja i osobina ličnosti. Međutim, kako Holandova teorija eksplicitno smatra profesionalna interesovanja crtama ličnosti, izostanak jačih veza između ovih konstrukata je neočekivan. Jedan od mogućih razloga za ovakve nalaze je i to da Big Five modelom nisu u punoj meri obuhvaćene trajne konativne dispozicije. Stoga je jedno od potencijalnih rešenja korišćenje obuhvatnijeg, sedmofaktorskog modela ličnosti. Cilj ovog istraživanja je bio da se ispita povezanost mera sedmofaktorskog modela ličnosti i Holandovih tipova profesionalnih interesovanja na uzorku iz Srbije i da se time da prilog ispitivanju validnosti Holandovog modela u našoj zemlji. Istraživanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 1064 punoletnih ispitanika iz različitih delova Srbije. Njima su zadati PGI inventar profesionalnih interesovanja i LEXI-201 inventar ličnosti. Rezultati su pokazali da su i sa uključivanjem dve dodatne dimenzije ličnosti, korelacije profesionalnih interesovanja i osobina ličnosti niske, ali i da je uključivanje dodatnih dimenzija ličnosti dovelo do povećanja broja korelacija između ova dva skupa konstrukata. Najviša korelacija dobijena je između Otvorenosti za iskustvo i Umetničkog (0,336) i Istraživakog (0,264) tipa interesovanja. Sve druge korelacije su niže. Sa dimenzijama ličnosti koje nisu deo Big Five modela koreliraju Realistični (0,162) i Socijalni (-0,133) tip, oba sa dimenzijom Pozitivna valenca. Po svojoj strukturi ovi rezultati umnogome odgovaraju onome što je dobijeno u drugim istraživanjima sa Big Five modelom, s tim što su dobijene korelacije nešto niže. I pored većeg broja dobijenih statistički značajnih korelacija, sveukupno ovi rezultati ne ukazuju na postojanje neke supstantivnije veze između ispitivanih dimenzija ličnosti i profesionalnih interesovanja.

⁸ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Ključne reči: profesionalna interesovanja, Holland, Big Five, sedmofaktorski model ličnosti, PGI

Provera konstruktne validnosti pgi inventara putem ispitivanja profesionalnih interesovanja studenata ekonomskog fakulteta

Bojana Đurić

Cilj rada bio je provera konstruktivne validnosti PGI inventara ispitivanjem razlika između profesionalnih interesovanja studenata ekonomskog fakulteta i opšte populacije, kao i studenata nižih i viših godina studija. Profesionalna interesovanja su ispitana pomoću Holandovog RIASEC i Trejsijevog sferičnog modela. Ispitana su profesionalna interesovanja 150 ispitanika, od čega 75 na nižim i 75 na višim godinama studija ekonomije. Ispitanici su popunjavali srpsku verziju Trejsijevog Personal Globe Inventory-a. Do sada su u našem regionu sprovedena brojna ispitivanja PGI inventara, a u ovom radu smo proverili njegovu sposobnost da razlikuje ljude različitih profesija u sklopu provere njegove validnosti. Rezultati su potvrdili konstruktivnu validnost na našem uzorku i pokazali slaganje sa teorijskim pretpostavkama Holandovog i Trejsijevog modela u zadovoljavajućoj meri. Zaključili smo da postoje razlike u onim tipovima interesovanja u kojima se to i očekivalo između studenata ekonomije i opšte populacije. Razlika u varijabilnosti interesovanja studenata nižih i viših godina studija nije potvrđena. Dobijeni su i zanimljivi nalazi koji pokazuju da kod tipova interesovanja koji su karakteristični za studente ekonomije raste izraženost sa porastom godina studija.

Ključne reči: profesionalna interesovanja, RIASEC, sferični model, konstruktivna validnost

Ekvivalentnost mera singelisove skale ličnih konstrukata u Srbiji i Makedoniji

*Biserka Rajković, Nenad Petković
Filozofski fakultet, Niš*

Osnovni cilj istraživanja bilo je ispitivanje ekvivalentnosti mera Skale ličnih konstrukata u Srbiji i Makedoniji. U istraživanju je učestvovalo 100 studenata filozofskog, pravnog i ekonomskog fakulteta u Skoplju i 153 studenta Univerziteta u

Nišu. Korišćena je Skala ličnih konstrukata (Self – Construal Scale - SCS) koja meri dva odvojena lična konstrukta – nezavisnost i međuzavisnost. Ispitanici su davali odgovore koristeći skalu samoprocene. Test je bio adaptiran metodom povratnog prevoda. Eksplorativnom faktorskom analizom nije potvrđena ekvivalentnost Skale ličnih konstrukata na uzorcima. Dobijene vrednosti Takerovog koeficijenta kongruencije nisu bile zadovoljavajuće (.844 i .683). Rezultati pokazuju da neke stavke diferencijalno funkcionišu i da je to diferencijalno funkcionisanje neuniformno. Dobijeni rezultati se mogu objasniti razlikama ovih kultura. Svakako, ove rezultate treba proveriti u narednim istraživanjima.

Ključne reči: kultura, skala ličnih konstrukata, ekvivalentnost, diferencijalno funkcionisanje

Ekvivalentnost mera singelisove skale ličnih konstrukata u Srbiji i bugarskoj

*Sanja Cvejić, Boban Stepanović, Malina Manojlović
Filozofski fakultet, Niš*

Čovek kao socijalno biće, samim rođenjem postaje deo društvene zajednice, prihvatajući određen sistem vrednosti i ponašanja koje ta zajednica postavlja. Tim sistemom vrednosti i ponašanja definišemo pojam kulture. Ovakvo shvatanje nam govori o postojanju veze između ponašanja, nekih osobina ličnosti i pripadnosti određenoj kulturnoj grupi. Ted Singelis razlikuje dva self konstrukta koji čine dva aspekta selfa, i to odvojena aspekta, a ne dva različita pola na istoj dimenziji, s tim što je jedan uglavnom dominantniji u zavisnosti od konteksta. To su međuzavisni i nezavisni self konstrukt.

Cilj ovog istraživanja je bio provera ekvivalentnosti mera Singelisove skale ličnih konstrukata na grupama studenata u Srbiji i Bugarskoj. Kao instrument korišćena je Skala za merenje ličnih konstrukata Teda Singelisa (Self-Construal Scale) koja ima 30 stavki. Uzorak je prigodan, činili su ga studenti Univerziteta Sv.Kliment Ohridski u Sofiji (N=104) i studenti Univerziteta u Nišu (N=153). Test je adaptiran metodom povratnog prevoda.

Rezultati pokazuju da su oba konstrukta izraženija kod studenata iz Srbije, kao i da testovne mere na ispitivanim uzorcima nisu ekvivalentne. Eksplorativnom faktorskom analizom nismo potvrdili ekvivalentnost faktorskih struktura na datim uzorcima - vrednosti Takerovog koeficijenta nisu bile zadovoljavajuće (0.69 i 0.82). Rezultati pokazuju da neke od stavki diferencijalno funkcionišu i da je to neuniformno funkcionisanje.

Dobijeni rezultati se mogu objasniti razlikama ovih kultura. Svakako, ove rezultate treba proveriti u narednim istraživanjima.

Ključne reči: skala ličnih konstrukata, ekvivalentnost, kultura

Potencijali tehnike Perceiver Element Grid u istraživanju konstrukata i implicitnih teorija nastavnika

Nataša Cvijan

Perceiver Element Grid (na dalje – PEG ili mreža) je kvalitativna, dijaloška tehnika koju je konstruktivistički orijentisani psiholog Procter (Procter, 2008) razvio u psihoterapijskom radu s porodicama, ali se poslednjih godina sve češće koristi u istraživačke svrhe. Time što se u susedna polja beleže stavovi i verovanja osobe prema različitim elementima implicitne pretpostavke bivaju eksplicirane. Pokušavajući da odgovori na pitanje kako drugi elementi u mreži konstruišu nju, osoba se stavlja „u cipele“ drugog, dobija širu sliku i može uvideti nedoslednosti u svom mišljenju ili eventualne probleme u radu. U ovom istraživanju elementi PEG-a su bili: Ja sada kao nastavnik, Ja kao idealni nastavnik, Ja kao nastavnik kakav nikako ne bih želeo da budem, Kolege, Učenici, Kurikulum i Školska klima. Elementi su izabrani u skladu sa Švabovim određenjem osnovnih elemenata školskog života – učenika, nastavnika, okruženja i predmetnog gradiva (Ching & Yim-mei Chan, 2009). Šest nastavnika osnovne škole u Beogradu je popunjavalo mrežu i utvrđeno je da PEG može da inspiriše nastavnike da reflektuju o svojoj praksi i verovanjima, kao i da dođu do uvida i osećanja zadovoljstva i olakšanja. Koristeći PEG istraživač može da uobliči implicitne teorije nastavnika o tome šta je dobar, a šta loš nastavnik, kao i njihove konstrukte, koje je Keli definisao kao dihotomne apstrakcije pomoću kojih sebi predstavljamo svet, a koje direktno utiču na akciju (Kelly, 1955). Istraživaču, uz adekvatne uslove i odnose u školi, to može olakšati kreiranje programa podrške kolegama ili programa promene prakse i stavova. Međutim, utisak je da bi veću vrednost imao ne kao eksplorativna, već kao tehnika za intervencije u situacijama sukoba, kako učenika, tako i nastavnika, ukoliko su motivisani da sukob reše na konstruktivan način.

Ključne reči: Perceiver Element Grid, konstrukti, implicitne teorije nastavnika

Evaluacija instrumenta za ispitivanje socijalnih stavova "Pregled na rečniku zasnovanih izama" na srpskom govornom području

*Boban Petrović, Janko Međedović
Asocijacija za promovisanje inkluzije Srbije, Beograd, Institut za kriminološka i
sociološka istraživanja, Beograd*

Iako se najčešće primenjuje u oblasti psihologije ličnosti, u poslednjih nekoliko godina izvršeni su pokušaji aplikacije leksičke paradigme u istraživanju socijalnih stavova. Jedan takav pokušaj je načinio Saucier (2000), uključujući i analizirajući sve one reči koje se završavaju sufiksom –izam (engl. -ism). Produkt te analize je instrument "Pregled na rečniku zasnovanih izama", sa dve forme: dužom, 40-ajtemskom, i kraćom, 24-ajtemskom. Ovaj instrument upitničkog tipa meri 4 glavne dimenzije stavova: alfaizme (tradicionalni i religiozni izvori autoriteta), betaizme (odbijanje političke korektnosti), gamaizme (verovanje uz zapadne demokratske vrednosti) i deltaizme (lična duhovnost).

Iako u određenoj meri korišćen na engleskom govornom području, ovaj instrument u našoj kulturi, odnosno, u srpskom govornom području do sada nije korišćen.

U cilju evaluacije i validacije skala koje ispituju izme na našem govornom području izvršene su dve studije.

Prva studija namenjena je proveriti faktorske strukture instrumenta i utvrđivanju osnovnih metrijskih karakteristika istog. U studiji je korišćena kratka, 24-ajtemska verzija ovog instrumenta. Istraživanje je obavljeno na uzorku od 253 ispitanika, oba pola, prosečne starosti od 39.3 godine (SD=14.9). Rezultati faktorske analize pokazali su da se izvorni faktori nisu reprodukovali na adekvatan način, osim prvog koji je skoro u potpunosti repliciran. Međutim, dobijena su rešenja sa 4 faktora, sa osnovom za drugačiju, našoj kulturi primereniju interpretaciju: Religija, Hedonizam, Racionalna duhovnost i Nacionalizam. Iako ovako dobijeni faktori imaju visoke korelacije sa izvornim faktorima (.92, .91, .81 i .62 sa alfaizmima, betaizmima, gamaizmima i deltaizmima respektivno), pored kulturološki adekvatnije definisanih faktora, razlozi za predlaganje ovih naziva faktora su i što za njih ima više psiholoških opravdanja, a i psihometrijskih: ovako dobijene skale imaju bolje metrijske karakteristike od izvornih skala (koeficijenti alfa su između .60 i .67, što, s obzirom na broj ajtema, predstavlja adekvatnu vrednost).

U drugoj studiji, ispitana je kriterijumska validnost ovih skala: ispitano je u kakvom su odnosu novodobijene skale "-izama" i mere bazičnih crta ličnosti, izraženih kroz Saucierov 6-faktorski model sa pridruženom Kneževićevom skalom Dezintegracije, s jedne, i mere konfliktnih uverenja, koja predstavljaju set uverenja koja olakšavaju stvaranje i održavanje dugotrajnog nasilnog konflikta između grupa, izražene kroz Bar-Talovu skalu konfliktnih uverenja, s druge strane.

Rezultati su pokazali da "-izmi" praktično ne koreliraju sa merama ličnosti, izuzev niskih korelacija Hedonizma za Saradljivošću (negativno) i Nacionalizma sa

Savesnošću, te svih skala, sem Nacionalizma, sa Dezintegracijom. S druge strane, dobijene su smislene niske do umerene korelacije svih "-izama" i mera Bar-talovih konstrukata. Ovi nalazi su u skladu sa drugim nalazima, pored ostalog i Saucierovim, da je domen stavova relativno nezavisan od ličnosti, ali da je u vezi sa drugim, po sadržaju više socijalno-psihološkim konstruktima.

Ključne reči: leksički pristup, struktura stavova, "-izmi"

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

Izveštaj sa naučnog skupa

Najnovije tendencije u empirijskoj estetici – izveštaj sa 21. Svetskog kongresa IAEA – estetika i dizajn

Biljana Pejić

Udruženje za empirijska istraživanja umetnosti, Beograd

Danijel Berlajn, Roberto Frances, Camelo Genovese i Allbert Wellek 1965. godine osnivaju svetsku organizaciju za empirijsku estetiku - IAEA (International Assosiation of Empirical Aesthetic). Organizacija okuplja veliki broj stručnjaka širom sveta i otvorena je za sve zainteresovane za empirijska istraživanja umetnosti u tradicionalnim oblastima kao što su slikarstvo, skulptura, ples, literatura i dr., ali uključuje dizajn i arhitekturu, proučavanja estetike okruženja, kao i neurokognitivne procese u umetničkom doživljaju i stvaralaštvu. Najveći broj članova su psiholozi, antropolozi, semiotičari, sociolozi i matematičari, ali je i veliki broj samih umetnika i filozofa zainteresovanih za ovu oblast.

Posle Berlajna, predsednik IAEA bio je uvaženi profesor sa Univerziteta u Mejnu, Colin Martindejl, a posle njegove smrti Helgar Hoege sa Univerziteta u Oldenburgu. IAEA izdaje časopis Empirical Studies of Aesthetics koji izlazi dva puta godišnje i sadrži empirijske radove iz oblasti psihologije umetnosti.

2007. osnovano je u Srbiji nacionalno „Udruženje za empirijska istraživanja umetnosti“ koje se bavi sličnim aktivnostima, nastavljajući tradicije empirijskih istraživanja u okviru Laboratorije za eksperimentalnu psihologiju u Beogradu, Nišu i Udruženih laboratorija za istraživanje ljudskog mozga u Beogradu. Uspostavljena je dragocena saradnja i kontakt sa IAEA.

IAEA svake dve godine održava svetski kongres empirijske estetike. Poslednji Kongres je održan od 25-28. avgusta 2010. godine gde je prezentovan veliki broj radova svrstanih u više sekcija kao što su: Mediji, Umetnost, Arhitektura, Estetska iskustva, Kognicija, Edukacija, Literatura, Emocije i Percepcija i dr. U Drezdenu su predstavljena i četiri rada sa naših prostora:

1. Pejić, B., Škorc, B., Miličević, N. „Formalne karakteristike lepih slika“,
2. Pejić, B., Škorc, B., „Umetničko obrazovanje i estetska edukacija“

3. Škorc, B., Pejić, B., Milićević, N. „Opis omiljenih boja kod studenata vizuelnih umetnosti“ i

4. Milićević, N. Pejić, B., Škorc, B. „Pikasova Gernika – Glava konja – geneza detalja „

Radovi su uspešno prezentovani i izazvali su interesovanje učesnika koji se bave sličnom tematikom.

Radovi u sekciji

Ekstaza kao kognitivni aspekt ličnosti: ogled u onto-antropologiji

Davor Džalto
Fakultet umetnosti, Beograd

„Ekstaza“ je u ovom radu određena kao bazična sposobnost ličnosti. Pojam ekstaze u svojoj osnovi znači „otvaranje“, „izlazak iz“ zatvorenosti (individue, bića), „stajanje izvan“. U određenom smislu ekstaza znači biti „izvan samog sebe“, biti u „ekstazi“ odnosno opijen, tj. izvan razuma. Ovo je razlog zbog koga je ekstaza u antičko vreme prevashodno dionizijski pojam, u čemu se ogleda i njeno vezivanje za „božansko ludilo“.

Drugi ključni aspekt ovog rada je pojam ličnosti. Kada govorim o ličnosti ja ovaj pojam na radikalni način suprotstavljam pojmu individue. Pod ličnošću podrazumevam biće odnosa, biće koje je konstituisano u zajednici sa drugim(a). U tom kontekstu, ekstaza se javlja kao osnovna odlika čoveka i vodi ga ka ličnom (ne i subjektivnom) načinu postojanja. Ona predstavlja transcendentu odliku ljudskog bića, težnju ka stalnom prevazilaženju zadatosti.

Da bi se razumelo kako ova sposobnost čoveka može biti povezana sa saznavnim, dakle kognitivnim aspektom ličnosti, neophodno je promeniti odnos prema samom shvaćanju saznanja. Saznavni čin ne sme biti redukovani na racionalne sposobnosti. Aktualizacijom pojma ličnosti, onako kako je ovaj pojam formulisan u prvim vekovima naše ere u odnosu na ljudsko biće, ekstatičnost nije samo jedna od sposobnosti ličnosti, već centralna sposobnost koja je povezana i sa saznavanjem. Ekstatičnost kao kognitivna sposobnost ne vodi, čitana u ovom ključu, samo partikularnom saznavanju, već je ona jedino sposobna da omogućiti ličnosti saznavanje istine.

Ključne reči: ekstaza, ličnost, saznavanje, odnos, ljubav

Povezanost straha od nastupa i perfekcionizma kod muzičara

*Tamara Milenković
Filozofski fakultet, Niš*

Strah od nastupa je česta pojava na koju se muzičari uglavnom žale jer u velikoj meri utiče na kvalitet izvođenja. Glavne karakteristike straha od nastupa su: 1) iracionalni strah, „katastrofalne“ ideje, 2) fiziološki simptomi (drhtanje, hiperventilacija), 3) izbegavanje nastupa i audicija (Fehm i Schmidt, 2006). Nivo anksioznosti koji muzičar oseća pre i za vreme izvođenja može izazvati poteškoće u izvođenju, naročito ako umetnik teži savršenstvu. Perfekcionizam se najjednostavnije može definisati kao težnja za nepogrešivošću u svim aspektima života (Flett i Hewitt, 2002), i predstavlja tendenciju ostvarenja ili aspiracije vrlo visokih standarda (Ivanov, Proroković i Penezic, 2002).

Osnovni cilj istraživanja je utvrđivanje povezanosti između straha od nastupa i perfekcionizma kod muzičara. Uzorak čine muzičari koji nastupaju sa bendom (54 ispitanika muškog i 40 ispitanika ženskog pola), i kontrolna grupa ispitanika koji se ne bave muzikom (40 ispitanika muškog i 40 ispitanika ženskog pola). Korišćen je PAQ upitnik (Performance Anxiety Questionnaire; Wesner i sar., 1990), koji se koristi za procenu nivoa anksioznosti vezane za izvođenje i stavova prema anksioznosti izvođenja. Druga skala koju smo koristili je Burnsova skala perfekcionizma (Burns, 1980).

Rezultati istraživanja pokazuju da su strah od nastupa i perfekcionizam kod muzičara statistički značajno povezani ($r=.452$, $p<0,01$). Koreliranjem dimenzije perfekcionizma i simptoma koji se javljaju zbog straha od nastupa dobijene su pozitivne i statistički značajne korelacije ($p<0.01$), što može značiti da osobe koje su sklone perfekcionizmu češće doživljavaju somatske manifestacije straha od nastupa. Pol ispitanika je statistički značajno povezan sa strahom od nastupa ($r=.447$, $p<0.01$) i perfekcionizmom ($R=.336$, $p<0.01$).

Rezultati istraživanja na ovom uzorku potvrđuju početnu hipotezu da su strah od nastupa i perfekcionizam kod muzičara statistički značajno povezani.

Ključne reči: strah od nastupa, perfekcionizam, PAQ, FSCRS

Empatičnost, jačina Ega i regresija u službi Ega kod profesionalnih glumaca i studenata glume⁹

*Marija Miletić, Vesna Anđelković, Snežana Vidanović, Snežana Stoiljković
Filozofski fakultet, Niš*

U radu se iznose rezultati istraživanja čiji je cilj bio ispitivanje razlika u stepenu izraženosti empatije, jačine Ega i regresije u službi Ega između profesionalnih glumaca i studenata glume. Naime, želeli smo da ispitamo da li profesionalno bavljenje glumom ima udela u empatičnosti (ukupna empatijska reaktivnost, zauzimanje tuđeg stanovišta, fantazija, empatijska brižnost, lična nelagodnost), jačini Ega i regresiji u službi Ega. Korišćeni su sledeći instrumenti: Indeks interpersonalne reaktivnosti (IRI - The Interpersonal Reactivity Index; Davis, 1983), Barronova skala jačine Ega (SJE), Bellakov klinički intervju za procenu Ego funkcija (skala ARISE). Provera interne konzistentnosti pokazala je da je pouzdanost primenjenih upitnika na prihvatljivom nivou (Alpha Cronbach: za IRI 0.836, SJE 0.795, ARISE 0.681).

Istraživanje je izvršeno na prigodnom uzorku od 60 ispitanika. Uzorak ispitanika činilo je 30 studenata glume sa Internacionalnog Univerziteta u Novom Pazaru, Departman u Nišu, kao i sa Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu. Istraživanjem je obuhvaćeno i 30 profesionalnih glumaca iz Narodnog pozorišta u Nišu, kao i iz Gradskog pozorišta u Jagodini. Poduzorcji su bili ujednačeni po polu. Starost ispitanika bila je u rasponu od 18 do 61 godine. Profesionalni glumci imali su u vreme ispitivanja radno iskustvo od 5 do 32 godine.

Rezultati ukazuju na to da su profesionalni glumci empatičniji od studenata glume, što je u skladu sa našim očekivanjima. Pored toga, lična nelagodnost, kao jedan od aspekata empatičnosti, negativno je povezan sa jačinom Ega kod ispitanika oba pola, kod najmlađih ispitanika i kod ispitanika sa dužim izvođačkim iskustvom.

Ključne reči: empatija, snaga ega, regresija u službi ega, glumci, studenti glume

⁹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Empirijska estetika i tumačenje geneze umetničkog dela¹⁰

*Nebojša Milićević
Filozofski fakultet, Niš*

Proces umetničkog stvaranja je do sada istraživao na više načina. U ovom radu biće dat njihov kratak pregled sa posebnim osvrtom na doprinose ispitivanju ovog problema na našim prostorima.

Kvalitativna i kvantitativna ispitivanja materijalnih ostataka stvaralačkog procesa, radni listovi pesnika, rukopisi sa ispravkama, beležnice kompozitora, skice i pripremni crteži umetnika, fotografije likovnih dela u toku rada mogu poslužiti za ispitivanje kreativnog procesa. Pikaso je takođe verovao u ovu mogućnost istraživanja.

Kada je reč o laboratorijskim istraživanjima kreativnih procesa, valja pomenuti Amabile i saradnike (Hennessey & Amabile, 1988) koji su ispitivali uticaj nagrade na kreativno mišljenje u laboratorijskim uslovima. Katarina Patrik eksperimentalno potvrđuje četiri faze stvaralačkog procesa: pripremu, sazrevanje, prosvetljenje i proveravanje. Nedostatak ovih istraživanja je u artifičnosti laboratorijskih uslova. Zahvaljujući razvoju novih tehnika, posebno tehnike elektromagnetne rezonance, moguće je ispitivati procese u mozgu za vreme umetničkog stvaranja. U jednom istraživanju (Tchalenko, Ocean & Miall, 2001) isti zadatak dat je umetniku i neumetniku. Zabeleženo je da su pri istom zadatku kod ovih osoba bili angažovani potpuno različiti centri mozga.

Kvantitativne metode i testiranja teorija o kreativnom procesu primenjuju Simonton (1999), Martindejl (1990) i Weisberg (1994, 1999). Ovde spadaju i brojna istraživanja u okviru Ognjenovićeve kognitivne teorije estetskog odlučivanja sa tri nivoa čiji će kratak pregled biti dat u izlaganju.

U eksperimentalnim ispitivanjima estetskih doživljaja naivnih subjekata koristi se i skala semantičkog diferencijala. Na primeru Pikasovih pripremnih skica za Gerniku (Milićević, 2001, 2005) potvrđena je izvesna pravilnost u nastajanju umetničkog dela, pre svega u pogledu dimenzija Ukrašenosti (R) , Distantnosti (D), kao i arousal potencijala.

Metoda serijske reprodukcije (Bartlett, 1932) je našla primenu u ispitivanju prenošenja kulture (Mesoudi, 2005). Milićević i Pejić (2005, 2006, 2007) na osnovu estetskih procena reprodukovanih vizuelnih stimulusa ispituju trendove tokom etapa serijske reprodukcije. U eksperimentima serijske reprodukcije sa instrukcijom "povećanja originalnosti" simuliran je kreativni proces i ispitivan njegov trend na uzorku studenata likovnih akademija u Nišu i Beogradu (Milićević 2010; Pejić i Milićević, 2007). Nalazi ohrabruju dalje pokušaje primene ovog metoda u ispitivanju nastajanja individualnih umetničkih tvorevina, kao i njegovu praktičnu primenu.

¹⁰ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Ključne reči: geneza umetničkog dela, estetska procena, serijska reprodukcija, skala semantičkog diferencijala

Temperament, karakter i sklonost ka traženju senzacija kod muzičara

Branislav Đorđević

Džez i klasična muzika, kao dva muzička žanra, imaju poprilično različite koncepte muzičke komunikacije. Shodno tome, osnovni cilj istraživanja bio je ispitati da li postoje razlike i u strukturi ličnosti profesionalnih muzičara, jasno žanrovski profilisanih (džez-klasika). Istraživanjem su obuhvaćena 62 profesionalna muzičara muškog pola, starosti od 23 do 66 godina. Polovinu uzorka (N=31) čine muzičari koji sviraju duvačke instrumente u simfonijskim orkestrima, dok drugu polovinu čine duvači u džez orkestrima. Dimenzije ličnosti ispitivane su Klonindžerovim TCI-R inventarom ličnosti (The Temperament and Character Inventory-5-Revisted) na osnovu koga je dobijena izraženost četiri dimenzije temperamenta (izbegavanje kazne, potraga za novim, zavisnost od nagrade, istrajnost) i tri dimenzije karaktera (samousmerenost, kooperativnost, samotranscendencija) svih ispitanika. Takođe je korišćena Skala traženja senzacija- Forma V (Sensation Seeking Scale- Form V) da se ispitate i razlike u izraženosti potrebe za senzacijama kod džez i klasičnih muzičara. Rezultati su pokazali da postoje razlike u strukturi ličnosti (pre svega na dimenzijama temperamenta izbegavanje kazne i potraga za novim) i potrebi za senzacijama između džez i klasičnih muzičara. Utvrđene razlike su u tesnoj vezi sa konceptualnim razlikama dva žanra.

Ključne reči: ličnost muzičara, žanr, muzička komunikacija

Povezanost perfekcionizma i samokritičnosti kod muzičara

Tamara Milenković
Filozofski fakultet, Niš

Tačnost prilikom izvođenja muzičkih numera pred publikom, kao i preciznost kojom je potrebno izvesti svaku numeru, verovatno predstavljaju veliku brigu muzičarima koji nastupaju pred publikom. Perfekcionizam se najjednostavnije može definisati kao težnja za nepogrešivošću u svim aspektima života (Flett i Hewitt, 2002.). Zbog mogućih grešaka prilikom izvođenja može doći do pojave samokritičnih misli, kao reakcije na neuspeh ili razočaranje u svoje muzičke

sposobnosti. Samokritičnost se posmatra kao način na koji osoba misli i kako se ponaša prema sebi kada stvari krenu lošim putem. Razlikujemo tri komponente samokritičnosti: neadekvatni self sa fokusom na osećanju lične neadekvatnosti, „omraženi“ self, koji se odnosi na želju za samopovređivanjem i „self koji podržava“, koji se odnosi na pružanje podrške sebi u trenucima kada je teško (Gilbert, Clark, Hempel, Miles i Irons, 2004).

Osnovni cilj istraživanja je utvrđivanje povezanosti između perfekcionizma i samokritičnosti kod muzičara. Uzorak čine muzičari koji nastupaju sa bendom (54 ispitanika muškog i 40 ispitanika ženskog pola), i kontrolna grupa ispitanika koji se ne bave muzikom (40 ispitanika muškog i 40 ispitanika ženskog pola). Korišćene su Burnsova skala perfekcionizma (Burns, 1980) i skala koja meri forme samokritike i samouveravanja (FSCRS scale; Gilbert, Clarke, Hempel, Miles i Irons, 2004).

Rezultati istraživanja pokazuju da su perfekcionizam i samokritičnost kod muzičara statistički značajno povezani ($r=.527$, $p<0,01$). Rezultati pokazuju da je perfekcionizam statistički značajno povezan sa dve subdimenzije samokritičnosti - subdimenzijom „omraženi self“ ($r=.614$, $p<0,01$) i subdimenzijom „neadekvatni self“ ($r=.569$, $p<0,01$), dok sa subdimenzijom „self koji podržava sebe“ nije nađena statistički značajna povezanost. Pol ispitanika je statistički značajno povezan sa perfekcionizmom ($r=.336$, $p<0,01$) i samokritičnošću ($r=.271$, $p<0,01$). Rezultati istraživanja na ovom uzorku u velikoj meri potvrđuju početnu hipotezu da su perfekcionizam i samokritičnost kod muzičara statistički značajno povezani.

Ključne reči: perfekcionizam, samokritičnost, FSCRS

RADIONICE

Radionica telesne psihoterapije - Telesna i emocionalna svesnost

Ana Đorđević, Elena Kuzmanović

SOS Dečije selo, Kraljevo; Student psihologije i telesne psihoterapije, Beograd

Telesna psihoterapija je posebna grana psihoterapije zasnovana na različitim i eksplicitnim teorijama funkcionisanja duha i tela, koje uzimaju u obzir kompleksnost čitavog sistema interakcija između duha i tela. Bazična pretpostavka je da postoji funkcionalno jedinstvo između duha i tela i da je telo celokupna ličnost.

U našoj zemlji razvijamo posebnu školu telesne psihoterapije pod nazivom Telesna psihološka-psihoteraputska sinteza ili Te Psynteza. Škola je osnovana 1976. godine. Osnivač je dr sci. Ljiljana Klisić.

Svaka zdrava osoba ima sposobnost za telesnu i emocionalnu svesnost. Postoje individualne razlike u razvijenosti ovih vrsta svesnosti kod ljudi. Razvijenost telesne svesnosti zavisi od toga koliko će neko poklanjati pažnju telesnim senzacijama koje registruje preko čula, što opet zavisi od značenja i važnosti koje im pridaje (emocionalna svesnost). Osobe koje rade na ličnom rastu i razvoju, pored toga što će vežbati usmeravanje pažnje i svesnu kontrolu svojih telesnih stanja, steći će i izvesna konceptualna znanja koja će usmeravati njihove interpretacije tih senzacija. Bez tih konceptualnih znanja, za subjekta, same telesne senzacije, stanja i promene u telu nemaju neki veliki značaj, osim kada postanu dovoljno učestale i intenzivne, kada narušavaju zdravlje i izazivaju zabrinutost.

Cilj radionice Te Psyntesis je demonstracija telesne psihoterapije za osobe koje žele da dožive iskustvo koje će doprineti razumevanju osnova telesne psihoterapije i pojmova telesne i emocionalne svesnosti.

Pravilo radionice je da nema pasivnih posmatrača, svi su akteri. Kontraindikacije za radionicu: bolesti srca i kičme. Maksimalni broj učesnika je 20.

Ključne reči: telesna psihoterapija, telesna svesnost, emocionalna svesnost

Transakciono-analitičke psihoterapijske intervencije u radu sa razvojnim deficitima

Kristina Brajović-Car, Marina Hadži-Pešić

*Departman za psihologiju, Fakultet za medije i komunikacije - Singidunum
Univerzitet, Beograd; Departman za psihologiju, Filozofski Fakultet, Niš*

Svrha radionice jeste demonstriranje psihoterapijskih tehnika i intervencija koje se zasnivaju na teoriji Transakcione analize sa posebnim osvrtom na cikluse razvoja ličnosti i psihološke potrebe po stupnjevima razvoja. Kontekst primene je grupna terapija sa učešćem do 15 članova. Kako u osnovi brojnih psihopatološki izmenjenih stanja leži razvojni deficit, zadatak analitički orijentisane psihoterapije između ostalog jeste identifikacija, a potom i reparativni rad na prevazilaženju deficita i ponovnom afirmisanju zanemarenih, nerazvijenih aspekata i funkcija ličnosti. Specifičnost Transakcione analize ogleda se u ugovornom metodu rada – kolaborativnom odnosu klijenata, terapeuta i drugih učesnika psihoterapijske grupe, kao i tehnikama neregresivnog pristupa u radu na rekonstrukciji ranih sećanja i stimulisanoj daljoj psihološkoj razvoju polazeći od nezadovoljenih potreba iz ranijih razvojnih faza.

Ključne reči: Transakciona analiza, grupna psihoterapija, ciklusi razvoja ličnosti, razvojni deficit

SIMPOZIJUM LIČNOST I OBRAZOVNO-VASPITNI RAD

Shvatanje procesa moralizacije u okviru aktuelnih teorija ličnosti ¹¹

*Snežana Stojilković
Filozofski fakultet, Niš*

Svaka teorija ličnosti, koja pretenduje na to da pruži obuhvatno tumačenje čovekovog ponašanja, bavi se opisom strukture i objašnjenjem dinamike i razvoja ličnosti. Jedan od najvažnijih aspekata razvoja je socio-moralni razvoj ličnosti. Terminom moralizacija u stručnoj literaturi se označava proces kojim od amoralne bebe nastaje socijalizovana jedinka. Objašnjenje procesa moralizacije zasniva se na shvatanju o ljudskoj prirodi i opredeljenju za određenu filozofiju psihologije. Ovo pitanje je povezano sa starom filozofskom dilemom o tome da li se „vrlina“ stiče učenjem i upražnjavanjem ili je inherentna ljudskoj prirodi i „data“ u vidu potencijala koje tokom života valja realizovati. U savremenoj psihologiji morala dominantna su dva gledišta. Reaktivistički obrazac, karakterističan za psihoanalizu i bihejviorizam, podrazumeva shvatanje o „unesenoj ili pounutrenoj moralnosti“. Humanistička psihologija vidi čoveka, pre svega, kao proaktivno biće, a moralnost shvata kao proces samoizrastanja i neprestanog usavršavanja. Pomenute koncepcije razlikuju se u pogledu sledećih važnih tačaka: dobra ili rđava ljudska priroda, gde su izvori moralnosti, šta je suština razvojnih promena i koji je krajnji cilj moralizacije. Saglasno tome, postoje razlike u pogledu proklamovanih ciljeva moralnog vaspitanja. Za vaspitnu praksu je naročito značajno pitanje uzora: da li dete i mlada osoba treba da se ugledaju na dobre uzore u svom okruženju ili, pak, uzore treba tražiti u sebi samom, a tokom razvoja težiti tome da osoba postane „sopstveno najbolje izdanje“.

Ključne reči: proces moralizacije, reaktivistički i proaktivistički obrazac ličnosti, unesena moralnost, moralnost samoizrastanja, uloga uzora

Načini podsticanja moralnog razvoja učenika ¹²

Snežana Stojilković

¹¹ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

¹² Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Kognitivno-razvojni pristup predstavlja najuticajnije stanovište u savremenoj psihologiji morala. Najpre će biti izložene osnovne postavke kognitivističkog pristupa, a naročito shvatanje paralelizma kognitivnog i moralnog razvoja. Zatim će biti razmotreno Pijažeevo tumačenje odlika moralnog realizma i Kolbergova teorija stadijalnog moralnog razvoja. Ovi autori ističu da se moralni razvoj i socijalizacija ličnosti ne mogu svesti na puko internalizovanje normi vladajuće kulture, bilo posredstvom različitih oblika učenja ili procesom poistovećivanja. Određenim vaspitnim postupcima može se usporavati ili ubrzavati prelaz sa heteronomne na autonomnu moralnu orijentaciju. Kolberg je smatrao da je podsticanje prirodnog toka razvoja moralnog rasuđivanja cilj moralnog vaspitanja i naveo je šest osnovnih načina kojima se to može postići. Poznat je po svom konceptu „pravedne škole“. Posebnu pažnju je posvetio razvoju programa moralnog vaspitanja. Razradio je strategije izazivanja „kognitivne disonance“ uz pomoć moralnih dilema (hipotetičkih ili realnih) i opisao kako ih nastavnici mogu koristiti za rad u odeljenju i time podsticati moralni razvoj učenika.

Ključne reči: kognitivno-razvojni pristup, moralni razvoj, moralno vaspitanje, moralne dileme, pravedna škola

Samoprocena inteligencije i postavljanje obrazovnih ciljeva

*Vitomir Jovanović, Danijela Petrović
Filozofski fakultet, Beograd*

Osnovni cilj ovde prikazane jedne od analiza sprovedenog istraživanja bio je da ispita da li ispitanici koji opažaju sebe inteligentnijim sebi postavljaju više ciljeve koji se tiču obrazovnih postignuća. Ispitanici koje su sačinjavali učenici drugog razreda beogradskih gimnazija podjeljeni su u tri grupe na osnovu samoprocene intelektualnih kapaciteta na petostepenoj skali: 1) oni koji smatraju sebe „natprosečno inteligentnim“ (N=69); 2) oni koji sebe smatraju „prosečno inteligentnim“ (N=113) i 3) oni koji smatraju da su po svojoj inteligenciji „nešto ispod“ ili „značajno ispod proseka“ (N=161). Dimenzija postavljanja obrazovnih ciljeva je merena subskalom instrumenta SAAS-R (School Attitude Assessment Survey–Revised; McCoach & Del Siegle, 2003). Ova dimenzija meri doživljenu važnost dobrih ocena i uspeha u školi i procenu u kojoj meri dobre ocene predstavljaju važan cilj za učenika i njegovu budućnost (npr. "Želim da u školi dam sve od sebe", „Uspeh u školi je važan za moje buduće ciljeve u karijeri“). Kako postoji pozitivna povezanost ($r=0,37$; $p=0,01$) između samoprocene inteligencije i skorova na prvoj glavnoj komponenti na tri testa inteligencije (Ravenove matrice, Raven, 2000; Analogije i Ispremetane rečenice, Stevanović i sar. 1988) skorovi postignuća na testu sposobnosti su uzeti kao kovarijat kako bi se kontrolisali efekti stvarne sposobnosti na procenu ciljeva. Uslovi za primenu analize kovarijanse su zadovoljeni (Levene's test homogenosti varijanse pokazuje da su varijanse jednake na različitim poduzorcima, $F(2, 340)=0,198$, $p=0,820$; i utvrđena je normalnost distribucije na poduzorcima proverena Kolmogorov-Smirnov testom za nezavisne uzorke, $\text{Sig}(2\text{-tailed})=0,174$). Analiza kovarijanse (ANCOVA) pokazuje da postoje efekti samoprocene inteligencije na postavljanje ciljeva u obrazovanju, dok je dimenzija postignuća na testovima sposobnosti držana pod kontrolom ($F=4,116$, $df=2$, $\text{Mean Square}=4,051$, $\text{Sig}=0,017$). Učenici koji opažaju sebe inteligentnijim postavljaju svoje obrazovne ciljeve više u odnosu na učenike koji sebe opažaju prosečno i ispodprosečno inteligentnim ($M_i-j=0,409$ i $0,407$, $p=0,025$ i $p=0,028$), dok razlika u postavljanju ciljeva između učenika koji smatraju sebe prosečno i ispodprosečno inteligentnim nije statistički značajna ($M_i-j=0,002$, $p=0,9$). Ovakvi nalazi mogu ukazivati na povezanost između između pozitivne samopredstave i motiva za postignućem, ali za takve zaključke bilo bi preporučljivo meriti pretpostavljene dimenzije sa više indikatora.

Ključne reči: samoprocena, inteligencija, obrazovni ciljevi

Percepcija roditeljskog ponašanja, akademska motivacija i uspeh u školi

*Violeta Arnaudova
Filozofski fakultet, Skopje, Republika Makedonija*

Teorija samodeterminacije (SDT), čiji su autori Edward L. Deci i Richard M. Ryan, pravi razliku između kontrolisane i autonomne motivacije. Dva pomenuta tipa motivacije razlikuju se u pogledu regulatornih procesa i iskustva. Dok je kontrolisana motivacija posledica spoljašnjih sila, autonomna uključuje aktivnost prema svojoj volji i iskustvo prema svom izboru.

Ovim istraživanjem hteli smo testirati povezanost percepcije roditeljskog ponašanja sa motivacijom za školska postignuća učenika srednjih škola. Istraživanje je uključivalo 66 učenika četvrte godine gimnazije (49 ženskog, 17 muškog pola). Primenili smo dva upitnika: Upitnik za percepciju roditelja (Children's Perceptions of Parents Scale; Grolnick, Ryan i Deci, 1991) i Upitnik za akademsku samoregulaciju (Self Regulation Questionnaire-Academic, SRQ-A; Ryan i Connell, 1989). Prvim upitnikom dobili smo podatke o tipu roditeljske podrške (autonomna, uključenost, toplina) posebno za očeve i za majke, a drugim upitnikom dobili smo podatke o tipu motivacije (kontrolisanoj i autonomnoj regulaciji). Kontrolisana regulacija odnosi se na eksternu i introjektovanu regulaciju, dok autonomna uključuje identifikovanu i intrinzičku regulaciju.

Pomoću t-testa konstatovali smo da se učenici ne razlikuju u kontrolisanoj regulaciji s obzirom na školski uspehu ($t=0.32$, $p>.05$), ali da učenici sa većim školskim uspehom imaju veću autonomnu regulaciju ($t=1.91$, $p<.01$). Rezultati korelacione statistike govore da je veći uspeh u školi više povezan sa ponašanjem majke, nego oca. Dobili smo pozitivnu korelaciju između ponašanja majke i autonomne regulacije učenika sa većim školskim uspehom ($r= 0.40$, $p<.05$) i negativnu korelaciju između ponašanja majke i kontrolisane regulacije učenika sa većim školskim uspehom ($r=-0.40$, $p<.05$). Percepcija ponašanja oca nije u značajnoj korelaciji sa motivacijom učenika (kod učenika sa većim školskim uspehom korelacija sa kontrolisanom regulacijom iznosi $r= 0.01$, $p>.05$, a sa autonomnom $r= 0.03$, $p>.05$; kod učenika sa manjim školskim uspehom korelacija sa kontrolisanom regulacijom iznosi $r=0.10$, $p>.05$, a sa autonomnom $r= 0.11$, $p>.05$).

Ključne reči: roditeljsko ponašanje, akademska motivacija, uspeh u školi, samodeterminacija

Samopoštovanje i školski uspeh učenika osnovne škole

*Blagica Zlatković, Jelena Trajković
Učiteljski fakultet, Vranje*

Uverenja koja deca razvijaju o sebi nazivaju se samopoštovanje ili svest o sopstvenoj vrednosti (Harter, 1985). Izražavanje samopoštovanja jedinstvenim rezultatom zamenjeno je, u novijim pristupima ovom fenomenu, multidimenzionalnim konstruktom jer se čini malo verovatnim da se deca vrednuju slično u svim područjima. S druge strane, istraživanja su pokazala da je školski uspeh učenika određen i motivacionim faktorima i faktorima ličnosti u užem smislu. Među faktore koje Burns (1982) svrstava u faktore ličnosti i faktore motivacije, a čiji bi doprinos objašnjavanju varijanse školskog uspeha mogao biti značajan, spada i samopoštovanje učenika. Pri tom, školski uspeh učenika je jače povezan sa akademskim samopoštovanjem, nego sa samopoštovanjem u drugim oblastima samoprocene (opšte samopoštovanje, socijalno, telesno itd.)

Osnovni cilj ovog istraživanja je bio da utvrdimo stepen samopoštovanja učenika u različitim oblastima. Pored toga, želele smo da ispitamo da li postoji značajna razlika u samopoštovanju učenika (opštem, socijalnom, akademskom, telesnom, sportskom) s obzirom na školski uspeh. Za ispitivanje samopoštovanja koristile smo Profil samopercepcije za decu (Self- Perception profile for children) Suzane Harter. Rezultat ispitanika se boduje na skali od četiri stepena, pri čemu je najmanja kompetentnost označena sa „jedan“, a najveća kompetentnost sa „četiri“. U istraživanju je učestvovalo 186 učenika 5. i 8. razreda osnovne škole (50,5% muškog pola i 49,5% ženskog pola).

Dobijeni rezultati pokazuju da je kod učenika osnovne škole (5. i 8. razred) najizraženije telesno samopoštovanje (2,85), zatim, akademsko (2,50), socijalno (2,47), sportsko (2,33) i, na kraju, opšte samopoštovanje (2,04). Utvrđene su i statistički značajne razlike u samopoštovanju učenika različitog školskog uspeha na pojedinim aspektima samopoštovanja, tj. odlični učenici postižu više skorove na subskali akademsko samopoštovanje u odnosu na dobre učenike, dok dobri učenici postižu više skorove na subskali opšte samopoštovanje u odnosu na odlične učenike.

Ključne reči: samopoštovanje, školski uspeh, učenici osnovne škole, akademsko samopoštovanje.

Status kategorija komunikacione kompetentnosti u studijskim programima učiteljskih fakulteta i stilovi rešavanja konflikata

*Lidija Zlatić, Dragana Bjekić
Učiteljski fakultet, Užice*

Naglašavanje važnosti komunikacione kompetentnosti u sistemu profesionalnih kompetencija nastavnika, a posebno učitelja koji rade sa najmlađim školskim uzrastima, inicirano je i teorijskim okvirima koje postavlja komunikologija, ali kontinuirano i dosadašnjim, kao i novim ciljevima i standardima obrazovanja nastavnika. Aktuelni studijski programi učiteljskih fakulteta sve su ispunjeniji sadržajima i aktivnostima koje su razvijene sa eksplicitnom namerom da osnaže komunikacionu kompetentnost budućih učitelja. U radu je ispitivan jedan aspekt komunikacione kompetentnosti budućih učitelja – strategije rešavanja konflikata i razvojnost ovih strategija i načina pod uticajem različitih formi i sadržaja iz područja komunikacione kompetentnosti. Skalom rešavanja konflikata (Roci i Rahim, 1983) ispitana su 92 studenta druge godine Učiteljskog fakulteta u Užicu i 82 studenta Pedagoškog fakulteta u Jagodini (aksiomatski je prihvaćena njihova ujednačenost u relevantnim svojstvima pri upisu studija) koji su u toku dve godine studija na različite načine i u različitim obrazovnim kontekstima/predmetima usvajali znanja, veštine i dinamičke dispozicije za uspešniju (nenasilnu) komunikaciju. Utvrđeno je da postoji razlika u prihvatanju integrativnog stila/strategije rešavanja konflikata, a nema razlike u drugim stilovima/stretegijama rešavanja konflikata. Dakle, studijski program koji integriše aktivnosti sticanja komunikacionih veština (iz područja nenasilne komunikacije) stvara pozitivnije efekte na osnaživanje integrativnog stila rešavanja konflikata, nego studijski program koji integriše nastavne procedure usvajanja znanja o istom području, što sugerise potrebu povećavanja radioničarskih i drugih aktivnosti usvajanja komunikacione kompetentnosti, čak i za komponente koje su veoma podržane svesnim delovanjem i opredeljivanjem.

Ključne reči: komunikaciona kompetentnost, rešavanje konflikata, integrativni stil, obrazovanje učitelja

Radionice

Prednosti i ograničenja psiholoških instrumenata koji se koriste za procenu dece iz marginalizovanih grupa

*Gordana Đigić, Valentina Rančić
Ugostiteljsko-turistička škola, Niš, Regionalni centar za profesionalni razvoj
zaposlenih u obrazovanju, Niš*

Mentalno testiranje predstavlja važan psihološki pokret, ali i vrlo osetljivo područje. Prvi mentalni testovi konstruisani su za potrebe obrazovanja, kao instrumenti na osnovu kojih će se razvrstavati deca koja ne mogu da pohađaju redovne škole. Tu se otvara pitanje pravednosti takvih odluka sa stanovišta pojedinca, pri čemu je nepravednost odluka zasnovanih na testovnim rezultatima povezana sa onemogućavanjem pojedinca da ostvari osnovna ljudska prava, tj. da zadovolji neke od univerzalnih ljudskih potreba. Ovaj problem je naročito uočljiv kada su u pitanju pripadnici marginalizovanih grupa. To znači da jedan od ključnih izvora slabosti mentalnih testova leži u pitanju koje se tiče svrhe njihove upotrebe. Obrazovanje je oblast u kojoj je upotreba psiholoških testova verovatno najmasovnija, a istovremeno, posledice njihove nepažljive upotrebe najdalekosežnije za pojedince. Zbog toga je, kod upotrebe psiholoških testova, neophodno pomeriti fokus sa sistema na dete i sa kvantitativne mere na kvalitativnu analizu onoga što nudi sama testna situacija i rezultata koje dete pokaže na testu. Dakle, pitanje koliko je dete mentalno razvijeno bi trebalo preformulisati u pitanje kako to dete mentalno funkcioniše. Takva analiza je dobra osnova za planiranje aktivnosti učenja koje će najbolje odgovoriti konkretnim obrazovnim potrebama i koje će se oslanjati na postojeće mentalne kapacitete i način mentalnog funkcionisanja deteta.

Cilj radionice je da osvetli prednosti i ograničenja psiholoških instrumenata koji se koriste za procenu dece iz marginalizovanih grupa. Pored neposredne aktivnosti učesnika, biće prikazani i rezultati istraživanja koji ilustruju ograničenja primenjenih testova opšte i socijalne inteligencije kod dece romske nacionalnosti (najbrojnija marginalizovana grupa).

Ključne reči: psihološki testovi, deca, marginalizovane grupe

Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju

*Marija Radovanović, Marina Ostojić, Valerija Živković, Jelena Dimitrijević,
Organizacija za tehničku saradnju SR Nemačke (GTZ); OŠ „Kole Rašić“ Niš;
OŠ „Rada Miljković“ Jagodina; OŠ „Zaga Malivuk“ Beograd*

U oblasti profesionalne orijentacije u Srbiji javlja se raznolikost. U školskoj praksi su prisutni: predavanja, sajmovi obrazovanja i karijere, reklamne kampanje stručnih škola i gimnazija - Dan otvorenih vrata, testiranja, diskusije sa ekspertima iz preduzeća, informacije na WEB sajtovima škola, posete preduzećima i institucijama, ali nedostaje sistemska i institucionalizovana profesionalna orijentacija razrađena u okviru obrazovnog sistema, koja odgovara principima, ciljevima, opštim ishodima i standardima obrazovanja i vaspitanja u Srbiji.

GTZ je u saradnji sa Ministarstvom prosvete i Ministarstvom omladine i sporta RS u okviru regionalnog projekta Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju, sa međunarodnim stručnjacima i profesionalcima iz škola, kreirao i testirao projekat profesionalne orijentacije po evropskom modelu, prilagođen potrebama učenika/učenica i mladih u Srbiji.

Opšti cilj programa je da se učenici/učenice i mladi osnaže da kroz aktivno učešće u petofaznom dinamičkom procesnom modelu profesionalne orijentacije, preuzmu odgovornost za svoju budućnost, upoznaju sebe i svoje sposobnosti, puteve školovanja i karijere, uključe se u svet rada kroz isprobavanje prakse, promišljeno donesu odluku o izboru škole i na taj način uspeju u planiranju svoje karijere. Program nudi različite načine organizovanja i implementacije: samostalni predmet, integrisan u nastavne sadržaje/predmete i projekat. Namenjen je učenicima/učenicama u sedmom i osmom razredu osnovne škole kao i mladima u neformalnom sektoru.

Cilj radionice je osveščivanje značaja kontinuirane sistemske podrške u realizaciji programa profesionalne orijentacije za učenike/učenice i mlade kao i prikazivanje rezultata pilot projekta profesionalne orijentacije realizovanog u pet osnovnih škola i šest lokalnih kancelarija za mlade i organizacija civilnog društva.

Ključne reči: profesionalna orijentacija, samospoznaja, informisanje, realni susreti, donošenje odluke.

SIMPOZIJUM LIČNOST I OBRAZOVNO-VASPITNI RAD

Subota

Psihološko-pedagoški aspekti rada sa decom sa razvojnim smetnjama

Mirjana Stanković – Đorđević
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Pirot

Uključivanje osoba sa hendikepom u redovne životne tokove je imperativ savremenog, demokratskog društva. Važna stepenica na putu inkluzije je prihvatanje dece sa razvojnim smetnjama u redovno obrazovanje. Profesionalci (vaspitači, učitelji, nastavnici) koji rade sa decom, osim deklarativnog prihvatanja modela inkluzije i entuzijazma, nemaju dovoljno stručnih, interpersonalnih i personalnih kompetencija za ovaj složen zadatak. Neophodne su dodatne edukacije i stručno osposobljavanje kako bi usvojili adekvatan način komunikacije i ovladali stručno-metodičkim znanjima neophodnim za vaspitno-edukativni rad sa decom sa razvojnim smetnjama. Odnos sa decom i njihovim roditeljima bi trebalo da se zasniva na principima partnerstva, nenasilne komunikacije i na empatiji. Stručno-metodička znanja podrazumevaju usvajanje znanja neophodnih za izradu individualnih obrazovnih programa (IOP) za svako dete sa razvojnom smetnjom i razvojno praćenje deteta. Iznad svega je potrebno da profesionalci neguju stav prihvatanja i uvažavanja deteta sa razvojnom smetnjom i njegove porodice.

Ključne reči: inkluzija, deca sa razvojnim smetnjama, nenasilna komunikacija, empatija, individualni programi

Rezilijentnost slepih adolescenata

Dragana Stanimirović, Luka Mijatović
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

Rezilijentnost je adaptacija u susretu sa nekom vrstom stresa, pretnje ili neprilike (Masten, Best i Garmezy, 1990). Ovaj koncept nastao je u okviru modela izazova koji je usmeren na snage, a ne na slabosti osobe. Svaka od rezilijenci (uvid, nezavisnost, odnosi, inicijativa, kreativnost, humor, moralnost) je odbrana, odnosno način reagovanja u problematičnoj situaciji (Volin i Volin, 1993). Proučavanje rezilijentnosti i drugih zaštitnih faktora stvara više optimizma u pogledu intervencija što je od izuzetne važnosti u radu sa osobama sa invaliditetom.

Istraživanje je imalo za cilj da utvrdi šta je specifično za rezilijentne sposobnosti slepih adolescenata i da li pol, starost, stepen oštećenja vida i profesionalni status ispitanika determinišu profil rezilijentnosti. Uzorak su činila 32 slepa adolescenta i 32 adolescenta tipičnog razvoja iz potpunih i funkcionalnih porodica. Primenjen je Upitnik rezilijentnih sposobnosti ARAS (Adolescent's Resiliency Attitudes Scale) koji su konstruisali Biscoe i Harris (1994) i standardizovali Nikić-Matović i Tenjović (2000).

Kanoničkom diskriminativnom analizom dobijena je funkcija koja u pogledu rezilijentnih sposobnosti diferencira slepe od videćih adolescenata i sa kojom pozitivno koreliraju varijable uvid, moralnost i inicijativa. Nasuprot tome, nezavisnost, opšta rezilijentnost i humor i kreativnost čine grupu varijabli koje su sa funkcijom u negativnoj korelaciji. Pol nije značajna determinanta profila rezilijentnosti, ni u eksperimentalnoj grupi, ni u čitavom uzorku. Postoje značajne korelacije starosti slepih adolescenata i inicijative i opšte rezilijentnosti, koje se gube kada se u analizu uključe i ispitanici bez oštećenja vida. Stepent oštećenja vida nije značajna determinanta profila rezilijentnosti slepih adolescenata. Profesionalni status slepih adolescenata značajno korelira sa njihovom opštom rezilijentnošću (najveća razlika u AS je između učenika i studenata).

Ključne reči: rezilijentnost, rezilijentne sposobnosti, faktori zaštite, slepi adolescenti

Konstruktivne sposobnosti i nivo edukacije kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću

*Aleksandra Đurić-Zdravković, Lazar Aničić
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd*

Konstruktivne sposobnosti obuhvataju perceptivnu aktivnost i motorički odgovor, a sadrže i prostornu komponentu. U ovom radu procenjena je mogućnost analize prostornih odnosa i njihova reprodukcija u prisustvu modela, kroz aktivnosti sastavljanja i kopiranja složene figure.

Uzorkom je obuhvaćeno 120 ispitanika sa lakom intelektualnom ometenošću, uzrasta od 12 do 16 godina, kod kojih je isključeno prisustvo evidentnih somatskih, neuroloških i emocionalnih smetnji. Vizuomotorna i konstruktivna organizacija ispitana je Testom slaganja složene figure, posebno konstruisanim za potrebe ovog istraživanja, koji je sačinjen od testova dvodimenzionalne i trodimenzionalne konstrukcije koji uključuju prostornu komponentu u percepciji, konceptualizaciji i motoričkoj aktivnosti, pri čemu se ocenjuje međusobni položaj elemenata, orijentacija elemenata i tačnost reprodukcije uglova.

Rezultati pokazuju da većina ispitane dece sklapa složene figure izmenjeno ili nepotpuno, ali prepoznatljivo u odnosu na model, ili ih tačno postavlja

uz pomoć (71,7%). Uočavamo nizak procenat neuspešnih ispitanika (3.3%) koji su sklopili neprepoznatljive ili figure koje nedostaju u celini, dok 25% ispitanika našeg uzorka postiže rezultate koji podrazumevaju harmoničnost razvoja ispitanih sposobnosti.

Distribucija ispitanika prema uspešnosti u slaganju složenih figura u odnosu na nivo edukacije upućuje na zaključak o dominaciji ispitanika starijeg školskog uzrasta sa većom uspešnošću sklapanja figura u odnosu na ispitanike mlađeg školskog uzrasta u uzorku. U pitanju je pozitivna korelacija između ispitanih varijabli ($c = + 0.27$) koja je statistički značajna na nivou pouzdanosti 0.01 ($\chi^2 = 9.55$ $p < 0.01$ za $df=6$).

U radu je ukazano na teškoće vizuo-prostorne analize dece uzorka ovog istraživanja, pri čemu ona jasno razlikuju detalje, ali imaju teškoća da ih uklope u celinu i da analiziraju njihove međusobne odnose. Poznavanje dinamike razvoja konstruktivnih sposobnosti značajno je za savladavanje sadržaja više nastavnih predmeta (matematika, tehničko, praktičan rad, itd). Oblast psihomotorike mogla bi da predstavlja jedan od terapijskih pristupa.

Ključne reči: konstruktivne sposobnosti, laka intelektualna ometenost

Održavanje pažnje pri procesu merenja kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću

*Aleksandra Đurić-Zdravković, Dragana Maćešić-Petrović, Mirjana Japundža-Milisavljević
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd*

Deca sa lakom intelektualnom ometenošću (LIO) u V i VII razredu, u okviru nastavnog predmeta Matematika, obrađuju programske sadržaje Merenja i mera, pri čemu se proces merenja ograničava na dobijanje mera osnovnih svojstava nekog predmeta, a merom se označava broj koji određuje obim u kome predmet poseduje dato svojstvo.

Imajući u vidu značaj pažnje u usvajanju akademskih veština, cilj ovog rada bio je da se utvrdi kvalitet održavanja pažnje kod dece sa LIO i njegov uticaj na usvojenost programskih sadržaja Merenje i mere. Uzorkom je obuhvaćeno 60-oro dece sa LIO V i VII razreda, oba pola, kod kojih nisu detektovani neurološki, emocionalni, somatski ili kombinovani problemi. Trail Making Test-om forme A utvrđeno je održavanje pažnje, uz ispitivano vreme rada i broj grešaka na podsticaje, dok je savladanost programskih sadržaja Merenja i mera ispitana kriterijumskim testom znanja. Analiza rezultata na testu održavanja pažnje ukazala je na nizak kvalitet ove sposobnosti, dok je rezultatima istraživanja utvrđeno da 73,34% učenika V razreda

savladava program Merenje i mere, a da čak 61,67% ispitanika VII razreda ovaj program nije savladalo.

Testiranje korelacija među pomenutim varijablama pokazalo je statistički značajnu povezanost rezultata testa za ispitivanje održavanja pažnje i stepena savladanosti programa Merenje i mere na oba nivoa edukacije.

U radu se, kao mogućnost poboljšanja održavanja pažnje i uspešnosti u ovom delu programa matematike, predlaže obavezna primena didaktičkog materijala, koji obuhvata realne modele metra, časovnika, predmeta u okolini, tela deteta, interaktivnih softvera za učenje ovih sadržaja, kao i primenu igara koje bi vežbale održavanje pažnje kroz raznorodne zadatke merenja i zapisivanja mera. Pri upoznavanju procesa merenja predlaže se korišćenje nestandardnih jedinica (dužina stopala, raspon ramena, visina tela) uz postepeno razumevanje osnovnih koncepata ovog procesa i njegovu primenu u svakodnevnom životu.

Ključne reči: pažnja, merenje, deca sa LIO

Ocenjivanje u nastavi prirode i društva kod dece s lakšim oblicima intelektualne ometenosti

Mirjana Japundža-Milisavljević, Aleksandra Đurić-Zdravković, Dragana Mačešić-Petrović
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

Ocenjivanje predstavlja neizbežan deo procesa praćenja, merenja i vrednovanja rada učenika u nastavi i ono prožima sve nastavne aktivnosti. Postupak ocenjivanja u nastavi prirode i društva kod dece s lakom intelektualnom ometenošću (LIO) podrazumeva da su svi didaktički elementi ravnomerno podvrgnuti permanentnom praćenju i evidenciji svih relevantnih podataka. Numeričko ocenjivanje predstavlja preslikavanje rezultata ispitivanja na skup prirodnih brojeva od jedan do pet, dok se kriterijumskim testom znanja procenjuje nivo savladanosti usvojenog znanja učenika u odnosu na definisan kriterijum. Osnovni cilj ovako koncipiranog rada podrazumeva utvrđivanje razlike između dve vrste procena usvojenosti gradiva iz nastavnog predmeta Priroda i društvo kod dece s LIO. Prva vrsta je procena na osnovu nastavnikovog kriterijuma uspešnosti koja je iskazana numeričkom ocenom, a druga procena nivoa usvojenosti nastavnog gradiva navedenog predmeta primenom kriterijumskog testa znanja. Uzorak obuhvata 93 učenika s lakom intelektualnom ometenošću, oba pola, mlađeg školskog uzrasta, starosti od 8 do 12 godina i 3 meseca. Ispitanici su bez evidentiranih neuroloških, psihijatrijskih, senzornih i kombinovanih smetnji. Uspešnost u savlađivanju programa iz nastavnog predmeta Priroda i društvo procenjena je kriterijumskim testom znanja koji je u našem istraživanju izrađen na osnovu nastavnog plana i programa iz predmeta Priroda i društvo, pri čemu je za svaku oblast formulisano određen broj pitanja. Primenjeno je kvalitativno ocenjivanje

u tri nivoa. Školski uspeh iz nastavnog predmeta Priroda i društvo dobijen je standardnom analizom pedagoške dokumentacije.

Dobijena statistički značajna povezanost dve vrste procena ukazuje na prilično objektivno ocenjivanje iz ovog nastavnog predmeta. Međutim, kako je utvrđena korelacija niska, može se pretpostaviti da su u ocenu iz ovog nastavnog predmeta, osim znanja, ugrađeni i neki drugi činioci.

Ključne reči: laka intelektualna ometenost, priroda i društvo, ocenjivanje

Kvalitet života osoba sa intelektualnim teškoćama – mogućnosti samoprocene putem upitnika: preliminarni rezultati

*Boban Petrović, Katarina Tadić
Asocijacija za promovisanje inkluzije Srbije - API SrbijE, Beograd*

Kvalitet života jedan je od ključnih koncepata kada je u pitanju mentalno zdravlje ljudi. Iako postoje različiti načini određenja i indikatori kvaliteta življenja, u značajnoj meri se akcenat stavlja na subjektivnu određenost ovog pojma. Ovaj koncept posebno je važan kada su u pitanju socijalno isključene grupe stanovništva, kao što su osobe sa intelektualnim teškoćama (osobe sa IT), naročito iz perspektive aktivnog promovisanja principa socijalne uključenosti kroz socijalne usluge u zajednici. U tom smislu, postoji potreba za instrumentom kojim će se moći ispitivati subjektivna procena kvaliteta života osoba sa IT. Osnovni cilj ovog istraživanja je ispitivanje mogućnosti primene instrumenta upitničkog tipa za samoprocenu kvaliteta života osoba sa IT. Istraživanje je realizovano na uzorku od 23 osobe sa IT, različitog pola, starosti i stepena teškoća, koje su korisnici programa stanovanja uz podršku u otvorenoj sredini. Korišćen je instrument upitničkog tipa "Skala za procenu subjektivnog doživljaja kvaliteta življenja osoba sa IT", koji se sastoji od 20 ajtema, kojima je pridružena 3-stepena skala. Instrument je modifikovan u skladu sa principima konstrukcije instrumenata upitničkog tipa za osobe sa IT.

Obrada podataka bazirana je na osnovnim deskriptivnim statističkim pokazateljima, faktorskoj analizi i izračunavanju osnovnih metrijskih karakteristika skala.

Rezultati faktorske analize ukazuju na mogućnost 3,4,5,6 i 7-ofaktorskog rešenja, od kojih se smisljeno najinterpretabilnijim pokazalo trofaktorsko rešenje. Prva tri faktora objašnjavaju oko 55% varijanse i mogu se interpretirati kao: faktor Zadovoljstva ličnim kompetentnostima - ZLK ($\lambda=4.710$, objašnjava oko 24% varijanse), faktor Zadovoljstva mogućnostima koje pruža sredina - ZMS ($\lambda=3.372$, objašnjava oko 17% varijanse) i faktor Zadovoljstva ličnim blagostanjem - ZLB ($\lambda=2.884$, objašnjava oko 14% varijanse).

Dobijena tri faktora, odnosno, skale definisane na osnovu njih, pokazuju zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Reprerentativnost, pouzdanost i homogenost za svaku od skala iznose: za ZLK ($\Psi_1=.93$; $\alpha=.81$; $\beta=.82$; $hl=.45$), za ZMS ($\Psi_1=.82$; $\alpha=.77$; $\beta=.78$; $hl=.30$) i za ZLB ($\Psi_1=.82$; $\alpha=.75$; $\beta=.76$; $hl=.34$). Rezultati ovog istraživanja ukazuju da postoji mogućnost primene instrumenata upitničkog tipa namenjenih samoproceni osoba sa IT, ali i da treba preispitati način konstrukcije upitnika, posebno u smislu boljeg balansiranja smera stavki, da treba kontrolisati varijablu stepena intelektualnih teškoća, te da svakako istraživanje treba realizovati na većem uzorku, uključujući i kontrolnu grupu.

Ključne reči: kvalitet života, osobe sa intelektualnim teškoćama, samoprocena, upitnik, metrijske karakteristike

Stavovi nastavnika iz različitih lokalnih zajednica prema inkluzivnom obrazovanju

*Nenad Glumbić, Branislav Brojčin, Ivona Milačić-Vidojević
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd*

Inkluzivno obrazovanje, čija je implementacija u Srbiji zakonski podržana tek 2009. godine, predstavlja multidimenzionalni koncept čija se uspešnost bazira na uticaju tri osnovna faktora: stavova, resursa i kurikuluma. Iako su stavovi prema inkluzivnom obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama više puta ispitivani u našoj sredini, praktično nema radova u kojima su ispitivane razlike u stavovima ispitanika koji žive u različitim regionima i (ili) gradovima. Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje dominantne valencije stavova prema inkluzivnom obrazovanju nastavnika redovnih osnovnih škola, u odnosu na njihovo mesto prebivališta.

Uzorak je činilo 420 nastavnika iz pet gradova u Srbiji: Niša (N=71), Kragujevca (N=72), Užica (N=81), Vranja (N=112) i Novog Beograda (N=84). Za procenu stavova prema inkluziji korišćena je istoimena skala (Attitudes Towards Inclusive Education Scale, ATIES; Wilczenski, 1992), Likertovog tipa, koja se sastoji od 16 ajtema. Ovom skalom se ispituju stavovi prema inkluzivnom obrazovanju učenika sa socijalnim, fizičkim i beihejvioralnim smetnjama i poremećajima, kao i poremećajima u učenju.

Dobijeni rezultati pokazuju da je relijabilnost interne konzistencije ove skale vrlo visoka (Kronbahov $\alpha = 0,89$). Utvrđena je visoka statistički signifikantna razlika u stavovima prema inkluzivnom obrazovanju između ispitanika koji žive u različitim gradovima ($\chi^2 = 26,226$; $df=8$; $p=0,001$). Najmanje pozitivnih stavova imaju ispitanici iz Niša, zatim slede ispitanici iz Novog Beograda i Vranja; znatno pozitivnije stavove imaju ispitanici iz Kragujevca, a najpozitivnije ispitanici iz Užica. Navedene rezultate delimično je moguće objasniti nedovoljnom pripremom nastavnika u pojedinim gradovima u Srbiji, slabom inter-resornom saradnjom,

nespremnošću pojedinih lokalnih zajednica da rade na transformaciji specijalnog školstva u pravcu otvaranja resursnih centara itd.

S obzirom na to da u zemljama sa razvijenim sistemom inkluzivnog obrazovanja lokalna zajednica ima centralnu ulogu u obezbeđivanju servisa za pružanje podrške osobama sa posebnim obrazovnim potrebama, potrebno je intenzivnije raditi na edukaciji kadrova od kojih se podrška u najvećem stepenu i očekuje.

Ključne reči: inkluzivno obrazovanje, ometenost, nastavnici

Inkluzivno obrazovanje u očima nastavnika

*Zorica Stanisavljević-Petrović, Gorica Lukić
Filozofski fakultet, Niš*

U radu se razmatraju problemi inkluzivnog obrazovanja, tačnije, mišljenje nastavnika o njegovoj organizaciji i realizaciji u školi, kao bazičnoj vaspitno-obrazovnoj instituciji. U cilju pružanja adekvatnog vaspitanja i obrazovanja deci sa posebnim potrebama, škola može organizovati raznovrsne vaspitno-obrazovne aktivnosti. Organizacija i realizacija dopunskih vaspitno-obrazovnih aktivnosti zavisi od mnogih faktora, pri čemu je svakako najznačajniji uticaj nastavnika, njegov senzibilitet, entuzijazam i profesionalna pripremljenost za rad sa decom koja imaju posebne potrebe.

U radu su prikazani rezultati istraživanja koje je sprovedeno u osnovnim školama Niša, na uzorku od 100 profesora razredne nastave sa ciljem da se ispita njihovo mišljenje o načinu rada i problemima sa kojima se sreću u realizaciji aktivnosti za decu sa posebnim potrebama u osnovnoj školi.

Rezultati dobijeni istraživanjem predstavljaju uvid u trenutno stanje, probleme i perspektive jednog od segmenata inkluzivnog obrazovanja i njegove praktične realizacije u sklopu našeg obrazovnog sistema.

Ključne reči: nastavnici, učenici sa posebnim potrebama, inkluzivno obrazovanje, dopunski rad, škola

Činioci i oblici nasilničkog ponašanja u školi¹³

*Ivana Simić
Filozofski fakultet, Niš*

Zabrinjavajući porast nasilja u školama širom sveta stvara potrebu da se dublje sagleda ovaj problem, bolje upoznaju njegove karakteristike, činioci koji utiču na pojavu nasilja i njegove oblike, kako bi se adekvatnije odgovorilo na ovaj problem.

U ovom radu su razmatrani činioci koji utiču na pojavu nasilničkog ponašanja, u koje se svrstavaju individualni činioci: latentna i manifestna agresivnost, nedostatak empatije za žrtve, kao i činioci koji deluju iz kruga porodice, npr. emocionalna toplina roditelja, roditeljski nadzor, istorija nasilja u porodici, zlostavljanje dece. Posebnu grupu čine činioci koji deluju neposredno u školi: ponašanje nastavnika, ponašanje vršnjaka, uticaj vršnjačke grupe, kao i faktori iz šireg okruženja, uticaj medija i kulture. Ne postoji jedna univerzalna teorija koja može da objasni interakciju između ovih različitih činilaca, već različiti modeli koji pokušavaju da objasne njihovu interakciju i manifestovanje kroz nasilno ponašanje.

Pored činilaca koji utiču na pojavu nasilničkog ponašanja, u ovom radu razmatraće se i oblici nasilništva, koji se uopšteno mogu podeliti na otvoreno nasilništvo (koje može biti fizičko i verbalno) ili indirektno (relaciono). Fizičko nasilje je najočiglednije i pridaje mu se zato najviše pažnje. Mnogo manja pažnja se poklanja relacionom nasilju, možda zato što se pogrešno opaža kao manje štetno ili možda zato što se opaža kao normalno ponašanje kod žena. U relacionom nasilju, šteta žrtvi se nanosi kroz namernu manipulaciju ili oštećenjem odnosa između vršnjaka.

Noviji oblik nasilja koji je nastao razvojem komunikacione tehnologije je cyber nasilje. Cyber nasilje se pojavljuje u mnogim formama i koristi različite komunikacione kanale, od emaila, telefona do veb-sajtova. Cyber nasilje može biti definisano kao slanje i postavljanje štetnog ili okrutnog teksta ili slika koristeći Internet ili druge digitalne komunikacione kanale. Ovaj oblik nasilja se ne dešava samo u školi, te samim tim postaje još veći problem.

Ključne reči: činioci nasilja, oblici nasilja, relaciono nasilje, cyber nasilje

¹³ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Porodični činioci nasilnog ponašanja učenika¹⁴

*Jelisaveta Todorović, Jelena Arsov
Filozofski fakultet, Niš*

Postoje brojni i raznovrsni porodični činioci koji oblikuju ponašanje mladih. Istraživanja pokazuju da je veća porodična kohezivnost i podrška povezana sa izraženijim prosocijalnim ponašanjem i nižom agresijom kod dece, te da porodični odnosi u većoj meri doprinose razumevanju aspekata prilagođavanja u školskoj situaciji (Klarin, 2000).

Poslednjih desetak godina došlo je do povećanog zanimanja za probleme vezane za nasilje i agresivnost dece u školi (Olweus, 1998; Farrington, 1993; Baldry, 2003; Caplan i sar., 1983; Stanger i sar., 1997; Dake, 2003; Ross, 1996; Smith, 1991; Vilić – Prtorić, 2004). Nasilje u školi uzima maha i kod nas. Najnovija istraživanja u Srbiji, ukazuju na to da je svako peto dete fizički zlostavljano, dok 1/4 dece u školama trpi psihičko i emocionalno zlostavljanje. Imajući u vidu da su funkcije porodice i odnosi koji vladaju u njoj od velikog značaja za razvoj i ponašanje dece, izlažemo rezultate istraživanja povezanosti između porodičnih činilaca i verbalnog i fizičkog nasilja dece osnovnoškolskog uzrasta. Ispitivana je kohezivnost i fleksibilnost u porodičnim odnosima u celini i doživljaj odnosa sa ocem i majkom pojedinačno, koji obuhvataju identifikaciju sa roditeljima, kohezivnost i autonomiju u odnosu na roditelje, kao i uzajamne konflikte, neprijateljstvo, kažnjavanje, emotivnu opterećenost, preteranu zaštitu i pomaganje roditeljima. Na uzorku od 150 učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole u Dimitrovgradu zadati su upitnici FACES III (Olson, Portner i Lavoc, 1985), PRSQ (Titze, 2005) i Upitnik o školskom nasilju (UŠN-2003), koji je modifikovana verzija Olweusovog Upitnika nasilnik/žrtva koju su uveli hrvatski autori Buljan, Flander, Karlović i Štimac. Rezultati su pokazali da je kod dece kod kojih je fizičko nasilje izraženije, prisutna niža kohezija u porodici. Iz dobijenih rezultata možemo videti da je autonomija u odnosima sa ocem i majkom najvažniji činilac koji određuje sklonost ka verbalnom i fizičkom nasilju. Niža autonomija povezana je sa povišenim nasiljem. Takođe, slabija identifikacija sa ocem doprinosi izraženijoj fizičkoj agresiji. Povišena fizička agresija povezana je sa češćim konfliktima sa majkom i nižom emocionalnom bliskošću sa njom. Dobijena je statistički značajna razlika između dečaka i devojčica u domenu ispoljavanja fizičkog nasilja. Dečaci su skloniji da fizički ugrožavaju druge u odnosu na devojčice istog uzrasta.

Ključne reči: porodica, kohezivnost, fleksibilnost, fizičko nasilje, verbalno nasilje

¹⁴ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

Agresivnost i emocionalna kompetentnost adolescenata¹⁵

*Neda Vojinović, Jelisaveta Todorović
Filozofski fakultet, Niš*

Ovim istraživanjem želeli smo da ispitamo da li postoje značajne razlike u izraženosti agresivnosti (fizičke manifestne, verbalne manifestne, indirektna ili pomerene, fizičke latentne i verbalne latentne) i pojedinih aspekata emocionalne kompetentnosti (percepcije, razumevanja, izražavanja i upravljanja emocijama) između adolescenata i adolescentkinja, odnosno, ispitivali smo polne razlike u izraženosti ovih konstrukata. Takođe, želeli smo da utvrdimo da li je školski uspeh adolescenata značajno povezan sa ispoljavanjem agresivnosti i emocionalne kompetentnosti. Za ispitivanje agresivnosti je korišćen Upitnik agresivnosti A – 87 (Žužul, 1987), dok je u svrhu procenjivanja emocionalne kompetentnosti korišćen Upitnik emocionalne kompetentnosti UEK – 45 (Takšić, 2002). Uzorak istraživanja čini 120 učenika uzrasta 12, 14, 16 i 18 godina. Ispitanici se nalaze u periodu rane i srednje adolescencije. Uzorak je sačinjen od 60 muških i 60 ženskih ispitanika, dakle, ujednačen je po polu. Mladići su agresivniji od devojaka u odnosu na svih pet ispitivanih dimenzija ispoljavanja agresivnosti. Postoje značajne polne razlike u odnosu na regulaciju emocija. Značajne razlike postoje između adolescenata sa različitim školskim uspehom u odnosu na pojedine dimenzije ispoljavanja agresivnosti (fizičke manifestne, verbalne manifestne, indirektna ili pomerene i fizičke latentne agresivnosti). Rezultati pokazuju da su sve tri ispitivane dimenzije emocionalne kompetencije izraženije kod odličnih u odnosu na učenike sa slabijim školskim uspehom.

Ključne reči: agresivnost, emocionalna kompetentnost, pol, školski uspeh

Pojačan vaspitni rad sa učenicima u osnovnoj školi

*Dragana Bošnjak, Suzana Vasić
O.Š. „Kralj Petar I“, Niš, O.Š. „Kralj Petar I“, Niš*

Definicija koju smo prihvatili u našem radu podrazumeva da se vaspitanje odnosi na sticanje vrlina i pozitivnih navika, kao i na razvijanje valjanih moralnih shvatanja i usvajanje kulturnog ponašanja. Najopštija svrha vaspitanja učenika u školi je humanizovanje i socijalizovanje ličnosti.

Pojačani vaspitni rad podrazumeva mere i aktivnosti koje preduzima škola uz učešće roditelja, a odnosi se na rad sa učenicima koji vrše povredu pravila

¹⁵ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

ponašanja ili se ne pridržavaju odluka organa škole. Pojačan vaspitni rad predstavlja važan segment u radu psihologa i pedagoga u školi. Dosadašnje iskustvo pokazuje da je pojačan vaspitni rad najčešće potreban učenicima koji pokazuju poremećaj ponašanja, poremećaj adaptacije, deci sa kulturološkom i jezičkom specifičnošću i hiperaktivnoj deci. Najveću dobit od ovakvog rada ima učenik, zatim porodica, škola i zajednica.

Rad se bazira na akreditovanom programu za obuku nastavnika, čiji je osnovni cilj pružanje kvalitetne, stručne pomoći učenicima u osnovnoj školi kojima je potreban pojačan vaspitni rad. Program se bavi osnaživanjem nastavnika za primenu pojačanog vaspitnog rada, za uključivanje i pružanje podrške roditeljima učenika sa kojima se realizuje pojačan vaspitni rad i za povezivanje svih aktera u školi koji su uključeni u ovaj proces. Program je razvijen po modelu dobre prakse iz O.Š. „Kralj Petar I“ u Nišu. Kroz ovaj program učesnici imaju mogućnost da bolje upoznaju relevantnu pravnu regulativu, da se upoznaju sa procedurama i obrascima za realizaciju pojačanog vaspitnog rada sa učenicima u osnovnoj školi koji proističu iz zakonskog okvira, da osvetle uloge svih aktera u procesu sprovođenja pojačanog vaspitnog rada, kao i da razmenjuju i analiziraju sopstvenu praksu u ovoj oblasti.

Ključne reči: pojačan vaspitni rad, zakonski okvir, procedure, primeri dobre prakse, dobiti učenika i ostalih aktera

Radionica

Protokol za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom¹⁶

*Gordana Đigić, Snežana Stojiljković
Ugostiteljsko-turistička škola, Niš, Filozofski fakultet, Niš*

Upravljanje razredom odnosi se na sve ono što nastavnik čini u cilju stvaranja sigurnog i podsticajnog okruženja za učenje i izgradnje pozitivne i podsticajne razredne klime. Upravljanje razredom ima brojne aspekte koji se tiču korišćenja prostora, vremena, materijala za rad, primene nastavnih metoda i organizacije aktivnosti učenika, definisanja i praktikovanja određenih razrednih procedura, upravljanja ponašanjem i odnosima među učenicima. U radu je opisan postupak konstrukcije Protokola za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom. Protokol je razvijen u skladu sa shvatanjem američkih autorki Nensi Martin i Beatris Boldvin, koje prepoznaju tri široke dimenzije upravljanja razredom (ličnost, nastava i disciplina) i razlikuju tri stila u upravljanju

¹⁶ Nastanak ovog rada delom je finansiran sredstvima Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj republike Srbije u okviru projekta 149062D.

razredom (intervenišući, neintervenišući i interakcionistički). Ove autorke su razvile instrument za samoprocenu nastavnika u pogledu stilova u upravljanju razredom (Inventory of Classroom Management Styles; Martin and Baldwin, 1993), a Protokol čije je razvijanje prikazano u ovom radu bi trebalo da posluži kao objektivna mera nečijeg stila (procenu vrši obučeni procenjivač na osnovu opservacije časa).

Analiza procena na protokolu u celini, kao i na svakoj od podskala posebno, mogla bi da posluži kao osnova za savetodavni i instruktivni rad sa nastavnicima koji bi obavljali stručni saradnici - školski psiholozi i pedagozi, ili prosvetni savetnici i posebno edukovani stručnjaci. Takođe, može biti od koristi samom nastavniku spremnom da radi na korigovanju ili unapređenju sopstvenog stila u upravljanju razredom.

U radionici će biti demonstriran jedan od postupaka korišćenih tokom razvijanja Protokola, koji se sastoji u istovremenom popunjavanju Protokola od strane većeg broja ocenjivača na osnovu opservacije nastavnika čiji rad prikazuje igrani film „Entre les mures“.

Ključne reči: upravljanje razredom, stilovi upravljanja razredom, protokol za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom

SADRŽAJ

PROGRAM KONFERENCIJE	3
RASPORED IZLAGANJA	5
SVEČANO OTVARANJE I PLENARNO PREDAVANJE	5
SEKCIJE	5
TEKSTOVI APSTRAKATA	15
PLENARNO PREDAVANJE	15
Problemi testovne procene u razvojnom dobu.....	15
PSIHOLOGIJA LIČNOSTI.....	16
Self-orijentacija kao prediktor nekih indikatora dobrobiti	16
Kanoničke i kvazikanoničke relacije samopoštovanja i zadovoljstva životom	17
Sociodemografske karakteristike i osobine ličnosti kao prediktori zadovoljstva životom	18
Zadovoljstvo životom i vremenska orijentacija.....	18
Vremenska orijentacija i samoefikasnost.....	19
Povezanost crte veselosti, ozbiljnosti i lošeg raspoloženja sa emocionalnom kompetentnošću kod studenata	20
Bazične dimenzije ličnosti kao prediktori ponašanja štíćenika u vaspitno-popravnoj ustanovi.....	21
Polna uloga, anksioznost i agresivnost kod osoba koje treniraju sportsko streljaštvo.....	22
Nacionalna vezanost i zadovoljstvo životom kao determinante stava o efektima zajedničkog života u BiH.....	22
KLINIČKA PSIHOLOGIJA	23
Psihopatološke karakteristike maloletnih počionica krivičnih dela.....	23
Socijalno-psihološke diskriminante zavisnika od droga	24
Razlike u bazičnim dimenzijama ličnosti adolescenata s psihogenim glavoboljama i adolescenata s drugim oblicima somatizacija.....	25
Osobnosti samopoinjanja kod osoba sa amputacijom donjih ekstremiteta.....	26
Socijalna i emocionalna usamljenost i zadovoljstvo životom kod korisnika gerontoloških centara	26
Vrhunska i srodna iskustva i njihov značaj u radu sa traumom i šokom	27
Da li se o psihoterapiji čuti? Ispitivanje stavova prema psihoterapiji i psihološkog blagostanja mladih u Novom Pazaru	28

Psihopatološka ispoljavanja kod studenata različitih fakulteta Univerziteta u Nišu	28
Psihološko savetovalište za studente - šansa i potreba.....	29
ADOLESCENCIJA	30
Porodični kontekst, polne razlike roditelja i procena globalnog zdravlja deteta	30
Porodični odnosi u primarnoj porodici i kvalitet veze sa braćom i sestrama u odraslom dobu	31
Porodični odnosi i prisnost u prijateljstvu kod adolescenata.....	32
Percipirano roditeljsko ponašanje očeva i majki: povezanost sa samopoštovanjem i perfekcionizmom adolescenata	33
Vrednosne orijentacije omladine Niša	34
Perspektiva mladih- personalni stavovi i životne teme.....	35
Domaće serije i nacionalni identitet mladih	36
Subjektivno blagostanje srednjoškolaca.....	36
Tetovaža i pirsing kod beogradskih srednjoškolaca	37
Internet i slobodno vreme mladih iz prigradske i seoske sredine	37
Polne razlike u ovladavanju višim nivoima teorije uma	38
O nestanku "nastranog pojedinca"	39
Internet, društvene mreže i osećaj usamljenosti kod učenika.....	39
PSIHOLOGIJA RADA.....	40
Zadovoljstvo učenika srednjih stručnih škola izabranim zanimanjem	40
Značaj dimenzija ličnosti u psihološkoj proceni nastavnika	41
Motivation and evaluation of employees	41
Emocionalni profil i zadovoljstvo poslom zdravstvenih radnika	43
Radno opterećenje i psiho-fizičko zdravlje proizvodnih radnika	43
Scenario promene radnog mesta i lične osobine radnika	44
Extraversion, agreeableness, openness to experience and coping with stress on a sample of psychology students	44
Trajanje artikulacije kao pokazatelj stresa izazavanog radnim opterećenjem operatora	45
"Novi" sindromi u psihologiji rada i pojam stresa.....	46
Uticaj umora vozača na bezbednost u saobraćaju.....	46
Povećanje kompetencija zaposlenih kroz obuke	48
Savetodavni razgovor sa nezaposlenim licima	49
AFEKTIVNO VEZIVANJE	50
Afektivna vezanost i emocionalna kompetencija adolescenata u kontekstu srednjoškolskog usmjerenja.....	50

Potpunost porodice, vrste usamljenosti i obrasci afektivnog vezivanja studenata	51
Afektivna vezanost žena u odraslom dobu: Značaj uključenosti roditelja u porodici porekla.....	52
Bog kao figura afektivne vezanosti – konstruisanje instrumenta	53
Jedna verzija revidiranog inventara afektivne vezanosti za roditelje i vršnjake na srpskom jeziku.....	54
Partnerska afektivna vezanost hirurga u srbiji.....	54
Obrasci afektivnog vezivanja osoba koje se bave sportskim penjanjem	55
Povezanost obrazaca afektivne vezanosti i formiranja seksualnih shema kod studentkinja.....	56
Seksualnost muškaraca u svetlu afektivne vezanosti	57
Uticaj kvaliteta afektivne vezanosti na razvoj crta emocionalne inteligencije	58
Porodična i prijateljska afektivna vezanost i perfekcionizam kod studenata.....	58
Učestalost i neki od korelata rizičnih ponašanja kod mladih	59
Afektivna vezanost i posao.....	60
PLENARNO PREDAVANJE	60
Primenjena psihologija u istoriji psihologije.....	60
PSIHOMETRIJA.....	61
Faktorska analiza skale kvaliteta radnog života	61
Faktorska struktura revidiranog upitnika o negativnim postupcima: Osvrt na fenomen maltretiranja na radnom mestu.....	62
Merenje i struktura skale zadovoljstva životom SWLS	63
Struktura profesionalnih interesovanja mladih u Sloveniji – pilot studija	64
Profesionalna interesovanja i sedmofaktorski model ličnosti	65
Provera konstruktne validnosti pgi inventara putem ispitivanja profesionalnih interesovanja studenata ekonomskog fakulteta	66
Ekvivalentnost mera singelissove skale ličnih konstrukata u srbiji i makedoniji	66
Ekvivalentnost mera singelissove skale ličnih konstrukata u srbiji i bugarskoj	67
Potencijali tehnike Perceiver Element Grid u istraživanju konstrukata i implicitnih teorija nastavnika	68
Evaluacija instrumenta za ispitivanje socijalnih stavova "Pregled na rečniku zasnovanih izama" na srpskom govornom području	69

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI	70
Najnovije tendencije u empirijskoj estetici	70
Ekstaza kao kognitivni aspekt ličnosti: ogled u onto-antropologiji.....	71
Povezanost straha od nastupa i perfekcionizma kod muzičara.....	72
Empatičnost, jačina Ega i regresija u službi Ega kod profesionalnih glumaca i studenata glume	73
Empirijska estetika i tumačenje geneze umetničkog dela	74
Temperament, karakter i sklonost ka traženju senzacija kod muzičara.....	75
Povezanost perfekcionizma i samokritičnosti kod muzičara.....	75
RADIONICE	76
Radionica telesne psihoterapije - Telesna i emocionalna svesnost.....	76
Transakciono-analičke psihoterapijske intervencije u radu sa razvojnim deficitima	77
SIMPOZIJUM LIČNOST I OBRAZOVNO-VASPITNI RAD	78
Shvatanje procesa moralizacije u okviru aktuelnih teorija ličnosti	78
Načini podsticanja moralnog razvoja učenika	78
Samoprocena inteligencije i postavljanje obrazovnih ciljeva.....	80
Percepcija roditeljskog ponašanja, akademska motivacija i uspeh u školi	81
Samopoštovanje i školski uspeh učenika osnovne škole	82
Status kategorija komunikacione kompetentnosti u studijskim programima učiteljskih fakulteta i stilovi rešavanja konflikata.....	83
Radionice	84
Prednosti i ograničenja psiholoških instrumenata koji se koriste za procenu dece iz marginalizovanih grupa.....	84
Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju	85
SIMPOZIJUM LIČNOST I OBRAZOVNO-VASPITNI RAD	86
Psihološko-pedagoški aspekti rada sa decom sa razvojnim smetnjama	86
Rezilijentnost slepih adolescenata	86
Konstruktivne sposobnosti i nivo edukacije kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću	87
Održavanje pažnje pri procesu merenja kod dece sa lakom intelektualnom ometenošću	88
Ocenjivanje u nastavi prirode i društva kod dece s lakšim oblicima intelektualne ometenosti.....	89
Kvalitet života osoba sa intelektualnim teškoćama – mogućnosti samoprocene putem upitnika: preliminarni rezultati	90

Stavovi nastavnika iz različitih lokalnih zajednica prema inkluzivnom obrazovanju	91
Inkluzivno obrazovanje u očima nastavnika	92
Činioci i oblici nasilničkog ponašanja u školi	93
Porodični činioci nasilnog ponašanja učenika.....	94
Agresivnost i emocionalna kompetentnost adolescenata	95
Pojačan vaspitni rad sa učenicima u osnovnoj školi	95
Radionica	96
Protokol za procenu stilova nastavnika u upravljanju razredom	96